

günlük

SALÂH BİRSEL

YANLIŞ PARMAK

GÜNLÜK : 1992

ADAM

SALÂH BİRSEL YANLIŞ PARMAK

ADAM

ADAM YAYINLARI
©
Anadolu Yayıncılık A.Ş.

Birinci Basım: Haziran 1996

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi

96.34.Y.0016.577
ISBN 975-418-386-4

Adam Yayınları, Büyükdere Caddesi Üçyol Mevkii No: 57 Maslak 80725 İstanbul
Tel: (0-212) 285 21 52 (12 hat) Telg: AdamYay Faks: (0-212) 276 27 67

Salâh Birsel

●

Yanlış Parmak

(Günlük : 1992)

ADAM

2 Ocak 1992

Yeni yıl.

Şiir gelsin mi? Gelsin.

Fransız ozanlarından René Char şiirin bitmez tükenmez uykusuzluklarla ayakta durduğunu söyler.

Yaşamımıza da hep göz kamaştırıcı tan zamanlarında başladığımıza inanır. Bizi sonraki düşkırıklıklarından kurtaracak her şey, daha ilk adımlarda çevremizde kümelenirmiş.

İlk adımlarda ağaçlar, kuşlar.

Mustafa Köz :

dallarda yaralı yorgun kuşlar dururdu
hüzünleri sana yakışırdı
tutup sana tamamlardım
oysa git demiştin bir gün
– git gelme –
serçeler göç etmezler demiştim ben de
serçeler
– ki en acemi konuklarıdır yeryüzünün –
uçtuklarını bile bilmezler

4 Ocak 1992

Andaç ve Yurdakul'la oturup lafı peselediğimiz söyleşide (*Varlık* dergisi, ocak 1992) dedim ki :

– Denemelerimi şiir yazar gibi yazıyorum. Bir yazdığımı yeniden yeniden elden geçiriyorum. Yani Türkçe'yi seviyorum.

Evet bu, dili sevmektir, Türkçe'yi sevmektir. Beş bin altın ile okurlara selamını göndermektir.

Ama dikkat! Alcı-balcı olsan da yazının meyanesini okurların gözüne uyku gelmeden vereceksin.

Bir başka deyişle, hüzzam – curcuna – işkence'den geçeceksin ama o hüzzamın, o curcunanın, o işkencenin altında ezilmeyeceksin. Ne ki bu, yazılarını yazmak için savaşa hazırlanan Kızılderililer gibi, alnını sarıya, burnunu kırmızıya, çeneni siyaha boyayacaksın anlamına gelmez. Yazın yine de, hüüüpp, bir solukta yazılmış olmalı.

Rémy de Gourmont :

– Yazılanın baştanbaşa haz veren bir şey olması için kolayca ya-

zılması gerekir. Yazarlığa bu yolla varılır. Ben her zaman güçlükle, zorlukla yazı yazan insanların yazı yazmak gibi bir görevi olmadığını düşünmüşümdür. Onlar için yazı yazmak bir *bovarizm*'den (doyumsuzluktan, hoşnutsuzluktan) başka bir şey değildir. Doğal biçem (uslup), içten kopan biçemdir.

Bu konuda Léautaud'nun da diyecekleri vardır :

– Yazılarımda iyi olan şeyler, her vakit, beş dakikada, bir solukta, hiç çabalamadan yazılanlardır. Yeniden ele aldığım, üzerinde çalıştığım, değiştirdiğim, şurasını burasını düzelttiğim yazılarımın hiçbir değeri yoktur. Beş para çalışmaz. Yani insanı bunaltır. Ben *Stendhal-Club*'ü dört ya da beş gecede yazdım.

5 Ocak 1992

Konfüçyüs der ki :

– Gerçek, insan yapısından ayrılmamalıdır. Eğer gerçek, insandan uzağa düşmüşse, onu gerçek saymamak gerekir.

Konfüçyüs, insanı büyülten şeyin gerçek olmadığını da söyler. Tam tersi, gerçeği kubbenişin katına yükseltecek olan insandır.

Ne var, insanlar yaşlandıkça, ömürlerinden gün aldıkça, çokluk akıldan, ustan da uzaklaşır. Fırlama olaylara yapışır, başlarının üstünden geçen kuşun kanadını keser. Bir başka deyişle, kendilerine gelen topu havaya dikmezler, sadece çevirirler.

Çinli filozof Lao-tzu da (İ.Ö. VII. yüzyıl), aşağı yukarı, aynı düşüncededir :

– Büyük adamlar acıma bilmez. İnsanlara hasırdan köpek gözüyle bakar.

9 Ocak 1992

Şair, sözcüklere atta yaptıran, onları kucağına alıp hoplatan, ayaktopu yerine kullanan, masaya yayıp ütüleyen, ya da üç su yıkamadan yanma yaklaştırmayan kişidir.

Bir caz davulcusu, bir jonglör, bir tabakbaz, bir kâsebaz, bir gözbağcı, bir tınlılık ustası, bir Charlie Mingus'tür.

Diyeceğim, şairlerin çoğu kaleler yükseltir, kaleleri masallaştırır.

Mallarmé, *Littré* sözlüğündeki sözcüklerle yazmıştır şiirlerini. Yani kendisine yakın duran sözcükleri *Littré*'de işaretlemiştir. Ne ki,

bunlar kimi zaman kullanımdan düşmüş, ya da hiç duyulmamış sözcükler de oluyordur.

Sözlüklere selam çakan, sözcük kükreyişleri karşısında kendinden geçen bir Fransız yazarı da J. M. G. Le Clézio'dur. O da, sadece, sadece sözcük ardından koşar. Önceden kurulmuş tümcelere hiçmihiç yüz vermez.

Bir yerde şöyle diyecektir :

– Beni dilden başka, dilden başka hiçbir şey açmaz.

Gelin görün, Ungaretti dilin şiir olmadığı, şiirin daha ötelerde gerçekleştiği üzerinde durur.

Onun demesine göre Dante, yapıtları dört değişik anlamda toplamış. Biri sözcüklerin gerçek anlamına bağlı kalan yazılarmış. Öteki üçü ise yerinel (istiareli), törel (ahlaksal) ve gizemsel imiş.

Aman, aman, isterseniz Çinli şair Shangguanyi'yi de (VII. yüzyıl) ağır işçiler arasında sayabiliriz. Sözcükleri şiir kılığına sokmakta, üstüne hiçbir kabadayı yokmuş. Çağdaşı tüm şairler ona öykünmekten başka bir şey yapmamışlar.

Yakup Kadri ise *Edebiyat Anıları*'nda dizelerin sonu ile o dizeleri izleyen dizelerin başı arasında Fikret'in uygun adımlı bir düzyazı yarattığını söyleyecektir. Bunun, gelecekteki kuşaklara da, bilmeden, özgür koşuk yolunu açabileceğini de fısılamıştır.

14 Ocak 1992

J. M. G. Le Clézio'nun kendine özgü sözcükleri vardır. Bunlardan 50 kadarını *L'Extase Matérielle* (Elle Tutulur Esrime) adlı kitabında açıklamıştır.

"Yorgunluk, dikenler, kaya, aydınlık (ama dopdolu), boğazlanmış, boğulmuş, kinin, şişkin" sözcükleri yüze çıkıyor. Elbet tümü, Fransız harflerinin, hecelerinin seslerine göre seçilmiş. Geçen gün de söyledim, bunları sözlüklerden, kamuslardan derlemiştir. Çoğu da tek sesli. Anlaşılan küçük bir yaşam helvası oluşturmalarından ötürü kucağa alınmış. Neden derseniz, Le Clézio Mösyösü minik olan her şeye vurgundur. Küçüklükleri, ufarak hayvanları, ufarak eşyaları sevdiği gibi sever.

Benim de iyisinden derlenmiş, alınmış, katlanmış, kıyıya çekilmiş, sulanmış, kurutulmuş sözcüklerim vardır. Yalnız, ben onları salt sözlüklerden değil, daha çok okuduğum kitaplardan devşirmişimdir.

Hadi birkaç tanesini, başkaları yürütmeden buraya da alayım.

Artık her sözümü, her denememi, her kitabımı aşırıyorlar çünkü :

Bıcırdamak
Gıcır-şıkın ötmek
Burunlamak
Tırandaz (kibar)
Zivir (uykusu kaçmış)
Serik kıvrak zeybeği
Ters ayakkabı (adı kötüye çıkmış kadın ya da erkek)
Ünü tünü kalmamak
Karaşin (Türkçe Sözlük'te var ama, olduğunu bilmeyenler benden yürüttü)
Külünk
Şipdudak (ince dudak)
Elkuşu (sevgili)
Hapır-küpür
Tütünaltı (kahvaltı)
Hekelek (şişman)
Ciğeryakın (Naima Tarihinde)
Tut-kap sesleri (Naima Tarihi)
Dili uzamak (Peçevi Tarihi)
Bağırbaşı (Eşrefoğlu)
Keçebacak (Naima Tarihi)

25 Ocak 1992

Ben "Ya harfi" miyim ki boyum eğri olsun, dedim
Ok gibi doğru söyleyelim, "Ya" değil misin, dedi.

Bunu XVI. yüzyıl şairlerinden Mevlana Amri söylemiş.

Sehî Bey *Tezkire "Hest Behişt"* adlı kitabında onu şöyle tutup kaldırır :

– Gönül insanlarındandır. Naziktir, olgundur. Şiiri ünlüdür, sözleri gösterişlidir. Eşsiz olan kişidir. İyi huylu, güzel yüzlü, ahlaklıdır. Şiirinin tabanı sağlamdır. Elden ele gezen şiirlerle ün kazanmıştır. Vize Kadısı iken orada ölmüştür.

Gelin görün ki bunlarda Amrî'nin beden yapısı yoktur.

Nedir, çoğu yaşamöykülerinde de göz-kaş, boy-pos betimlemelerine pek rastlayamazsınız. Kimileri bundan yakınmıştır ama, ne yapalım olan budur. Belki söz konusu kişi geçmişlerde yaşadığından,

ya da onu bir gören, bir anlatan bulunmadığından, çaresiz, es geçilmiştir.

Gönül dostu senin belin için kıl gibi ince dedi
Ağzından söz edilince de o görünmez dediler

ikiliğini yazmış olan Mevlana Sakî'yi de Sehî Bey ayni yöntemle dolunaya çıkarır :

– Bilimleri sırasıyla görmüştür. Erdemlidir. Şiiri kadınvaridir. Ama düzeyli ve renklidir. Sözleri hoşluktan uzak değildir. Şiiri cilveli, sözleri nazlıdır. Gazelleri şirindir. Biçemi de heylemeli-neşlemelidir.

Mevlana Sakî'den bir ikilik daha :

Köyümüz iniltilerle doldu
Vayli vayli eyvah eyvah dediler

27 Ocak 1992

Emil Ludwig : *Portreler Galerisi.*

Baktım o da anlattığı kişilerin yüzlerini, gözlerini çizmeye pek önem vermemiş.

Yine de ortaya bir şeyler çıkıyor.

17 babayiğitin fotografisi. Balzac'ınki şöyle :

– Yataktan doğrulup da karyolasının berisindeki duvara asılı aynaya baktığı vakit, ayna ona bodur bir papaz suratı yollayacaktır. Üstünde de beyaz bir cübbe. Belinde ise gelişigüzel bağlanmış bir Ermiş Françesko kuşağı. Boyuna oturarak çalıştığı için bastıbacak ve şişmanırak kalmış. Ardına değin açık yakasının üstünde, 30 yaşma karşın, iyisinden kalınlaşmış bir boğa boynu. Kıpkızıl yüzü kesik kesik soluduğunu haber vermekte. Koskoca kafasının ortalık yerinde, iri kıyım ve cinsel dudakların yukarı katında kalın mı kalın bir burun. Vınn diye saplanmış. Katmer katmer çenesinden siyah saçlarının çalısına değin her şey, dünya tadlarını devşirmekten başka bir şey düşünmeyen bu papazı ele veriyor.

Ludwig, Balzac'ı eseleyip peselemek için, onun tek dostu Théophile Gautier'nin – Balzac'ın ölümünde cenazesine edebiyatçı olarak sadece o gelmiştir – yardımına da başvurmuş. Çünkü Gautier *Goriot Baba* yazarının gözleri üzerine ciğerdelen açıklamalarda bu-

lunacaktır :

– Gözleriyle hiçbir şey boy ölçüşemez. Onlarda hep yaşam, ışık ve büyü pırıldır. Hergünkü uykusuzluğuna karşı açık rengini ve saydamlığını yitirmez. Hafifçe maviye çalık. Onlara çocuk ya da gençkız gözleri denilebilir. İçlerinde iki siyah elmas parçası gizlidir. Altın ışınlarıyla insanı dağıtan iki bakış. Gönlünüzü de, odanın duvarlarını da delip geçer. Yaban hayvanlarını ise süt dökmüş kediye döndürür. Bunlar şef ve gladiyatör gözleridir

Dün de bütün gün Emil Ludwig'in *Hindenburg ya da Başarıya Ulaşamamış İhtilal* adlı kitabını allak bullak ettim. Hindenburg'un portresine raslamak için. Nerdee, hiçbir şey bulamadım.

Ne var, Ludwig daha kitabın ilk sayfalarında bir şeyler yakalanamayacağını haber veriyor :

– Bu, belki yaşamöykülerinde ilk kez ortaya çıkıyordur. Bir adam ki yaşamının öyküsü 67 yaşında başlıyor. Yaşamının yarım yüzyılı, son dört yılın karşısında çok az yer verilmesini gerektiriyor. Üstelik de özel belgelerin eksikliği karakterini çizmeyi güçleştiriyor.

Nedir, Ludwig, Alman Mareşalinin kimi özelliklerini vermeyi de savsaklamamış. Sessiz ve telaşsız bir hali varmış. Pek çok sevdiği atına bile "Sabır" adını takmış.

27 Ocak : 2

Buyruk altında yaşamayı kendine ilke edinen biriymiş.

Yani kendisine bir görev adamı gözüyle bakarmış.

Bunu bir mektubunda kendi de açıklamış.

Vicdanı bütün bir Almanmış. Avlanmayı da çok severmiş. Gelin görün ki, anılarında ne bir hayvandan, ne bir attan, ne bir ağaçtan, ne de tanyeri ağarmasından söz ediliyormuş.

Bir nokta da şu : Tannenberg Savaşı utkusundan sonra artık imzalarının üstüne von Hindenburg adını yazmaya başlamış. Çünkü Hindenburg'un iyi tınladığına inanıyormuş. Evet, o güne değin kullandığı "von Beneckendorff" adını da bir kenara itmiş. Haa, bir ara da ikisini yanyana kullanmış.

Ünü de o yıldan başlayarak Almanya'da iyisinden yayılmış. Goethe ve Schiller bile yaşamları boyunca onun kadar halka yakınlaşamamışlardır.

Ne ki, buyruk altında yaşamaya kendini hazır etmiş olan bu adam 1915 ocağında ilk kez hükümdarına karşı çıkmıştır. Çünkü Ge-

nelkurmay Başkanı Falkenhayn'ın tutumunu bir mektupla II. Wilhelm'e protesto etmiştir. Ama II. Wilhelm 9 kasım 1918'de tahtından ayrılmaya boyun eğdiğinde bu ayrılığı gözyaşlarıyla karşılamıştır.

Ludwig onun iyi bir asker olduğunu da söyler. Ama usta bir politikacı değilmiş.

29 Ocak 1992

Emil Ludwig'in *Hindenburg*'unu yıllarca önce Sahaflardan almıştım.

Sahaf dostlarım beni kollar. İşe yarar bir kitap düştü mü beni de sollamazlar.

Hindenburg'un ilk sayfasında kitabın benden önceki sahibinin adı yazılı İsmail. Soyadı da var ama sökemedim. Bir iki sayfa ötedeyse iki tarih. Anlaşılan benden önceki paraşütçü Ceyhan'da, 6 mayıs 1939'da onu okumaya başlamış, 20 mart 1942'de de İstanbul'da bitirmiş.

O yıllarda ben böyle bir kitabın varlığından bile haberli değildim. Sanırım Ludwig'in adını bile duymamıştım.

Başkaları? Elbet onlar için de bir şey söyleyemem.

Peki, o zaman, bu zaman, Türkiye'de Hindenburg'u kaç kişi okudu?

Belki üç, belki beş, belki on. Buna karşılık binlerce (milyonlarca) kişi o kitabın süzüm süzüm süzülüşüne bile rastlamadan bir kenarda kih kih gülmüş ya da sümsüksümsük pineklemiştir.

İyi ama onu, ya da başka bir kitabı okumak insana ne verir?

Bencesi, hoşbaşlı bilgi Bedahşah Yakutudur. Küçük bir azlık da olsa, kimileri kitapları, bilgileri içlerine çekmeden rahat edemezler. Dinginliği, mutluluğu ancak oralarda ele geçirirler.

Durun, kimileri de sekiz rüzgâra yatabilen güzellikleri doğa karşısında yakalar.

Rousseau bunlardan biridir.

Bir ikincisi Amerika'lı günlükçü Henry David Thoreau.

Thoreau kışın bile yaz aylarında yaşadığını sanır. Her şeyin içinde, her şeyin yüreğinde yaz kokusu bulunduğuna inanır.

İskete kuşu gelip karaağaca konmuşsa bu, kendisini daha iyi tanıyabilmek içindir. Nisanda, ormandaki evinin önündeki gölcükte yağmur altında şakıyan kuşlar da kendisine yakınlık duyduklarından

ordadır. Karatavuklar, serçeler ise açacak çiçeklerden muştular taşır kendisine.

Evet mutluluk nesnel değil, özneldir.

Kitaplardan ya da doğanın fırfırından elde edilen mutluluklar bir gün uçup gidecek olsa bile insanlar yeryüzünde, binbir ayak bir ayak üstünde dinelirken, onlara dört elle sarılırlar. Cana işleyen coşkuyu, bıcır bıcır yaşama sevincini onlardan damıtırlar.

Simsapa ormanlarında konak tutmuş biri bir gün, yol kenarında, bir taşın üstünde oturarak düşünceye dalmış olan Buddha'ya raslar :

29 Ocak : 2

– Büyüğümüz mutlu mudur?

– Mutluyum genç adam.

– Ama Büyüğüm, kış gecesi çıldırayaz. Don yaklaşmakta, rüzgâr acı, toprak kaskatı. Sizin sarı dilenci cübbeniz ise elek gibi.

– Biliyorum genç adam. Yine de mutluyum. Dünyada mutlu yaşayanlardan biriyim.

2 Şubat 1992

İki gündür kar.

Gündüz-gece.

Bugün öğleye doğru biraz pıstı.

Akşamüstü yine hık-mık ettiyse de arkasını getiremedi.

TV. gece soğuğunu haber verdi : eksi 2.

Ama kargalar bana mısın demedi. Gün dolunur dolunmaz, yanımızdaki kavağa dördü gelip otağ kurdu. Kış aylarında, aralık aralık, böyle olur. Beşi, onu gelir sabaha dek boy satar. Kimi gecelerde ise, hiçmihiç, görünmezler.

Saat 22. –

Kar şinanay yavrum şinanay.

4 karga, 4 dalda oluşturdukları halveti sürdürüyor.

Hop, işte bir beşincisi. Nedir bu, öncekilere yanaşmadı. Belki de ötekiler ona yüz vermedi. Kısacası, yüzünü öbürleri gibi kuzeye değil güneye çevirdi.

Saat 1. –

Kar yağayım mı, yağmayayım, düşünüyor.

Halvetteki kargalardan biri gitti. Yalnız Süvari yine güneye ayarlı.

6 Şubat 1992

TV. Star 1.
Saat 21.

Levent Kırca "Yeniden Olacak O kadar Televizyonu" adlı şov'unda hemen hemen yüze yakın tipe can verdi. Seyircilere de altın gülücükler dağıttı. Kervankıran yıldızını pırlanta taşı gibi parlattı.

Soy bir sanatçı. Böyleleri az yetişiyor. Var ama Levent Kırca daha başka. Sakız yufkasıyla börekler açıyor.

Adının yanına belki 4-5 güldürübazı daha çıkarabiliriz. Evet bunu yapabiliriz. Topu da ayni enlemden sesleniyor, oynayacaklarını, söyleyeceklerini kendileri yaratıyorlar. Herkesi kaynak kaynak güldürüyorlar, gözlerini manzara löpüyle boyuyorlar.

Eskilerde yaşamış olsalardı, bunların tümünü *Komik-i Şehir* diye anarlardı.

Burada gözyaşlarımın birkaç tanesini görevlendirmek zorunda kalıyorum. Artık kimseler, tiyatroculara, iyi resim veren tuluatçılara muma batırılmış kibrit çakmıyor.

1927 yılında *Haftalık Mecmua*'nın ortaoyunu üzerine yayımladığı küçük, küçücük bir kitapta XIX. yüzyılın sonlarıyla XX. yüzyılın başlarında alay gösteren komik-i şehirlere, sakal yerini bulsun diye, alkışlı bir dostluk gösteriliyor.

O yıllarda sahneleri tutan komik-i şehir'lerden biri Ali Rıza Efendi'dir. Daha küçükken, bir sepetçinin yanında çalıştığından "Sepetçi" lakabını da cebinde taşır.

Ali Rıza Efendi, Kel Hasan Efendi'nin tiyatrosunda da çalışmıştır. Dahası, Ertuğrul Muhsin'in "Kemal Film" adına yaptığı filmlerin çoğunda rol almıştır. Yani tuluatçıdır.

Ortaoyununu Küçük Hamdi Efendi geliştirmiştir ya, Tuluat'ı da Abdi Efendi ilerletmiştir. Kel Hasan Efendi de onun *şakird-i marifet*'i, usta öğrencisidir. İlkleri bir ayak esnası iken nasılsa tuluatçılığa imrenmiş ve uzun süre Abdi Efendi'ye perdecilik etmiştir. Sonunda da oyunculuğa atlamıştır. Bir ara, ustası Abdi Efendi'yle teke tek, boy da ölçüşmüştür.

Naşit de Kel Hasan'ın çıraklarındandır. Taklitçiler arasında

çetin ceviz sayılan Çerkez taklidi yapıp yapmadığı pek bilinmiyorsa da taklitlerin hemen hemen topunu büyük başarıyla yapmıştır. Arnavut, Kürt, Bolulu, Laz, Rumelili, Ermeni, Rum, Yahudi taklitleri onun için işten bile değildir.

Meşrutiyet'ten sonra halk arasında pek ünlenen Naşit, Kel Hasan Efendi gibi yalnız nükteli ve terazili sözlerle seyircileri güldürmeyi düşünmez. O, yani zamanda karşısındaki adamın da çok güzel fotografisini çıkarır.

Haftalık Mecmua ortaoyununa çıkan yazarları da unutmamış. Bunlardan biri *Çingeneler* adlı romanın yazarı Osman Cemal Kaygılı'dır.

Refik Halit Karay da tuluat sahnesine çıkmış ve Aksaray'da oyunlar vermiş. Yalnız bu oyunlarda her vakit arkadaşlarını yönetmek ister, *jön* rollerini de hep kendine ayırırmış. Gazeteciliği daha sonraymış.

Filozof ve şair Rıza Tevfik de bir ortaoyuncuymuş. Birçok kez pişekara soyunmuş. Ayrıca taklit yapmakta da herkesin kaşını, gözünü soldurumuş.

Bir gün Kel Hasan'la da sahneye çıkmış ve bir saat boyunca halkı gülmekten kırıp geçirmiş. Oyunun sonunda da Kel Hasan kendisine şu alev ateşini salmış :

– Sen yaman bir pişekarsın. Bizim Küçük İsmail'den de daha güzel oynuyorsun. Rıza Tevfik Bey, feylesofluk filan sana ne lazım.. Bu pişekarlık, hepsinden çok senin için biçilmiş kaftan.

9 Şubat 1992

Labalubacı eleştirmenlerden, çimene bassa çimeni kurutacak yazarlardan kimileri, ortalarda bir de "Büyük Çevirmen" adıyla dolaşmaya pek önem veriyor. Böylece, "yabancı dil" bildikleri sanısını uyandıracaklarını sanıyorlar.

Bu iş için de yıllar öncesi Türkçe'ye çevrilmiş, şimdilerdeyse, sahaflarda bile zor bulunan kitapları alıyorlar, tümceleri ters-yüz ediyorlar, sözdiziminin gözünü çıkarıyorlar ve de üstlerine hoppala bir gömlek geçirdikten sonra, kendi adlarıyla piyasaya sürüyorlar.

Dadaloğlu :

Atın beli kısa boynu uzunu
Kuru suratlısı alma gözünü

Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı çekiç başlısı

11 Şubat 1992

Bizim yazarlarımızın çoğunda ince merak, ince görgü, ince örgü yoktur. Titizliğin iki eliyle okurların elini öpmeye yanaşmazlar. Doğuşlarıyla evreni süslemeyi yeterli sayarlar.

Bu ince beğeni, okurlarda da yoktur. Daha doğrusu onlar böyle bir şeyin varlığından bile haberli değillerdir.

Çokları olgunluk, yetkinlik, kusursuzluk ardında koşmanın bir kentsoylu sanatı olduğunu sanırlar. Bu tuturuk, bu çok ekşi inanç yüzünden de sözcüklerle oynayan yazarları – bunların başında Ahmet Haşim vardır – pek sevmezler. Sait Faik gibi, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi ince duygulara voyvo hoplatan yazarlara da gereğince ilgi göstermezler.

Bir başka deyişle, yazarlar olsun, okurlar olsun, eleştirmenler olsun, topu da, arabayı yoldan aşıran öykülere, romantik ve kara duygulu (melankolik) serüvenlere bayılır. Hele *ironi*'ye, alaysama'ya yer veren yapıtlar önünde anlayış kapılarını iyisinden kapalı tutarlar.

15 Şubat 1992

Oktay Akbal, bugünkü *Milliyet*'te okurlarını Ataç'la buluşmaya çağırıyor. Pazartesi akşamı, Tünel'deki Karaca Tiyatrosunda, TYS'nin düzenlediği bir anı toplantısı varmış.

Yazısında Ataç'ın gerçek bir yazın adamı oluşuna da değiniyor. "Sürekli arayan, sürekli düşünen, yazan, yaratan, okuyan, okutan tam bir yazın adamı" diyor.

Ataç'tan iki de alıntı var. Biri şu :

– Ben anlamamaktan, bir şiiri anlamamaktan yılmam. Bir güzellik, bir yenilik sezersem güvenirim ona, okurum, kendimi bırakırım. Anlamanın bir bakıma alışmaktan başka bir şey olmadığını bilirim de onun için.

Ataç bu sözleri *1940 Kuşağı* ile ortaya atılan Yeni Şiiri, Yeni Sanatı horlayan, onu ezelemeye, yere düşürmeye çalışan insanların utanmadan sokakları doldurduğu bir çağda söylemiştir. Bu yüzden de, bütün yaşamı boyunca, şairlerce, gerçek yazarlarca, edebiyatın

en canlı adamı sayılmıştır.

Sonraları bir iki labalubacı eleştirmen, kendi önlerini açmak için ona saldırmışsa da bu, onların kafasızlığını ve kıskançlığını ortaya çıkarmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Doğrusu, şimdilerde bile, onun kadar anlayışlı, onun kadar iyi niyetli, onun kadar büyük savaş yüzü göstermekten yılmayan bir eleştirmen kolay kolay gösterilemez.

Okumak işinde de onun üstüne yoktu. En küçük yazardan en büyüğüne değin herkesin yazdıklarını didik didik ederdi.

Gelin görün ki, biz de *Yeni Nesil* ya da *Genç Nesil* adıyla anılan genç ozanlar, genç yazarlar, onun hiçbir yazısını kaçırmazdık.

Ben kendi hesabıma her cuma – Ataç'ın yazıları cumaları *Ulus* gazetesinde çıkardı – Nişantaşı'ndan, daha sonraları da Tünel'den, Cihangir'den Ankara Caddesine koşar ordan haftalık besinimi alırdım. Çünkü *Ulus* o yıllarda, bir iki yerde satılırdı. Ankara'daki Akba Kitabevi'nin Babıâli'de, şimdiki Remzi Kitabevi'nin karşısındaki bir hanın girişinde bir dağıtım yeri vardı. Yani İstanbul dağıtımı Akba üzerindeydi. İstanbul temsilcisi de Orhan adında bir gençti. *Ulus*'u hiçbir yerde bulamazsanız, orda bulacağınızı bilirdiniz.

Kesikler, kesikler. Artık her yer kesikle dolmuştu. Bunların arasında 40'lı yılların başlarında *Akşam*'da, daha sonra da *Cumhuriyet*'te yazdıkları da vardı.

15 Şubat 1992 : 2

Bunların ne kadar çok olduğunu 1964 yılında, Ataç'ın ölümünden 7 yıl sonra anladım. Çünkü bendeki kesiklerin kitaplaştırılmasını Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'na önermiş, Kurul da olumlu karşılamıştı. Ben de o sıralar hem Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesi, hem de Yayın Kolu başkanıydım.

Kitap hemen o yıl Kurum Yayınları arasında yer aldı. *Söyleşiler* adını verdiğimiz yapıt, daha önce *Varlık, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Yenilik* yayınlarında çıkan Ataç'ın kitaplarında boy göstermiş kesikler ayıklandıktan sonra 400 sayfa tutmuştu.

Birkaç yıl sonra da Dil Kurumu Ataç'ın günlüklerini yayımlamak istedi. Ne ki, günlüklerin çoğu, geçmişte, gazete ve dergilerde yayımlanırken kendilerini kimi dizgi yanlışlarından koruyamamışlardı.

Yanlışların ayıklanması, düzeltilmesi işi de o sıralar Kurum'un Yayın Kolu'nda çalışan Ali Püsküllüoğlu'na düştü. Az biraz benim

de yardımım oldu. Sonunda onları *Günce* adıyla iki cilt olarak yayımladık.

İşte böyle!

Günlükler zaman zaman anılara dönüşüyor.

Tatlı ve gönül hoplatan anılara.

Ataç bir bilge gibi yaşamıştır.

Ama toplum, insanların bir bilge yaşamı sürmesini istiyor mu, istemiyor mu?

Gerçekte her şey, herkes komparsita.

16 Şubat 1992

Hintli şair Rabindranath Tagor, anılarında, babasının çocuklarına doğru olanı yürekten kucaklamalarını öğütlediğini yazar.

Michelangelo, Goethe, Lincoln, Napolyon, Beethoven, Bismarck, gibi bir sürü sanatçı ve politikacının yaşamöyküsünü yazmış olan Emil Ludwig de, ömrü boyunca insanlar arasında bir uyum, bir harmoni kurmaya, yaratmaya çalışmıştır.

Doğrusu, yazarlar ister şair, ister öykücü, ister romancı, ister denemeci olsun, kendilerini kötülerin iyileri nasıl köşeye sıkıştırdığını, iyilerin de nasıl kaçacak yer aradıklarını anlatmaya adamalıdırlar.

Aralıkta kimi iyilerin maskeleri düşürülünce altından çıkarını ve yararını düşünen kötülerin fışkırdığını belirtmeyi de unutmamalıdırlar.

Yani dünyanın aynasını açıp parlatmalıdırlar.

17 Şubat 1992

Eleştirmen geçinenlerin çoğu, kaşı gözü soluk şairleri baş tacı eder, gerçek sanat aşını pişiren şairleri de sapsız, namlusuz bıçaklarla kuru ıspanak yemeğine döndürür.

Ataç'ın işi, bugüne dek bir piyade ile bitmemişse bu, onun tutar eli, görür gözü yerinde, bir eleştirmen olmasındandır.

Gustolu laf etmesini bilmesindendir.

Yaşamı boyunca, kötü renkli şairlerin ayak tozuna hiçmihiç yüz sürmemiştir.

Belki bir iki kişiye makaslama vuruş sallamışsa da genellikle sanatın mantığına aykırı adım atmamıştır.

En civelek çağında (1932 yılı) Hikmet Feridun Es'le yaptığı bir konuşmada, yenilerden kalacak şairler arasında Necip Fazıl'la Nâzım Hikmet'i gösterir. Haşim için ise "iki yüzyıl sonra bugünkü edebiyatımızdan açarlarken ona *Ahmet Haşim Çağı* deyeceklerdir" sözünü bağışlar.

Bunlardan başka Suut Kemal Yetkin'i, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, Kemalettin Kâmi'yi ve de Burhan Toprak'ı umut veren gençler arasında sayar.

"Yeniler arasında eleştirmen yok," diyenlere karşı da Abdülhak Şinasi Hisar'ı çıkarır. Onun *Hâkimiyeti Milliye*'de çıkan "Nigar Hanım" yazısını Edebiyatı Cedidecilerden Ahmet Şuayip'in yayınlanmış ya da yayınlanmamış tüm yazılarından çok daha güzel bulur.

Öte yandan, Servetifünuncular içinde Fikret'le Halit Ziya'dan başka kimsenin gelecek yıllara kalmayacağı görüşündedir. Onlara karşılık Hüseyin Cahit'in Türkçe bilmediğini ama kendisini dil bilgini sandığını söyler. Bilisiz olduğuna da parmak basar. Dahası, memlekette birçokları üstün zekâsına inansa da, onun zekâ'dan yoksun olduğunu açıklar. Sözlerini de şöyle bağlar :

– Eğer zekâ, birtakım yüzeysel görüşleri, süslü püslü söylemekten başka bir şeyse, sorarım, bir Cahit Beye, bir Cenap Beye zeki demek kabil midir?

18 Şubat 1992

Turgut Çeviker Türk karikatürüne kendi rekorunu kırdırma çabasını sürdürüyor.

Karikatürün canevine arka arkaya vuruşlar yapıyor.

İstibdat Dönemi (1878-1908) karikatürlerini bir araya getiren *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* adlı yapıtını Ali Fuat'ın, Berberyan'ın çizgileri izledi. Onların ardından yine Tanzimat'ı kucaklayan *İmzasız Karikatürler Antolojisi.*

Geçen yıl *İbret Albümü 1908* yayınlandı.

Bu yıl da, daha çok son yılların İstanbul su sorununu işleyen *Su Karikatürleri Albümü.*

Topunu ayağa kalkarak alkışlamalıyız.

Nedir, bunlar hemen hemen altlarında *lejandları* yani fıskos çalçeneleri bulunan karikatürlerdir.

Anlatacağını salt çizgiyle dile getiren karikatürler sanırım Cumhuriyet'le ortaya çıktı. O da kendini şipşak göstermedi. Cemal Nadir

Gülek'in, Ramiz Gökçe'nin, Salih Erimez'in vb. karikatürleri yine ceplerinde ateşli sözler olmadan ortalarda dolaşmamıştır.

Diyeceğim, kendinden kanatlı karikatür Turhan Selçuk, Nehar Tüblek, Tan Oral, Semih Balcıoğlu ve benzerleri ile savaş baltasını kaldırmıştır. Ama, bunun için de 1950 yılını beklememiz, 1950 Kuşağı Karikatür Anlayışına kucak açmamız gerekmiştir.

19 Şubat 1992

Birinci cemre havayı deldi. Ama sıcaklık : eksi 1.

Ortada tek bir karga yok.

Geçen hafta sıcaklık artı dokuzda zonk atıyordu. Önceki hafta ise eksi 1 dolaylarında gezinmişti. Kargalar da 15'li mızıkalarla gelmişler, gitmişlerdi.

21 Şubat 1992

Fransız yazarı Raymond Roussel gerçeküstücülerin ağababasıdır.

Genellikle kendi içinde yaşayan biridir. Bir yalnızgezerdir. Bir kaçınıktır.

Vaktini nasıl geçirdiği bilinmez. Kimileri onun, öğle sonralarını, çalışma odasında, sağa sola volta atmakla perçinlediğini söyler. Bir ara da hep kapalı duran pencerenin önünde mola verir, cam üzerinde parmaklarıyla trampete çalarmış. Sonra yine volta, yine trampete. Karanlık bastırınca da sokağa fırlarmış.

5 mayıs 1924'te, Paris'te, *Vaudeville Tiyatrosu*'nda Roussel'in *Alındaki Yıldız* adlı oyunu oynandığında salonu gerçeküstücülüğe bulaşmış tüm topluluklar doldurmuş. Bunların arasında, o yıl 25'ine basan, ozan Robert Desnos da vardır. O da su katılmamış bir gerçeküstücüdür. Gerçeküstücülükten ancak 1930'da kopacaktır.

Oyundan sonra salonda bir'alkış tufanı başlatılır.

Ne ki, kimi seyirciler bundan tedirginlik duymuştur.

Öfke atına binmiş biri Desnos'ya yaklaşır :

– Sen bir şakşakçısın, bir dalkavuksun.

"Şakşakçı" Fransızca "La claque" sözcüğünün karşılığıdır. Gelin görün, bu sözcük bir de "şamar" anlamına gelir.

Desnos şarmaşaşkın olmuştur.

Bereket, kendini çabucak toparlar. Şamarın ikinci anlamına el atarak saldırgan manyağa şu zehir-zemberek yanıtı yapıştırır :

– Evet ben bir şamarım, ama sen de şamar oğlanısın. O şamarın ineceği yanağın ta kendisisin.

22 Şubat 1992

KİTAP / RESSAMIN ÖYKÜSÜ

Ferit Edgü'nün son şiirleri.

Dostumuz, eline kalemi alıp boş bir kâğıdın önüne oturduğu vakit gözü, ilkin kâğıttaki boşluğu dinler.

Sonra da, birdenbire bir leke, bir çizgi, bir hece şipik çalmaya, el çırpmaya başlar.

Biçimler, renkler artık sözcüklere dönüşüyordur.

Sözcüklerin koşuklanmasından, vuruşmasından, göbek atmasından, kikir kikir gülmesinden de yaşamın ta kendisi fışkırır.

Adem geceleri çalışırdı.
Ama Gece ile hesaplaşmak için
gündüzü seçti ve Gece'nin resimlerini
gündüzleri yaptı.
Gözler, yıldızlar, koyu renkler, derinlikler
inleyişler, ölümler, doğumlar...
bu resimlerinde yer aldı.
Ressamların belalısı beyaz rengi
gariptir, başarıyla, ilk kez bu resimlerde kullandı.

23 Şubat 1992

İnsanların iki belleği vardır :

Başkalarının işleri üzerine dönük bellek, kendi ıvır zıvırına Sivas şalı fırlatan bellek.

Nedir, kendi işlerimiz, kendi aksırıklarımız, kendi sincabi yüzlerimiz üzerine kurulu bellekler çokluk iki çemberli uykulara yatar.

Dün yine Alman mareşali ve devlet adamı Hindenburg'a el attım. Ama bu kez *Yaşamım* (Aus Meinem Leben) adıyla yayınlanan anılarına.

Kitabı bizde Genelkurmay Başkanlığı Talim ve Terbiye Dairesi yayımlamıştır. 1925'te. Türkçe'ye de Yüzbaşı Tahsin İsmail çevirmiştir.

Hindenburg ise onu 1919 eylülünde yazmaya koyulmuş.

72 yaşındadır. İkinci kez emekliye ayrılıyordur. Çünkü daha önce, 1911'de de kızağa çekilmiştir.

Bu kez, emekliliği 1925'e değin sürer. O yıl cumhurbaşkanlığına seçilince de yeniden civcivli yaşama döner.

Hoş, adaylığını koyması kendinden istenince ilkin buna "hayır" demiştir ama sonradan, Amiral von Tirpitz'in üstelemesi karşısında, evetini yapıştırmıştır.

Böylece 12 mayıs 1925'te cumhurbaşkanlığı koltuğuna kurulur. O tarihten sonra, bütün gücünü Birinci Dünya Savaşma Almanya'nın yol açmadığını anlatmaya verecektir.

1932 yılı sonlarında Almanya'da karışıklıklar baş gösterince, yani Nasyonal Sosyalizm vuruş-kırışları başlayınca Hitler'i başbakanlığa getirir. 1934'te de ömür dersini bütünler.

1914'te, ilk emekliliği sürgit olurken Hannover'de yaşıyordur. Yani 67 yaşındadır. Tek eğlencesi gazete okumak. Birinci Dünya Savaşı karşısında sevinmek mi, yerinmek mi gerektiğini kestiremiyordur. Kısacası hiçbir görev almayı düşünmüyordur.

Bir gün Genel Karargahtan bir tel gelir.

23 Ağustos. Saat : 15.

Hindenburg'a doğrudan doğruya bir görev almaya hazır olup olmadığı soruluyordur.

Hindenburg ise kahvesini yudumluyordur. Karısını çağırır. Ona hazır olup olmadığını sorar. Sonunda teli telle karşılar :

– Hazırım.

Bütün ev hoppala yavrum hoppaladır.

Bu soru ne için sorulmuştur? Hangi ordu komutanlığına getirilecektir. Yoksa kolordu komutanlığı için mi düşünülmüştür? Doğu'ya mı, Batı'ya mı gönderilecektir?

Savaşta giyeceği üniforması hazır mıdır? Ya kalın ve ısıtıcı giysileri?

Daha sonra ikinci tel. General Ludendorff'tandır bu da. Özel bir trenle Hannover'den geçeceği ve ertesi gün ilk saatte Hindenburg'u Hannover İstasyonundan alacağı haber veriliyordur.

Üçüncü tel ise Hindenburg'u pır pır uçurur. VIII. Ordu Komutanlığına atanmıştır.

Az-biraz sonra dördüncü tel de kapıda görünür : Özel tren gecenin birinde değil, üçünde gelecektir.

Hindenburg anılarında o geceyi şöyle anlatır :

– Sabahın üçüne doğru, tez elden, hazırlıklarımı tamamlamaya vakit bulmadan istasyona koştum. Orada sönük bir ışıkla aydınlatılan bekleme salonunda treni gözetlemeye başladım. Düşüncem bu denli apansız bir biçimde kendilerini bırakmak zorunda kaldığım aileme takılmıştı ki özel tren istasyona girdi. General Ludendorff çevik adımlarla aşağı atladı, komutasını üstlendiğim VIII. ordunun kurmay başkanı olarak kendini bana tanıttı.

Hindenburg öne geçer, vagona girer. Lokomotife bağlı tek bir vagondan oluşan tren gecenin içinde yitip gider. Doğuya doğru.

Hindenburg anılarının sonunda "Şimdilerde vahşi bir siyasal tutku dalgası ve kaba saba söylevler o eski ulusal örgütleri darmadağın etti. Ve görünüşe göre bütün kutsal geleneklerimizi de devirdi. Ama bu dalga, ergeç ortadan kalkacaktır. (...) Ve hemen hemen yarım yüzyıldan beri devletimizin, üzerine yurdun geleceğini kurduğu bu kaya yeniden belirecektir" der. Sözlerini de şöyle bağlar :

– Bu anılarımı, bu umutla bitiriyorum. Ve ancak sana güveniyorum ey Alman gençliği!

Gençlik!

Doğrusu güvenilecek, inanılacak tek güç odur. Onlardır.

Gelgelelim, politikacılar bu arka düşüncesi olmayan gücü ortadan kaldırmak için ellerinden gelen her şeyi yapar.

Çünkü onlar, memleketi yalnız ve yalnız içi geçmişlerin, pinpiriklerin, söze sığmaz çıkar hesapları içinde olanların yöneteceğine inanırlar.

Şu var ki, politikacılar sadece siyasal kuruluşlarda değil, maskaralık topukta yüzen her köşede boy satar.

Gazeteciler arasında? Var.

Öğretim üyeleri arasında? Var.

Acı ama yazacağım, kimi edebiyatçılar da politikaya göz kırpar. Ne ki, bunlar daha çok doğuştan, ya da sonradan olma hebennekalardır.

29 Şubat 1992

Yaratıcılık kolay iş değildir.

Sanatçılar çokluk düş güçlerini yerlerinden kımıldatabilmek, bindikleri gemiyi birden ters yöne çevirebilmek için enseleriyle boylarını birbirine eklerler. Yani her şeye can gözüyle bakarlar.

Kimileriyse, 1866 yılının 14 kasımında (çarşamba gecesi, saat sekizde) İstanbul üstüne, bir minare boyu yaklaşan yıldızlar örneği, yağmur gibi akmaya çalışırlar.

Evet yaratma, şoloktur, doburdur, poyrazdır, lodostur, imbattır, keşişlemedir, karayeldir.

İpekçiliktir. Yıldır yıldır koşmaktır. Damlayı deniz etmektir.

Fransız Yeni İzlenimci ressamı Paul Signac'ın, eline paletini ve fırçasını aldığında, atelyesindeki parkelerin cilalanmış olmasına dikkat etmesi bu sanat helvasından kaynaklanır.

Romancı Michel Butor da yazılarının çoğunu daktilodan elli kez geçirmeden bir şeyler yaratabileceğine inanmazmış.

Bizim Şinasi ise, çalışmaya durduğunda sırtına eski-püskü bir elma kürkü alırmış. Ahmet Rasim, onun bu kürt için "Büyükbabamdan kalma" dediğini yazar.

2 Mart 1992

Kimileri gönüllerini dünya sevgisinden kurtarmaya, bir köşede kuru başlarıyla yaşamaya bakarlar.

Bunlar, çokluk, daha körpe yaşlarda, pilleri bitmiş kişilerdir.

Denizlere, ormanlara, dağlara, ırmaklara, çiçeklere, hayvanlara, gülmeşeker insanlara başlarını döndürüp bakmazlar. Onlara "Hudey, hudey dostlar, hudey" diye seslenmek istemezler.

Oysa, doğanın kütüğünü eşelemekte, sevgi odaklarının haritasını çıkarmakta büyük bilim, büyük mutluluk vardır.

Çünkü kuşlar, çünkü ağaçlar, çünkü ırmaklar, çünkü çiçekler, Tanrının günü, bize beş bin altınla selamlarını yollar.

Eskiler, peşkirlerin adlarına bile gül kokuları, narh bahçeler, gelin başları, bülbül çiçekleri, "Sev beni "çığlıkları ve de menevişler boca etmişlerdir.

Nerdesiniz? Ne yapıyorsunuz?

Bahçelere dalıp, ya da yolunuz üstündeki bir yeşilliğe yaslanıp karanfilleri, leylakları, gülleri, sümbülleri, mustafaçiçeklerini tilki-

şenleri, yaseminleri, hanımellerini seyre dursursanız içinizi koyu ergu-vaniler, kanarya sarıları, tirşeler, al ebruliler, vanilya morları, sütbeyazı, tarçın kırmızıları, hünnabiler, açık allar, nohutiler, havai maviler, cam göbekleri ile boşaltır ve doldurursunuz.

Renk, renk, renk.

Deniz kıyısına inip, gökyüzüyle birlikte, sonsuz ışıkları gözlem altına aldığınızda da Çin mavisi, Saksonya mavisi, kral mavisi, Prusya mavisi, kurşuni mavi ve de *bleu turquoise* yani Türk mavisi ile ışınlanırsınız.

Ama siz acele etmeyin. Nafile yorgunluk almayın.

Akşam, akşam yine akşamı bekleyin.

Gökkubbenin gelip kendini denizin kollarına bırakıvermesini kollayın.

İşte o zaman, Edirne kırmızıları, gül kuruları, şarabiler, firfiriler yani parlak kızıllar, nar kabukları size, içi ve dışı bayındır bir şölen çekecektir.

Siz de, isterseniz, göllerde kamış olabilirsiniz.

3 Mart 1992

Sıcaklık artık ikilerden aşağı düşmüyor.

Kargalar kavaklara geceleri yüz vermiyorlarsa da Çin sabah vaktinde, dallardaki monopolye haklarını kullanıyorlar. Dün, tan üstü, 24 karga saydım.

4 Mart 1992

Bir insanın düşüncesinde kendisinin payı nedir?

Çokluk düşüncelerimizin yerden bittiğine, özgün olduğuna inanırız ama sözümüzün her selamında, birileri uzaktan temenna eder.

Diyeceğim, kotardığımız işlerin tavı yalnızca kendi dandini yürüyüşümüzle kabarmaz. Carcur konuşmalar, çıtapıtı işler de kalbimizin önüne dikilir.

Yaşantımız bile başkalarından mola alır, mola biriktirir.

George Sand anılarında (*Hayatım/Erkek Çölünde Bir Kamelya*) şöyle der :

– Biz, bir dereceye değin kendi yaşamımızı çizebiliyoruz, ondan ötesini başkaları çiziyor.

Bu konuda İtalyan denemecisi Papini daha da ileri gidecektir :

– Hiçbir şey benim değil. Bütün bildiklerimi başkalarından öğrendim.

5 Mart 1992

Her zaman yapmam ama bugün yaptım Dün yazdıklarımı bir daha okudum.

Doğrusu, bilinçaltının rast peşrevini, haritasının derin yerlerini de unutmamak gerekir.

Bilinçaltı korkunç bir yaratıktır.

Şolok, dobur, bozyel, lodos, yıldız, keşişleme ve de karayeldir.

Yüksek gerilim savaşçısıdır.

Bir kaleden bir kaleye şahin uçurur.

Eşsiz Vezir Mustafa Paşa gibi Aristo tedbirlidir.

Ona sarkıttığınız dizeler, imgeler, kısa aklınızın almıyacağı bir biçimde, başka dizeler, başka imgelerle vuruşur, kırışır.

Sonra da ortaya, eskisiyle hiçbir alışverişi bulunmayan dizeler, pitik pitik güller, sevda sözleri çıkar.

6 Mart 1992

Bu haftaki *Tempo* dergisinde İhsan Yılmaz'ın benimle yaptığı bir konuşma var.

Sorulardan biri şuydu :

– Günlüğünüze alıp almamakta duraksadığınız konular ya da olaylar oluyor mu?

Ben şöyle karşılık vermişim :

– Olmuyor demek kolay değil. Oluyor elbet. Kendinizi düşünün : Birine yüzdeyüz küfretmeniz gerekse de ağzınızı bozabilir misiniz? Yalnız, ben günlüğümde yalana dolana, ya da dibi delik dedikodulara yer vermem. Kesinkes vermem. Batıdaki günlükçüleri göz önünde tutarsanız, onların da başka bir yol izlediklerini görürsünüz. Onlar da her şeyi günlüklerine boca etmemişlerdir. Belki André Gide, belki sadece o, töre bakımından kendini zor durumda bırakacak sayfalara pervasızca uzanmıştır. Ama her zaman değil. Pek bindebir.

Haa, her şeyi *hot be hot* anlatan bir sanatçı daha vardır. İngiliz şairi Lord Byron. O da herkesten gizli tutulması gereken şeyleri,

günlüğüne değil ama anılarına tıkmıştır. Gelin görün, Byron ölür ölmez de karısı (bu yapılır mı?) tüm defterlerini, tüm anılarını sobaya atıp yakmıştır.

11 Mart 1992

Hulki Aktunç, *Varlık*'ın mart sayısında labalubacı eleştirmenleri, Vakerra'ları, sıraya dizmiş, tümüne iki çemberli selam dağıtıyor.

Martialis :

Hep ölmüş ozanları beğenirsin
Översin Vakerra
Beni beğenesin diye doğrusu
Ölemem Vakerra

(Oktay Rifat çevirisi)

13 Mart 1992

Saat 17.40

Gün dolunmak üzere.

Kulağı üstüne yatan sisleri tartak-martak getirip güneş batıyor.

Buna "akşam oturu" da denir.

Eskiler de gurup zamanını "gün indi" sözüyle buyur edermiş. Ya da "gün kavuştu". Gurup'un adı da "günük"müş. Daha doğrusu, bu sözcük Ordu'da geçerliymiş.

Konya'da, Hadım'da da, akşamı "gün uçtu" diye karşılarlarmış.

Farsça'nın, Arapça'nın boyunduruğuna girmemiş halk ağzı kan akımını hızlandırır.

Öğleden sonraki saatler de kimi yerde "gün döndü" ise, kimi yerde de "günbatak"tır. Ama dikkat etmeli, "gündöndü" Ankara'nın Kızılcahamam'ında bir mantar adıdır.

Saat 18.10

Az-biraz sonra kaş kararacak. Yani ımırcık karanlık bastıracak.

Çok *sexy* bir yaşamın, bir *dolce vita*'nın habercisidir bu.

Akşam yoşu.

Yoş, kimi yerlerde de alacakaranlık anlamındadır.

Gazeteci Vahap Okay, daha sonraki saatleri "geçkin akşam", "geçkin yatsı" terimleriyle belirler.

O, öğle sonrasını da "geçmiş öğle", "dar ikindi", "geçkin ikindi" diye sıraya dizer.

14 Mart 1992

Moda.

I. Peron Sanatevinde söyleşi.

Lafı hep kendi üstümde tuttum. Kimi 1940 yılı anılarımı da anlattım.

Şair Nurullah Can da ordaydı.

Bir ara bir genç "Yazı yazmak için ille de yetenek gerekli mi?" diye sordu.

– Gerekli ama yetenek kadar, belki ondan da çok çalışmak gerek. Yatacak, kalkacak hep edebiyatı düşüneceksin. Yazacaklarını akıl tasında ısıtacaksın.

Daha sonra, şiirlerimi de okumaya başladım. Eski günler geçti, ezberden değil, kitaptan.

Bir. İki. Hemen ardından "Pakistan"ı sese vurmak istedim. Kitapta (Salâh Birsel / *Bütün Şiirleri*) onu bir türlü bulamadım.

Nurullah Can :

– Ben de bir şiirini okuyabilir miyim?

– Memnun olurum.

Nurullah Can "Pakistan"ı okumaya başladı.

17 Mart 1992

Sabahtan beri tarhana.

Karla karışık yağmur.

Dün de hemen hemen bütün gün yağdı.

Amanin amani.

Bu, beni kıyıya, deniz boyuna koşmaktan, martılara, karabataklara cibbin çalmaktan, alkış tutmaktan alakoyuyor.

Doğa.

Son yıllarımda sahnemi onunla alıyorum.

Üzeri getirli sivri burun iskarpin giymiyorum.

Sadece "Ver elini doğa!" diyerek şiirinin şekerine dokunuyorum.

İsviçre'li günlükçü Henri-Frédéric Amiel de gerçek bir doğa sürücüsüdür.

Yaşamın ağaçlar ve otlar üzerinde titreştiğine inanır. Gözlerini hep mis kokulu çayırlarda, ışıl ışıl parlayan meyveliklerde dinlendirir. İnsanın ancak bu yolla mutluluğa erebileceğini söyler.

Ona göre, iyi yürekli doğa, ergeç gelip kendisine gülücüklerini savuracaktır. İçini sevindirecektir. Hem kendinin, hem de başkalarının acısını örtecektir :

– Bana yalnızca kraliçelere özgü mantonun kıvrımlarını göster. Yoksullukları da görkemli görünüşünün altında sakla.

Montaigne de, insanları doğanın sonsuz gücü önünde, daha saygılı olmaya doğa karşısındaki bilgisizliklerini ve de yetersizliklerini unutmamaya çağırır.

Ne ki, Jean-Jacques Rousseau *İtiraflar* adlı kitabında onun için şöyle diyecektir :

– Kusurlarını itiraf ediyor gibi yaparak kendisine ancak sevimli kusurlar yüklemeye son derece özen gösteren Montaigne'in yapmacık safgönüllülüğüne her zaman gülmüşümdür.

18 Mart 1992

Pencerenin pervazına iyice yerleştikten sonra kendimi gözetlemeye aldım.

Bir adam kendini nasıl tanıyabilir?

Kendi kendini dikizlemekle mi?

Goethe buna : "Elbette hayır" diyecektir.

O, insanın kendinden eylemle doyumluk alabileceği düşüncesindedir. Görevini yerine getirsin yeter.

Alman şairine o görevin ne olduğunu sorduğunuzda da size : "O görev şimdilerin istediği şeydir." karşılığını verir.

Ne ki, insanoğlu görevine sıkı sıkıya tutunmak istese de elinden pek bir şey gelmez.

Çünkü yeryüzünden utanma defolmuştur.

Her köşeden curcunabaz, maskarabaz, çöplükbaz fışkırmaktadır. Kimseye ağırlık vermemeye bakan kişiler ise larengostenoz'a uğramış. Gırtlakları daralmış, sesleri kısılmış. Ağızlarından gık bile çıkmıyor.

Güreşte tek ya da çift dalmalara pehlivanlar çokluk boyunduruk karşılık verirler. Gelin görün, mesane zorluğu çekenler, daha doğrusu vanvuncular, daha doğrusu boğazıbüyükler, daha doğrusu meyhane küplerinin başını bekleyenler, daha doğrusu yürümezden yük tutanlar karşısında, başı ağın iplerine sarılmış balıklar boğuk balıklar hiçbir şey yapamıyor.

19 Mart 1992

Hava : eski 1.

Rüzgâr ve yağmur.

Bir karga bütün gece tünediği dalda kıpırdamadan durdu. Sucuğu çıktı.

Oysa üç gün önce sıcaklık 7'ye bile yükselmişti. Ne ki, kargalar yine ortalarda yoktu.

24 Mart 1992

Bugünlerde şairler yazdıklarını, zartalaklı yani çalımlı ve süslü yürüyüşlerle, düzyazıya doğru ilerletiyorlar.

Bütünlük mü?

Değil elbet. Ama yarattıklarını şiirden oldukça uzağa düşürüyorlar.

Sonunda da piyasaya sürdükleri ürünleri hallahi, hallahi çığlıklarıyla göklere çıkarıyorlar.

Doğrudan düzyazıya yapışsalar, neyse ne. Gelgelelim onu da yapmıyorlar.

Oysa, düzyazının da kendine özgü bir kibarlığı, bir tadı vardır. Onu elde etmek için, şiirin değil, düzyazının yasalarına uymak gerekir.

Bir ara, şairlerimizin, Frenklerin *poème en prose* adını verdikleri *düzşiir*'lere çengel atmak niyeti taşıdıklarını düşündüm.

Yoo, yoo onun da kendi yasası vardır.

Bu yasanın ise şiir ya da düzyazı yasasıyla hiçbir alışverişi yoktur.

Faik Reşat :

–Sümbülzade Vehbi yaratılışındaki kişiler Fuzuli kıratında tek bir ikilik söyleyemezler.

(*ESLAF*, s. 319)

25 Mart 1992

Günümüz şiiri bir de Arapça'ya, Acemce'ye abanıyor.

Belki bunu Osmanlıca sözcüklerin, günlük yaşam içinde, ayaklarını daha da sürümesinden yapıyorlar.

Ne var, şairsen, dilinin kurdelasını kendin keseceksin. Kendin horlayacak, kendin torlayacaksın. Bunun için de bilisiz ve edebiyat dışı insanların ağzına bakmayacaksın. Labalubacıların vanvunlarına kapılmayacaksın.

Bir de, dilin ulaştığı bir nokta varsa onun gerisinde kalmamaya çalışacaksın.

Yani, *neden* yerine *sebep* demiyeceksin.
Anı yerine *hâtıra* demiyeceksin.
Evren yerine *kâinat* demiyeceksin.
Üzünç yerine *hüzün* demiyeceksin.
Beğeni yerine *zevk* demiyeceksin.
Koşul yerine *şart* demiyeceksin.
Yetenek yerine *kabiliyet* demiyeceksin.

Dahası, bu titizliği Batı'dan gelen sözcükler karşısında da göstereceksin.

Açık-saçık varken *porno* demiyeceksin.
Öznel varken *sübjektif* demiyeceksin
Nesne varken *obje* demiyeceksin.
İlke varken *prensip* demiyeceksin.
Kuram varken *teori* demiyeceksin.
Yerbilim varken *jeoloji* demiyeceksin.
Zıpçıktı varken *arivist* demiyeceksin.

(Peyami Safa bile bundan 60 ya da 70 yıl önce *Zıpçıktılar* adında bir roman yazmıştı.)

28 Mart 1992

BİÇEM'de (mart 1992) Kâmil Bayrak'ın bir şiiri var "Üçüncü Dize"

İlk dizesini sildim şiirimin
Acı'ydı.
İkinci dizesini de sildim
Hüzündü.

Üçüncü dizeyle başladım.
Yaşanan dün,
Yaşanacak olan bugünse;
Üçüncü dize umuttu...

Bayrak 27 yaşından beri şiir yazıyormuş. Mapuslukta başlamış. Oraya düşmesi de siyasal nedenlerdenmiş. Orta'dan sonra okuma olanağı bulamamış. Ama yıkılmamış. Şiire dört elle sarılmış :

Gün bulutsuzdu ;
Bahçedeki erik,
Erikteki dal,
Daldaki kuş,
Bugünü yaşıyordu.
Ve umut insana yakışıyordu.

Bayrak, şimdilerde de, Bursa'da gezgin satıcılık yapıyor. Bunu, şiirinin değerini artırmak için yazmadım. Her şiirin değeri kendisinden gelir. Anlamı varsa, o da kendisindendir. Büyüsü, kendisinden.

Dergide İlyas Tunç'un da büyüye daldırılmış üç şiiri okunuyor. Şair, birinde akşamlara selam sarkıtmış :

sofralardan uzakta
sabırsız düşlediğim
bir şuruptu akşam
yemeklerden önce
binerdim terkisine

Tunç, "böylesine uzakta" adlı şiirinde de bir sürü kenti kucaklıyor. Ama baş rol yine akşamlarda.

28 Mart 1992 : 2

gurbet midir çeviren
bunca kentleri
kapakları kırık
bir giysi dolabına
bir akşam vakti
düşünce anlarsın

ucuz bir otelin
en kuytu odasına

BİÇEM'de İhsan Üren'in "kal daha" adlı şiiri de dikkati çekiyor. Buna karşılık, Derginin yayımlamaktan onur duyduğunu ilan ettiği, Özdemir Asaf'ın "adalı ve ben" şiiri beni pek açmadı.

Bana kalırsa, kalmıyor ya, Özdemir Asaf yokyere ünlenmiş bir şairdir. Ama bizim edebiyatımız hep bu yokyerecilerle doludur. Bunlardan kimisi bir süre sonra ortadan silinir. Aferin. Kimisi de ömür defteri kapanıncaya değin direnir de direnir.

Haa, kimisi de eleştirmenliğe atlayıp paçasını kurtarır. Yani kurtardığını sanır.

29 Mart 1992

YANLIŞ PARMAK!

Mallarmé olsun, Baudelaire olsun, Cahit Sıtkı'lara, Ahmet Muhip'lere gelinceye değin, Türk şairlerinden pek yüz bulmamıştır.

Mallarmé 1896 yılında *Şiir Kralı* seçilmiş, çevresini sanatına tapan müritleri sarmış olmasına karşın Edebiyatı Cedideciler ona toptan kapalıdır. Bir iki hayranı varsa da, onlar da bir yankı uyandıramamıştır.

Ona ısınamayanlar arasında Halit Ziya Uşaklıgil de vardır. Yaşamının son yıllarında Mallarmé üzerine yazdığı bir yazıda şöyle diyecektir :

– Mallarmé 1895'te (ölümü üç yıl sonradır), Paris dolaylarında, küçük bir yazlığa çekilerek yalnız bir yaşam sürmeye başlamıştır. Arada bir, şurda-burda, yazıları görülüyordur. Ama kendisinden umulan, sabırsızlıkla beklenen gerçek büyük yapıt, adını sonraki kuşaklara iletecek o başyapıt bir türlü yaratılamaz. Dahası, bu yapıtı hep düşlediği halde, onun hazırlıklarına başladığını gösterecek bir ize de raslanamamıştır belgeleri arasında.

Birinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İsmail Hakkı Alişan, Baudelaire'in *Les Fleurs du Mal*'ini *Elem Çiçekleri* adıyla Türkçeleştirdiği halde kitap da, Baudelaire de doğru dürüst bir ilgi görmemiştir.

Mallarmé, Fikret'i de açmaz.

Uşaklıgil, Baudelaire'in karamsar bir ruh ve düşünce taşımasına, bu yolda bir peygamber gibi görünmesine karşın şiirinin, Fikret'in şiiriyle bir yakınlığı olmadığını söyler. Ona göre Fikret, her olayı ter-

sinden alan, tanıdıklarını, dostlarını horlayan, hoşgörüye hiçmihiç yer vermeyen bir karamsardır ama şiiri, sanat, dil, biçem bakımından Baudelaire'in yazdıklarından kat kat üstündür.

Halit Ziya "Onu kötüleyenlere verilecek tek bir yanıt vardır" der :

– İşte *Rübab-ı Şikeste,* işte *Elem Çiçekleri.* Bu ikisini karşılaştırın. Gelişmemiş bir dille, her türlü değişmeden geçerek olgunluğun en üst basamağına erişmiş bir dil arasında yer alan bu iki yapıt, sanat açısından, büyük bir ayrım gösterir. Ve bu ayrım Fikret'ten yanadır.

Fikret Baudelaire değil ama Leconte De Lisle önünde şapka çıkarır.

Leconte De Lisle, o vakitler Parnasyen Okulunun en ünlü şairidir. Şiirlerinde Yunan şiirinin esinlerini aşılamaya çalışır. Bu yolda pek çok düşman üretmiştir. Yalnız Hugo gibi birçok dostu da olmuştur. Şiirlerinde doğaya kucak açmış bir şair görünümündedir. Sanırım, Fikret'i kendine bağlayan da en çok bu yanıdır :

29 Mart 1992 : 2

Dağların yamacında sessizliği kuşanmış rüzgarlar
Dalgalanan ağaçları uykuya meylettiriyor
Suskun kuş, çiylerin arasında uyuyor
Ve yıldız mavi dalgacıkların köpüklerini yaldızlıyor
(Uşaklıgil çevirisi)

Leconte De Lisle konusunda İsmail Habip'in de bir sözü vardır :

– Tevfik Fikret'in yaşamı boyunca en çok sevdiği, en çok değer gösterdiği Fransız şairi Leconte De Lisle'dir (1818-1894). Bu şair titiz ve temizdi, toplumun kötülüklerine bulaşmamak için, toplumun dışına çekildi. Gerçi kötülüklere bulaşmadı ama hiçbir kötülüğü de ortadan kaldıramadı. Erdemli kaldı ama kötülükleri yıkamadı. O, toplumdan kaçınca, toplum onun kendisinden nefret ettiğini sandı. Oysa o, toplumu çok seviyordu. İstiyordu ki toplum kendi dilediği gibi olsun, bunu göremeyince toplumun dışında kaldı. İşte Tevfik Fikret, bu Leconte De Lisle'e bağlıdır. Çünkü kendisi de tıpıtıp ona benziyordur.

Fikret, Musset'yi de sever. "Musset İçin" adıyla bir şiir bile yazmıştır :

Karşında senin ah ne zillet
Şair mi denir bizlere haşa

Ne ki, Fevziye Aptullah Tansel, Fikret'in Musset'den çok François Coppée'yi sevdiğini yazar. Onun "Baharda" şiirini Türkçe'ye de aktarmıştır.

Mustafa Nihat Özön ise Coppée'den çevrilen şiirlerin iki tane olduğunu söyler.

Coppée'ye bir de Halit Ziya vurgundur.

Onun değerini küçültmeye çalışanları Mehmet Akif'in karşısına dikilenlere benzetir. Bu karşıcıları da ünlü bir şairimizin bir ikiliği ile yere çalmaya kalkar :

Yanlış parmak uzatma sakın öyle
Beş ikiliğine bir benzek söyle

Ayrıca kendisi de Coppée'den sekiz şiir çevirir.

"Gözyaşları" şiirinde Coppée 50 yaşına basmış olmanın kendinde uyandırdığı eyvah'ı anlatıyordur :

Biraz sonra 50 yaşımda olacağım
Tanrı'ya şükür buna boyun eğiyorum
Yalnız önemli bir kaygım var
Ne kadar yaşlanırsam o kadar az ağlıyorum

29 Mart 1992 : 3

Ah, o sevecenlik pınarı ki yüreğimden
Gözlerime çıkardı
O kadar yaşlandım mı ki
Artık kurumaya yaklaştı

50 yaş!

Jean Cocteau'yu da (Fransız şairleri hep böyle midir?) allak bullak etmiştir :

– Elliyi geçtim. Bu, ölümün bana kavuşmak için öyle uzun boylu taban tepmesine gerek kalmadığı anlamına gelir.

(*La Difficulté d'Etre / Varolma Güçlüğü*)

Durun, Fikret, Alphonse Daudet'den de bir şiir çevirmiştir. Bir de Charles Fuster'den, ya da Foster'den. Her ne karınağrısı ise.

30 Mart 1992

Geçen hafta Edip Akbayram, TV.'de, ölümlere iki çemberli selamlar sarkıttı.

Ne ki, Ahmet Kutsi Tecer gibi "Besbelli ölümüm sabahleyindir." demedi. Tersine, kendi alınyazısı için akşamüstünü canberaberine aldı :

Ah, ben ölürsem
Akşamüstü ölürüm
Parmaklarımın arasından
Gecenin geldiğini görürüm

11 Nisan 1992

En zorlu bilim insan sevgisidir.

Çiçek sevgisinden, hayvan sevgisinden, halı ve kilim sevgisinden geçtikten sonra belki insan sevgisinin kapısını da tıkırdatabilirsin.

İnsanları Sev.

İsa'nın buyruğudur bu.

Nasıralı, dünya serüvenini bu çetrefil bilimle başlatmak istemiştir.

Doğrusu, insan sevgisine de, insanoğlunun kendini sevmesiyle varılır. Bunun yanında şiir, yaşamın mumuna birkaç grado parlaklık kazandırır. Evrenin tazeliğini sıcak tutan da odur.

Ülkü Ulurmak son şiir kitabında (*Tavuskışı*) "Her şeye, her an sevgiyle başlanabilir," diyecektir. Çünkü ona göre her şey ölebilir ama coşku ölmez :

Dünyada ilk şiir yaratıldığında doğmuştum
Yani ilk kez aydınlandığında yeryüzü

Ben ki bunca uzun bir yaşamın sonunda anladım
Hiç zaman yitirilmeden
Anlatılması gereken bir sevgi var
Ve söylenmesi gereken bir türkü

Ulurmak, şairlikte ilk adımın sözcükleri sevmek oduğunu da biliyor :

Ağrının cirit attığı oluyor boşlukta
Gidip geliyor, geçip gidiyor uzaktan
Sözcüklerin o doyumsuz tadını yaşarken
(Örneğin kırlangıç derkenki güzelliği)
Dağılıp gidiyor boşlukta
Çalıyor o çılgın borazan

14 Nisan 1992

Bostancı'da İstasyon Kahvesinde oturmuştum ki Mehmet Zaman Saçlıoğlu göründü. Ben 10 dakika kalacaktım. Bir çay. Yeniden eve dönecektim. Saçlıoğlu'yla yarım saat oturduk. Kahveden çıktığımızda bana son şiirini okudu : *Gezgin.*

Çocuktum tanıdığım üç kişi vardı
Biri sucuydu su taşırdı
Biri balıkçıydı onu da su taşırdı

Gençtim üç kişi daha tanıdım
Birinin avucunda ateş vardı okşardı
Biri benim ateşimle yaşardı

Yaşlandım üç kişiyi yolcu ettim
Biri üflediğim tüyçiçek oldu
Biri el salladığım yıldız

Bana göçebe yastığım kaldı.

Bir şairin kendini kabul ettirmesi, yığınların beğenisine "geh bili bili, geh geh" çekmesi kolay iş değildir.

Hüseyin Cahit ve arkadaşları, *Mektep* dergisine Cenap Şahabettin'in şiirlerini, başlangıçta, az-çok, istemiye istemiye, yani ürkerek aldıkları halde, sonradan o şiirlerin birçoklarınca pohpohlandığını gördükleri vakit şaşırmışlardır.

Bence, yeni şairlere, yeni şiirlere okurların kepenklerini kapalı tutmasının nedeni belledikleri adların yanma yenilerini eklemek yor-

gunluğunu göze alamamalarındandır. Okurlar, bir de (eleştirmenlerin çoğu da öyledir ya) daha çok, grev-gravlı, duygusal, romantik ve de kedilere manco olacak yapıtlardan hoşlanırlar. İyi şiir, dört-dörtlük şiir ise romantizmin, dal pardesü giymiş duyguculuğun bittiği yerde başlar.

Edebiyatı Cedidecilerden Mehmet Rauf, Cenap'ın şiirlerini horlayanlar karşısında şöyle kükremiştir :

– Edebiyatımızın bir köşesinde birtakım dokuncalı kişiler (hayınlar) vardır ki, bunlar hiçbir şey bilmediklerinden, edebiyat beğenisi adına bayağı bir zerreye bile sahip olmadıklarından, olamadıkları şeye karşı çıkarak onu taklit ederler, ona benzek (nazire) düzerler (...) Onlar için her araç geçerlidir. Edebiyat ve güç konusunda olduğu gibi ahlak ve terbiye konusunda da dilenci soyunu sürdürdüklerinden küfürbaz ve fesatçıdırlar. Kolayca rezilleşirler. Bunlar haykırarak, çığrışarak, beyinleri kadar dar sandıkları edebiyat alanını gulguleleriyle baskı altında tutup şair geçinmek isterler.

15 Nisan 1992

Dün buraya yazdıklarımı bir daha okudum.

Günlükçünün savsaklamadığı bir iştir bu.

Eylül yazarı Mehmet Rauf'un sözünü ettiği edebiyat bozukları, bugünkü günde de, her yandan fışkırmaktadır.

Usum birden altı yıl öncesine kaydı.

Şişedeki Zenci'yi yeni bitirmiştim.

Bu, Amerika'da, ilk günden, şimdilere değin Karaların çektiklerine eğilen bir kitaptı. Sanıyorum Türkçe'de de ilk ve son yapıttı. Yayınlandığında kimse ilgi göstermedi. Yalnız bir gazeteci, neden Afrika'daki Karalardan değil de Amerika'dakilerden söz ettiğimi sordu. Çokları Amerika'daki Zenci sorununun çoktan çözümlendiğine inanıyordu. Evet, Amerika'da Zenci sorunu çözüme bağlanmıştı. Gelin görün ki, kitabımın çıkışından tam dört ay sonra gazeteler Amerika'daki samur kaşların, çatık kaşların, elifi kaşların, keman kaşların, düz kaşların, uçları kaçık kaşların, favul duruşlu kaşların kıpırdamaya başladığını yazıyordu. Bir zenci yine linç edilmişti.

Haa, pardon *Şişedeki Zenci*'yi edebiyatçılar umursamamıştı ama, politika alanındakiler büyük ilgi gösterdi. Bunlar kimdi, kimlerdi? Bilmiyorum. Yalnız, kitabım, kısa zamanda, hapis damlarına sokulması yasak kitaplar listesine alındı.

Fransızca *ironie* sözcüğünü çokluk alaysama ya da tersinleme ile karşılıyoruz.

İroni, bizim edebiyatımızın kapısında yıllarca bekletildiği, yıllarca içeri alınmadığı için, bu sözcüğün Türkçe karşılığı da yüzünü yeni yeni göstermektedir.

Fransız sözlükçüsü Littré onu şöyle tanımlar :

– Tartışılan kişinin gerçek bilisizliğini maskelemek yolunda yalancıktan haplanan ve laplanan bilisizlik. Sokrates onu, tartışma yöntemi olarak kullanırdı. İroni, geniş anlamıyla da, "özel alay" anlamındadır. Söylenmek istenen şeyin tam tersini söylemektir bu.

Alaysama'ya ya da tersinleme'ye Batı edebiyatında çokça raslanır.

Onu Fransız halk türkülerinde bile enseleyebilirsiniz :

Renne Gölüne gittik
Kraliçeyi kaçırmak için
Ama Kraliçe orda değilmiş
Kralı kaldırdık biz de

Bir başkası :

Geyiğin saçları sarı
Memeleriyse kız memesi

Bir başkası :

Ovada geçen gün
Çek o güzelim yün çorabını
Rasladım üç yüzbaşıya
Çek o güzelim yün çorabını

Rasladım üç yüzbaşıya
Çek o güzelim yün çorabını
Bana "Merhaba Çirkin" dediler
Çek o güzelim yün çorabını

O kadar çirkin değilim bense
Çek o güzelim yün çorabını

Kralın oğluna bakın tutkun bana
Çek o güzelim yün çorabını

Yılbaşında verdiler de verdiler
Çek o güzelim yün çorabını
Bir demet mercanköşk
Çek o güzelim yün çorabını

Çiçek açarsa oldum gitti kraliçe
Çek o güzelim yün çorabını
Açmazsa ah açmazsa seyreleyin acımı
Çek o güzelim yün çorabını

19 Nisan 1992 : 2

Fransız yazarlarından Lanza Del Vasto halk türkülerini anlatırken onların sevecenliği, canlılığı, gizemi, çekiciliği yanı sıra alaysamanın bulunduğunu da söyler.

20 Nisan 1992

Alaysama (ironi) deyince akıl tasıma bir de Fransızların *humour* sözcüğü düşer. Sanırım İngilizce'si de *humor*'dur.

Bizde kimileri bunu, gülmece (mizah) ile karşılarsa da gerçekte bu "gizli alay"dır. Antresini konuya paldır küldür yapmaz. Bir köşede "hayatı gitmiş, bayatı kalmış" lakırdılara, Faşfaş Ayşelere (Her şeye gülen kikiriklere), it dalkavuklarına, vıdıvıdıcılara, tin-tin, gülücükler dağıtır.

Frenkler, onu bir de "Düşgücünün neşesi" diye tanımlar.

Hümorist yani gizli alay yazarı ise fantezisi olan, özgün bir canlılık taşıyan insan diye tanıtılır.

Evet, bizim edebiyatımızda alaysamaya ne kadar az raslanırsa, gizli alayla da o kadar az tokalaşılır.

Çarşamba 22 Nisan 1992

Nilgün Marmara 10 yıl ölümle başbaşa yaşamış, sonra da koluna girerek çekip gitmiş.

10 yıl : 1977-1987

Bu zaman içinde de bir sürü şiir yazmış.

Daha ilk dizelerinde gökyüzünün üçgen bir köşesinde "salt kanat" bir uçuş dileyordur. Bir tozlaşma, bir ay patlaması.

Gelin görün ki, o ağulu gerçekten, o ölüm/sevi'den bir türlü paçasını sıyıramıyordur. Yeryüzünde değil, gökkubbenin gerçeğinde yaşadığına inanıyordur.

Yukarlardan, üçgen bir açıdan bakıyordur günbatımına. Aralık, aralık aya, yıldız takımına zıplıyordur.

Nilgün'ün güçlü bir düşgücü de var. Alaysamaya, ironiye de açık:

O zaman hayat bir kuşüzümü kadar ufaktı,
Sen orada otururdun
Görüntüler sokağında
Çıksa da çıkmasa da
Kağıtlarının üzerinde aynalar otururdu
Sözlüğün bomboştu, beyaz küçük atlar
Koşuştururdu kafanın sandık odasında.

24 Nisan 1992

Yeni Zelanda ile İngiltere arasının 11.449 mil ve üç çeyrek olduğunu öğrenmek istiyorsanız Katherine Mansfield'in Günlük'üne başvurmanız gerekir.

Yazarlar böyledir, en ince ayrıntılara, en küçük bilgilere bile büyük önem verirler.

Sabahattin Kudret'e de (onun belleği üstüne bellek yoktur) "Abdülhak Hamit ne zaman öldü biliyor musun?" diye sorarsanız, gözünü kırpmadan size şu karşılığı verir : 13 nisan 1937'de.

Sanırım, ansiklopedilerde bile bu kadar açıklık, bu kadar doğruluk yoktur.

Hâmid.

Doğrusu Tanpınar şiirimizde en büyük devrimi onun yaptığını söyler. Ona göre *Makber* de temelinde felsefe olan düşünceyle mersiye öğesini bir arada yürütür. Hâmid'in büyük yapı, büyük şiir ardından koşan yaratılarının da son halkasıdır.

Nedir, *Makber*'in, Şeyh Galib'in *Hüsn-ü Aşk*'ından çıktığı da çok yazılmıştır.

Burada biraz durmalı. Etkilenme, nedense şairlerin kendilerini kolayca korudukları bir nesne değildir. Mahmut Kemal İnal da, Üsküdar'lı Safi'nin Batılı bir şairden çevirdiği :

Sabah-ı mahşer olup da açınca gözlerimi
Yine seni sorarım ben yine seni ararım

ikiliğinin Muhiddin Raif'in şu dizeleriyle aynı anlamda olduğunu belirtir :

Ararım hep onu Muhyi sorarım hep onu ben
Açar açmaz gözümü subh-u kıyamette bile

Bencesi bu, etkilenmekten öteye uzanan bir geh-geh'tir. Buna karşılık Edip Cansever'in "Konuşsam dinler miydiniz?" dizesi Orhan Veli'nin "Ağlasam sesimi duyar mısınız" dizesinden sadece küçük bir çalgılama estirir.

Diyeceğim, bütün sorun, etki ile esinin sınırlarını iyice saptayamamaktan kaynaklanmaktadır. Bir başka şairden yürütülmüş bir şiiri "Canım az-biraz esinlenmiş işte," diyerek geçiştirmek her değeri düzayak etmekle birdir. Şaire değilse de şiire saygısızlıktır.

Bir de şunu düşünmeli Biz "Canım ne olacak?" diye geçiştiriyoruz ama, bakalım şiiri yazan şair ne diyor. O, kendisinden yapılan aşırtılara, Galata filarlarına evetlik gösteriyor mu, göstermiyor mu?

2 Nisan 1992

Günlerdir Halit Ziya'nın *Sanata Dair* adlı kitabında (dördüncü cilt) Fransız ozanları üzerine yazdıklarını okuyorum.

Geçen gün burada kucağıma aldığım Leconte De Lisle ve Coppée'den başka, 16 şairden elliye yakın şiir çevirmiş.

Ona göre, yabancı dilde yazılmış bir şiiri Türkçe'ye çevirmek için dizeler tek tek ve sözcük sözcük aktarılmalıdır. Bu yöntem sonunda öyle bir taslak ortaya çıkacaktır ki şiirin kendisi için, belli belirsiz de olsa, bir düşünce uyanacaktır.

Nedir, Uşaklıgil, ilk koşulda okuyanın çevirene yardım etmesini de ister. Okuyan, şiirin ölçüsünden, uyumundan, uyağından, biçiminden ve de sanatından gelen tüm güzellikleri düşünde canlandırarak bu taslağa ekleyecektir.

Ne var, Yazarımız, iyi bir şiir çevirisi için bunları da yeterli bulmaz, okurlara bir de şu görevi yükler :

– Bu kırık ve çarpık çevirileri, elinizden geldiği kadar, düzgün ve geçerakçe bir ağza (bir şiveye) uygun bir düzyazıya dönüştürerek okuyun. Ancak bu çaba sonundadır ki, o şiirler, bir kalın duvar berisinden dinlenen ezgiler kadar olsun bir etki yapabileceklerdir.

5 Nisan 1992

Gözün aç gel.

Şairler insanlığın şıngırını dile getirirler. Ama, arada, tıngırına da el uzatırlar.

Bir yerde cembiye iseler, bir başka yerde gaddare ya da pala, beride yorgunluk bilmeyen kılıçtırlar.

Onlarda her şey gargadır. Gerçek durumlarını yitirip başaşağı olmuştur.

Nedir, şairlerle burun buruna geldiğinizde larp diye yıkılırsınız. Yanlış kantarmalarda bulunduğunuzu sanırsınız. Çoğunun kafası iğneyle tutuşturulmuş yani sürfle edilmiş parçalardan oluşuyordur. Üstüne üstlük terzi yamağı işidir. Kimilerinin dikişleri overlakla pekiştirilmiş olsa bile altından bir Deli Çıplak Ferhat çıkar.

Durun, tümü böyle değildir. Kimileri doğuştan merttir. Yorga at'tır. Sevgileri uğrunda can vermeyi göze alırlar.

Bunlarda iki yürek vardır.

Birinin içinde şiir, öbüründe insanlık denizi çalkanır. Aşkın fotografisini altın kalemle çizmişlerdir.

Gerçek şair, işte bunlardır.

Yüzyıllara kalan şiirleri yazarsa bunlar yazar.

Akşam.

Saat 19.40. Gün dönüyor.

Haşim de, 1924 yılında, Fransa'da iken, gençliğini uzaktan sıtma nöbetleriyle mıncıklayan ünlü sanatçıları yakından tanımak isteyince 14 gözünün on dördü de çıldır çıldır dönüp sancılanır.

Pierre Loti düzgünlü ve siyahperde bir bebektir.

Jean Richepin can hırsı salçasına bandırılmış bir pinpirik görünümü taşıyordur. Henri de Régnier'nin, sağ elinin iki parmağı cıgaranın katran ve zifti içine yatırılmıştır.

Tanzimatçıların ve de Edebiyatı Cedidecilerin kendisine çokça kucak açtığı şair, oyun yazarı ve fantazyacı Jacques Normand laf üretemiyecek kadar helvaya saplanmıştır. Evin bir katından öbür katına sepetle çekiliyordur.

Jean Cocteau yüzünü fütürist, kübist ve de dadacı boyalarıyla boyadıktan kelli artık, Monmartre'da, herkese meyhaneci kılığıyla boy satıyordur.

Bunlarla karşılaştıktan sonra Haşim'in kafasına iyisinden dank eder ki yapıtlarıyla altın bir ışık dağıtan bu düşünce hokkabazları çokluk gübre ve süprüntü tümsekleri üzerinde yanmaktadırlar.

Çiçeklerin özünü güzel kokulu bala çeviren çirkin arının, parlak kumaşların annesi iğrenç ipekböceğinin yaptıkları işten başka ele alınır bir yanları yoktur. "Yıldızlı gecelerde berrak sesiyle yeşil ormanı" dillendiren ve zillendiren esmer bülbül bile çatçatanaci, patpatanaci resim veren bir yaratıktır.

8 Nisan 1992

Altın dişli eleştirmenler her çağda edebiyatçılara saldırmışlar, yaratılarını engellemek için ellerinden geleni yapmışlardır.

Hüseyin Cahit Yalçın da gençliğinde onlardan çok çekmiştir. Boyuna maskarabazlarla döğüşmüştür.

Hazret'e göre, eleştirmenin birinci görevi düşüncesini söyleyeceği yapıtın anlamını, ruhunu değiştirmemek, onu yoldan aşırmamaktır. Çünkü küçük bir çiviyi oynatmak bile yapıtı baştan başa değiştirmiş olur.

Yalçın, kendilerine çamur atan ve de kendilerini taklitle suçlayan kişilerin "Dayanağınız nedir?" sorusu karşısında iyisinden suspus olmalarına da katlanamaz :

– Şimdiye dek dört beş kez yinelendi. "Taklit ürünü dediğiniz yapıtlar hangisidir? Gösteriniz. Artık bu temelsiz tekerlemelerden herkes usandı. Bir kanıtınız varsa, söyleyiniz." denildi. Eğer yanıt verilebilecekse bu soruya verilmeli değil midir? Burası sessizlikle atlanarak yine "Taklittir, taklittir" diye tutturuluyor, taklit nedir, Avrupa Edebiyatı nedir, onlar anlatılmıyor. Bunların nemene şeyler olduğunu bile bilmeyen birtakım yazarların, çocuk gibi direnmeleri gülünç olmanın da ötesine geçiyor.

Hazret, bir labalubacının, dilin sadeleşmesini savunan bir yazarı utanmazlıkla, sersemlikle suçlaması, "Elimden gelse Osmanlı ulusla-

rı adına ve de Hanedanın Birliği Hakkı için onun dilini keserim" demesi üzerine de çok kızmıştır :

– Sersem, utanmaz, dilini keserim, sözleri inceliğe ve yazı töresine yakışır mı? Dilimizin sadeliğini öneren adam niçin utansın? Yanlış bir düşünce ileri sürmüşse, biz ona karşılık vereceğimiz zaman bu yanlışı göstermeliyiz. Yoksa, böyle kendisini utanmaz, sersem diye aşağılamaya ne hakkımız var? Asıl utanmak, böyle bir saldırıda bulunduğumuz için bize düşer.

26 Nisan 1992

Geçen yıllarda, gün aşımında, büyük vaveylalarla kavaklara saldıran kargalar, bu yıl, mart sonlarından başlayarak ortalardan silindi. En son 24 martta 7 karga halvetteydi.

Anlaşılan çoğu göç etti. Çoğu diyorum, çünkü çevrede yine kimi kargalara raslanıyor. Çoğu da pinpirik, horhut, zombal ve kılçıklı. Boyları da 30 santimden aşağı değil. Geride kalanların başını bir de lohusa kargalar çekiyor. Bitişiğimizdeki kavakta da, bu yıl bir karga, kuluçkaya kattı. Kocası da zaman zaman gelip eşini yokluyor.

Bugün, öğleye doğru, yuvada bir yavru karganın varlığını da sezdim. Baba karga gelmiş, anayı, yiyeceğini, içeceğini kotarması için, bir süre izinli saymıştı.

Yavru karga, yuvanın kenarına tünemiş olan babaya doğru başını uzatıp sevgi dileniyordu. O ise pek oralı değildi. Az sonra Bayan Lohusa geri dönünce, gıkını çıkarmadan havalanıp gitti.

28 Nisan 1992

Dün gece hiç uyumadım.

Sabahın yedisine değin Uyku Cenapları semtime uğramadı.

Bu, son yılların armağanıdır bana. Beşe, altıya değin olmasa bile, dört buçuktan önce (bu, saptanmıştır) ceddelek kuşu, o kararsız, o tabansız hovarda yüzünü göstermez.

Fransız şairi Blaise Cendrars da büyük uykusuzlardan biridir. Hem o, tüm yaşamında uykuyla bağdaşmamıştır. 60 yaşına geldiği vakit de uykuda 15 yıllık bir gecikme yaptığını çakmıştır. Bunun son 5 yılı II. Dünya Savaşı markasını taşır. O içi çürük gecelerde tek gözü hiçmihiç ikileşmemiştir. Uyumuşsa hep tek gözle uyumuştur.

Cendrars "Bunlara yazı yazarken geçirdiğim uykusuz gecelerimi de eklemek gerekir" diyecektir.

Bu teklemeler, bu uykusuzluklar yazarımızın beynini bitmez tükenmez bir yılgınlığa, zifir gibi bir yorgunluğa sarıp armalar. Bütün gece, yazı makinesinin önünde kıpırdamadan oturmak da onu zaman zaman inmeli kılıyordur.

Henry Miller, onun uykusuzluk çekmesini çok yazı yazmasına bağlar. Ne ki, *Sexus* yazarına göre ermişler, bulucular (yani mucitler), gurular (yani halka doğru yolu gösterenler, yani Brahmancı eğitimciler, yani mürşitler, yani pirler), devlet adamları, palamarı koparmış bezirganlar, ya da kimi terelelliler çok uykuya gerek duymaz. Bunlar ilgi alanını değiştirmekle çalışmalarını, gözlerini kırpmadan sürdürebilirler.

Yogiciler de uykusuzluğun, uyku yetmezliğinin, yorgunluğun ve de iskemleye çakılıp kalmanın insana her şeyi aydınlık gösterdiğine inanırlarmış.

Bizimkisi de ayni kafadadır. 1789 Fransız İhtilali günlerinde bütün gece Paris sokaklarını dolaşıp günlüğüne geçirebileceği azıklar arayan Restif de la Bretonne'a da büyük değer gösterir.

Hele Restif'i boylu boyunca gösteren bir gravür vardır ki ona baktıkça kendi fotografisine bakmış gibi olur.

Resimde Fransız İhtilali yazarı gece bekçisi kılığındadır. Sırtında geniş bir kaftan, elinde de demir baston vardır. Öbür elinde de sönük ışıklı bir fener görünüyordur. Alnının üstüne çöken gece takkesi onu, kanatlarını iki yana açmış bir baykuşa benzetmektedir. Kukuletası da ocakların etekliğini andırıyordur.

Ne ki Cendrars, Restif'in bu gravürde bir çocuk hırsızına, ipi kırık bir serseriye benzediğini de söyleyecektir. Kısacası, Bay İhtilalci yazardan çok, tımarhaneden yeni çıkmış bir deli, bir kart papaz, bir çapaçuldur.

29 Nisan 1992

Bay ve Bayan karga gerçek bir bilgisayar.

Dün yuvada iki cücük daha belirdi.

Bu sabah da dördüncü yavruyu görüntüledim. Onları her zaman göremiyorum. Bayan Lohusa, günün 24 saati, onların üstünde pide gibi yayılıyor. Kimi zaman da sessiz sessiz Mambo İtalyano oynuyor.

1789 Fransız İhtilali'nin feryatçılarından Restif de la Bretonne o günler için yazdıklarını *Paris Geceleri ya da Gece Gözlemcisi* adlı kitabında toplamıştır.

O, korkunç olayları tam bir yansızlıkla anlatmak ister. Bir yazarın, bu gibi durumlarda, okurlarını ürpertse bile, kendisinin hiç duygulanmaması gerektiği görüşündedir.

Restif :

– Hiçbir coşku tarihçiyi kışkırtmamalıdır, yoksa tarihçi yerini bir laf ebesine bırakmış olur.

Yazarımız kitabında kendi serüvenini de dile getirir ama baş rolü üstlenen dış olaylardır.

Kimi zaman, kendi gözüyle görmediklerini bile başkalarından işittiğine göre yazmayı da savsaklamaz.

En verimli yılları 1767-1796 arasındadır. 1797'de çalışması yavaşlar. 1802'de de durur. Ölümü de ondan 6 yıl sonradır.

Yazdıkları 4.000 sayfa tutar. 16 cilt halinde 1788, 1790 ve 1794'te basılmıştır. Bu da onun bütün yaşamı boyunca Paris sokaklarında, canlı fotografiler elde etmek için dolaştığını açıkça ortaya koyar. Yaşlılık belini büktüğü vakit bile işini yürütmekten geri kalmamıştır. Çünkü yaşlılık insanın düşgücünü kurutsa da sokakların hergün kendisine yepyeni düşünceler sunacağına inanıyordur.

Restif, bu sokaklarda, büyük görsel çılgınlıklar geçirmiş olmalıdır. Ama 1792 eylülünde gördüğü şeyler kalbinin lambasına fena üflemiştir. Çünkü Fransızlar Fransızları öldürmekten büyük tadlar çıkarıyorlardır.

İnsan kırımı 3 eylülde bir ara durur gibi olursa da, sonraki günlerde yeniden hız kazanır. Yani Restif kırımın durduğunu sandığı vakitler çocuk gibi sevinirse de bir süre sonra sevincinin boşa çıktığını görür.

Benim bildiğim, feleğini şaşırmış olayları büyük bir nesnellikle ve dürüstlükle anlatan yapıtlar arasında Restif'in günlüğü başı çeker. Ne ki, onun yapıtı yanında Emmanuel Ringelblum'un günlüğü de unutulmamalıdır. O da 1940 aralığından 1942 haziranı arasında Varşova Ghetto'su üstüne üşüşen yırtıcı kuşların Musevilere yaptıklarını anlatmaktadır.

İşçi bayramı.

Chikago'da 106 yıl önce yürümeye başlayan işçiler 1 Mayıs'ın birlik ve dayanışma günü sayılmasının yolunu açmışlardır.

Bizde, o günün "İşçi Bayramı" olarak benimsenmesi sanırım 1930'lu yıllardadır.

Gazeteler, konfederasyonların, bugün Bayramı kapalı salonlarda kutlayacağını haber veriyor. Oysa sendikalar sesleriyle alanları çınlatmak dileğindeymişler.

Bugünkü koşullar altında buna izin verilir mi, verilmez mi? Verilirse ne ölçüde verilir? Bilmiyorum. Ne ki, 1 Mayıs, işçilerin kafasında hep "İşçi Bayramı" olarak yaşayacaktır. O gün, tüm işçiler, daha iyi yaşam koşullarına kavuşmanın umudunu içlerinde bir kez daha bağırmak isteyeceklerdir.

Gelin görün, 1 Mayıs bir de "Bahar Bayramı"dır. İnsanlar, derinlerde, gizli bir köşede uyuklayan yaşama sevincinin kıpırdadığını duyarlar. O gün doğanın bir parçası olduklarını daha iyi anımsarlar. Su zambakları, karanfiller, leylaklar, güller, tespih ağaçları, erik çiçekleriyle şaşbaş olmak, göllerin, dağların, koruların divanına durmak coşkusuna kapılırlar. Ellerini, yüzlerini firfirilere, Karmenlere, zümrüt yeşiline, Veronez yeşiline, Hint sarısına, andızotu sarısına, laciye ve de erguvaniye bulamaya can atarlar.

Nedir, mayıs ayı kimi zaman da haraç toplamaya çıkar. Horoz akıllılarla, üçkâğıt açanlarla, insan kanını değirmen deresi gibi akıtmak isteyenlerle kolkola girer.

Şair Nigar Hanım ölümünden, tamıtamına 11 ay önce, 1917 yılının 1 Mayıs'ında günlüğüne şunları yazmıştır :

– Bugün Bahar Bayramı. Ah, bir kere sulh imzalanıp millî bayrama da kavuşsak. O günü ne zaman göreceğiz Yarabbi? İnsanlık bu felaketten ne zaman kurtulacak? Ne zaman birbirimizi tebrik edebileceğiz?

Bencesi insanoğlu, dünyaoğlu barışa imza kondurmadan ömür tüketecek. Çünkü kimse kimseyi sevmiyor. Çünkü kimse kimseye inanmıyor. Çünkü herkes durdukları yerde kömürleniyor.

On dokuz aylıkken kör, sağır ve dilsiz olan, ama zaman içinde sağır-dilsizlerin konuşma yöntemini, yazıyı, yazı makinesini ve de söz sanatını öğrenen Amerikan yazarı Helen Keller istediği kadar "Birbirinizi sevin, birbirinize güvenin. Ancak o zaman gerçek mutluluğu yakalarsınız." desin, insanlar saatte yedi kez kral olmak illetin-

den hiçmihiç kurtulamazlar. Hiçmihiç, yaşama yönergesini harf harf yerine getiremezler.

3 Mayıs 1991

Emekli aylıklarımın bir bölüğünü bankaya yatırmaya gitmiştim ki işlemi yürüten görevli evimizin telefon numarasını sordu.

Numara mı? Vüüyyy, 15 yıldır, Ankara'dan İstanbul'a göç ettiğimdenberi, aşağı yukarı her gün kullandığım telefonun numarasını unutmuştum.

Görevli güldü. Sanırım, benim çuha kaplı, işe yaramaz biri olduğumu düşündü.

İnsanlar önem verdiği, değer gösterdiği şeyleri akıllarında saklarlar. Belleklerden kayan şeyler, unutulmasında dokunca olmayanlardır.

Ama ben öyle bir noktaya, 73 yaşma, geldim ki artık her şeyi unutuyorum. Gerçi bugün unuttuğumu ertesi günlerde yeniden enselediğim oluyor ama, çokluk güç durumlarda kalıyorum. Yolda rasladığım, ya da çat kapı eve gelen bir dostun adını ya çıkarıyorum, ya çıkaramıyorum. Kitap adları ise bütünlük ortadan silindi.

Fransız ozanlarından André Salmon anılarını 72 yaşında (1953 yılında) yazmaya başlamıştır. Belleğinden bir zoru olmamalı ki, Barrès'ten, Moréas'tan tutun da Unamuno'ya, Picasso'ya değin tanıdığı tüm sanatçıları yakalayıp, yakalayıp anılarına tıkıştırmıştır.

Gelin görün, Onun bir sürü insanı tanımış olmasını çokları sarakaya alır. Bunlar, zaman bakımından karşı karşıya gelmesine olanak bulunmayan kişileri bile ondan sorarlarmış. Bir gün ayni oyun Rimbaud ile de yapılmış :

– Rimbaud'yu nerde tanımıştın?

Evet Rimbaud'un ölüm yılı 1891'dir. Salmon ise o yıl daha dünyaya iniş yapmanın doğru olup olmayacağını düşünüyordur.

Hoş, bizimkisi "Sarhoş Gemi" şairini tanımamıştır ama kız kardeşi İsabelle'i tanımıştır.

Burada bir noktayı daha belirtmem gerek. Gençlikte tanınan, ilişki kurulan kişiler, ezberlenen sözler, şiirler kolay kolay bellekten çıkmıyor.

Ben de *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*'nu, ya da *Boğaziçi Şıngır Mıngır*'ı yazarken hiç sıkıntı çekmedim. Çocukluğumda, delikanlılığımda ve de onları yakından izleyen yaşlarda belleğime giren şeyler hemen

boynuma sarıldı.

Daha doğrusu, ben yazdıkça ortaya atıldılar, ben yazdıkça önüme çıkıp yolumu kestiler.

Bunlara karşılık, yazdığım tüm şiirler ezberimde olduğu halde, şimdiler yerlerinde yeller esiyor. Yalnız içlerinden kimi dizeleri hiç unutamıyorum. Bir tanesi de şu :

Halbuki odayı dolaşılmaz hale koyan masadır

3 Mayıs 1992 : 2

"Salâh Birsel'in Son Maceraları" adlı şiirdir bu. Aşk şiirlerine gülmece-güldürmece boca ettiğim şiirlerin de ikincisidir. İlki, 1944 yılında *Değirmen* dergisinde yayınlanmıştır : "Salâh Birsel'in Aşkı".

Odayı dolaşılmaz hale koyan masa serüvenini de ben kendim yaşamışımdır. 1946 yılında, Rumeli Caddesinin bir kenarından aşağı doğru inen Baytar Ahmet Sokağının bitiminde bir odalık bir gecekonduda soluk alıp soluk vermiştim. Odanın bir yanında annem, bir yanında ben yatardık. İkimizin ortasında da adım atmaya hiçbir biçimde meydan vermeyen bir heyula masa vardı.

Ondan ayrılmayı hiçmihiç düşünmemiştik. Çünkü o bizim hem mutfağımız, hem yemek masamız, hem de çamaşırhanemizdi.

4 Mayıs 1992

Sabahleyin uyanınca, yani 11 sularında, yine pencereye koştum. Yuva bomboştu. Bir saat, iki saat. Gelen, giden olmadı. Ne baba göründü, ne ana. İlkin cücükleri yuvada sanmıştım. Gün kavuşurken onların da ana ve babalarının eşliğinde, ya da gagasında, göç ettiklerini çaktım.

8 Mayıs 1992

Bay ve Bayan Karga, yuvadan ayrıldıklarının ertesi gecesi, gecenin üçünde yine yuvayı onurlandırmaya geldiler. Birisi "Bizden kopan çizgiler aman silinmesin." diyerek yuvada 10 dakika kadar şişindi. Anlaşılan, dişi kuştu bu. Sonra yine ikisi, başları aşağıda, vit-vit uçup yitti.

Bir daha da hiç görünmediler.
Kavaklara baktım. Onların durumu da içimi açmadı.
Bombozuk bir manzaraya girmişlerdi.

10 Mayıs 1992

Asansör ışığının sönmesini bekledim.
Sonra düğmeye bastım.
Bomboş ve kendi tenhasında bir oda, yukardan bir el uzanıp çekmişçesine, langa lunga, katları birer birer geçerek altıncı kata ulaştı.
Asansörün kapısını açıp içeri adımımı atar atmaz durdum. Kafamı kurcalayan düşünceler alay bağlamak için sıraya dizilmişti.
Bu boş oda günde kaç kez doluyor ve boşalıyordu? Apartmandakiler, benim küçük aklıma göre, her defasında ona bir takım anılar, birtakım kokular ve renkler serpiyordur. O da bunların tümünü, avuçlarıyla kapıp ceplerine indiriyordur. Dinlenme saatlerinde ise o renkleri, o kokuları, o anıları, tek tek çıkarıp içine çekiyordur. İşte ancak o vakit de yaşamaya başlar. Çünkü yaşamdan kimi kımıltılar, kimi kıpırtılar da sızdırmıştır.
Asansör benim başlıca takınağımdır. Bir zamanlar *Asansör* adında bir romana da başlamıştım. Olmadı. Sonunu getiremedim. Yalnız karaladıklarımdan yine de ayni adda bir deneme çıkarmayı başardım.
Hu, hu nigarım, dünya da bir asansörden başkası değildir. Kornayı bart bart öttürürken de, "Yandım Harlem Havası" çalarken de, yani dolu iken de, boş kaldığı vakit de homur homur insan taşır. Ama yüklendiği insanlar, çokluk, boştur, takır-tukurdur.
Toprağın üstü, toprağın altı hep o ekşi suratlı, o beyninin tiriti çıkmış insanlarla doludur.

14 Mayıs 1992

Babıâli.
Bir buçuk saatte gittim, bir buçuk saatte geldim.
İki saat de yayıncılarda eğleştim.
Nokta takat kalmadı.
Herkes kitapların eskisi gibi satmadığından yakınıyor.

Doğrusu bu, yeni bir şey değildir. Testisini kitaplarla doldurarak özellikle yazarlar, edebiyatçılardır. Onların da su katılmamışları.

Siyasaya tırmanmamış aydınlar ise, çokluk, evlerinde bir şiir ya da deneme kitabı barındırmamaya büyük dikkat gösterirler. Politikacılar için bir şey söylemiyorum.

Bertolt Brecht'e göre dinamik bilimin kurucusu Galileo Galilei, içinin karardığı vakitler, Horatius'ü açıp okurmuş. Çevresindeki dedikodulara, ıvırzıvır laflara ve yergilere de kulak asmazmış. En çok da İncil'le Homeros'a tutkunmuş. Döner döner onlara saldırırmış.

Sırası gelmişken yazayım, Galileo gerçeğe de çok önem verirmiş. Gerçeği tanımamış olanları hurdacı sayarmış. Hele tanıyıp da onu yalan-dolanla bezeyenlere ise kıyacı, "cinayet makinesi" dermiş.

17 Mayıs 1992

İngiliz romancılarından Edward Morgan Forster 1924 yılında yayınladığı *Hindistan'da Bir Geçit*'te bir Hamdullah'tan söz açar.

Hamdullah arkadaşlarının arasında, şiirden anlayan tek kişidir. Öbürleri oldum bittim, şiire kapalıdır. Forster bunun nedenini de onların dımağlarının basit ve kaba oluşuna bağlar.

Bizdeki şiir düşmanları, edebiyatçı düşmanları arasına bir dalma salınsa, sanırım, onların da iliği, kemiği kurumuş kişiler olduğu görülür.

Ne var, Forster, Hamdullah şiir okurken çevresindekilerin onu, büyük tadlar alarak dinlediğini de yazar. Çünkü edebiyat onların uygarlığından daha sökülüp koparılmamıştır.

Söz gelişi o gün orada bulunan bir polis müfettişi, şiir okuyan başka bir genci hiç de küçük görmemiştir. Dahası, güzelliğin etkisinden kaçınmak için, aladışappak, işi deli-dolu bir gülüşe döken Hindistan'a yerleşmiş İngilizler gibi de davranmamıştır.

21 Mayıs 1992

Voltaire bir yazın adamının en büyük bahtsızlığını bir hebenneka tarafından değerlendirilmesinde görür. Öbür yazarların kıskançlığına, üçkâğıtçıların eline düşmesine, güçlülerce horlanmasına o kadar önem vermez.

Ona göre budalalar, kimi zaman, daha da ileri gider. Bunlar, özellikle, bağnazlıkla ahmaklık elele tutuştuğu, öc alma estepetası

budalalıkla birleştiği vakit gemi azıya alır.

Voltaire yazın adamının en büyük yıkımını bir de toplum içinde dayanağı bulunmamasına bağlar. Bir burjuvaya, bir tutucuya haksızlık yapılsa o, şipinişi, kendini savunacak birini bulur. Edebiyatçının ise "yetişin" vaveylasına kimse koşmaz.

Bunları dün akşam ünlü yazarın *Lettres Philosophiques* (Filozofça Mektuplar)'inde okudum. Bütün gece de gözlerime uyku gelmedi.

Voltaire yazarları uçucu balıklara benzetiyor.

"Biraz yükseklere çıksalar kuşlar onları parçalar, denize dalsalar balıklar yer." diyor.

25 Mayıs 1992

Edebiyat ayrıntılardadır.

Olayların kırıntılarında, insanlarla tokuşturulan küçük kahvaltılardadır. Tütünaltlarındadır.

Sinema oyuncusu Greer Garson'un hep boşluğa bakması ya da dudağının sol ucunu hafifçe ileri kaydırması ve de gözlerini kırpıştırması bir ayrıntıdır.

Greer Garson bu yüz guguklarını yaparken de çok uzaklara sığınır. "Nerdesin?" denildiğinde "Burdayım" karşılığını yapıştırır ama yine uzaklarda yuva tuttuğu bellidir.

Yani bunlar da bir ayrıntıdır. Greer Garson'un ayrıntıları.

Pasaportunda "kınamsavuk" yani kibirli yazılmış olan aktör Walter Pidgeon'un ayrıntısı da onunkinden pek ayrı tutulamaz. Pidgeon da bütün film boyunca gözlerini hep yükseğe diker.

Diyeceğim, kornayı bart bart öttürenler, ciğerinin otağı delinmiş olanlar, şarap körkütükleri, monbeyler, şairi mahirler, dal uykulara gömülenler, yüreklere sığanlar ve sığmayanlar da ayni çizgi üstündedir. Topu, dağdan dağa, yoldan ize atlar. Yazarların kafasında havan döver.

Goethe : "Özel şeylerin yankı uyandırmayacağından korkmamalıyız." der.

Güzel olsun olmasın her pat-kütün yeri evrenin içindedir.

Goethe, betimlemeye vurulmuş her şeyin evrensel bir yanı olduğunu da ileri sürer.

Yığınları kavrayan acılara, sevinçlere, küçük büyük, herkes kollarını açarak koşar.

Dağlar, bahçeler, insanlar renk renk çiçektir.

30 Mayıs 1992

Dün, yeni bir deneme bitirdim : *Dımağı Kokulu Kafalar.*

Flaşlı insanların portrelerine çokluk tarih kitaplarında, anılarda, günlüklerde raslandığını belirttim.

Nedir, İsviçreli romancı C. F. Ramuz başkalarının fotografilerini çekerken kendi portresini de savsaklamaz. 7 kasım 1896'da – 46 yıl günlük tutmuştur – günlüğüne şunları döktürmüştür :

– Ben dünyaya utangaç olarak gelmişim. Aşırı derecede de alınganım. En küçük bir şey beni ürkütür yaralar. Az tanıdığım kişilerle bir arada olduğum vakit aklımın dümeni karışır. Direncimi yitiririm, gülünç göründüğümü sanırım. Oysa gülünç görünmekten adamakıllı korkarım. Bu yüzden, hiçbir şeye metelik vermiyormuş pozlarına sığınırım. Zekâya dayanan, kimseye de sataşmayan bir şaka bile beni kendimin dışına taşımaya yeter. O andan başlayarak da katlanılmaz bir kerteye gelirim. Somurturum, içime kapanırım. Ağzımı da bıçaklar açmaz. Artık bana sorulan sorulara da karşılık vermiyorumdur. Eğitilmemiş bir hebenneka durumuna düşerim. Sınıf arkadaşlarımla buluştuğum günlerde de hiçbir şey değişmez. Yalnız onların topu da sosyetik inceliğe ve paylamaya yabancıdır.

Tutku beni yer bitirir. Sanırım kendi değerimin bilincindeyim. Başkalarının değerimi anlamamış olmasına da bozulurum. Biz bu "başkalarını" her zaman yok yere horlarız. Oysa onlara bizim çok gereksinimiz vardır. Onların beni yüreklendirmesini isterim. Birinin "Korkma, yapıtının nişanı çok iyi" demesine gerek duyarım. Bu, her zaman için böyledir. Ama ben tek başımayım. Utangaçlığım kendimi tanıtmamı engeller.

C. F. Ramuz'nün kendi kendisini tartması çok hoşuma gitti. Kırık gönüllerden biri de o. Oysa o, *sözcük kesesine sağlam* yazarlardan biridir. "Kimi zaman en küçük bir sözcük bile beni saatlerce düşündürtür." der.

31 Mayıs 1992

C. F. Ramuz, sözcükler üzerine, 2 ocak 1942'de de günlüğüne şu yorumu getirir :

– Sözcüklerden tad almasını bilmek gerek. Sözcükler, sözlüklerin onları tanımladığı şey değildir. Yani tümce kurmaya yarayan basit gereçler değildir sadece. Sözlüklerin kendisine, birbirine man-

tık çimentosuyla bağlı çakıltaşlarının arandığı bir yer gözüyle de bakılmamalı. Sözcükler, yaşarken, külünk indirilmiş kayadan fışkıran sulara benzer. Onlar size fırlatılmıştır. Boynunuza atılır. "Alayım mı, almayayım mı?" deyemezsiniz. Size kendilerini zorla kabul ettirirler.

İsviçreli Romancı boyuna yaratı durumunda olan bir dilin okurları yoracağına da inanır. "Bir yapıtta canlı parçalar kadar, ölü parçalar da bulunmalı" der. Ona göre hurda parçalar, gaygaylı parçaların kabul edilmesinde büyük yararlık gösterir.

Doğrusu, benim düşüncem de budur.

Kıyıda, köşede kalmış ama gençliğini, alcılığı-balcılığını yitirmemiş sözcükleri bulur, buluşturur, akışını, baskısını artırması için onları yazımın içine salarım.

Ne ki, ölçüyü de hiçmihiç elden kaçırmam.

Kısacası, benim sözcüklerim civanmerttir.

Kendime aferinler fırlatmakta bana omuz verirler.

Laf aramızda, bu işi, bu aferinler şapşupunu da ben olmasam, civanmert sözcüklerim olmasa, kimsenin üstleneceği beklenmemelidir. Kimi okurlarıma, gerçek okurlarıma sözüm yok.

Ören, 7 Haziran 1992

Bu yıl Fakir Baykurt ile Almanya'daki genç yazarlar, sağolsunlar, beni Almanya'ya çağırdı. Beş ayrı kentte konuşma yapacaktım. Nedir, uzun süre düşündümse de sonunda olumsuz bir karşılık verdim. Vermek zorunda kaldım. Yolculuklar artık güç geliyor bana. Ankara'ya bile gidemiyorum. En son şair Alaettin Emre'nin çağrısını da geri çevirdim.

Sadece Ören'i (Burhaniye) göze alıyorum. Çünkü orada, bir kez kapağı attıktan sonra, tüm yazı geçirebiliyorum. Doğanın ördekbaşı, zümrüdi yeşil rengiyle sağlığımı yeniden boyama fırsatı buluyorum.

Bu kez Karşıyaka Belediyesi'nin düzenlediği Kültür Sanat etkinliklerine katılmaya "hayır" diyemedim. Bu yüzden Ören'e 2 gün önce geldim. Bugün de iki buçuk saatlik bir yolculukla Karşıyaka'ya (İzmir) uçtum.

İstanbul'dayken Karşıyaka Belediyesi Kültür Müdürü Uğur Doygun, mayısta, beni telefonla aramıştı. 7 haziranı da onunla kararlaştırmıştık.

Bugün, İzmir'in Milat'tan önceki gazetesi *Yeni Asır*'da şu sözlere yer verilmişti :

– Şiirleri, özellikle de eşsiz denemeleriyle okurların gönlünde taht kuran, çelebi ve alçakgönüllü davranışlarıyla çok sevilen bir kişilik çizen Salâh Birsel, özellikle Karşıyakasever olarak, beldesinde anılmaktadır. Salâh Birsel türettiği sözcükler ve çağrıştırdığı hicivli dünyalarla ünlüdür.

Toplantı Karşıyaka'da, Bostanlı'ya giderken, deniz üstünde yeni yapılmış gelgelli Nikah Sarayı salonunda gerçekleşti.

Belediye Başkanı Cihan Türsen ile eşi Bingül Türsen'in ışıklı ve sıcak karşılamaları daha ilk adımda beni gönendirdi.

Başkanın bana "hemşehrilik plaketi" sunmasından sonra başlayan toplantıyı Yaşar Aksoy yönetti. Aralık aralık beni pohpohlayan, yücelten tümceleri unutmadan.

Şadan Gökovalı da çok çağşaklı bir konuşma yaptı. Ayrıca, "Tızmantırıl Bir İt" adlı denememi okudu. Onun ardından şair ve günlükçü Turgay Gönenç de şiirlerimden, günlüklerimden tutun da, romanıma, denemelerime değin tüm yaratılarımı, bağrımı ezik düşürürcesine göklere çıkardı.

Ben şiirlerimi okurum diye düşünüyordum ama Edebiyat öğretmeni Hidayet Karakuş, eski Karşıyaka savcısı şair Berin Taşan, şair ve *Dönemeç* dergisi yöneticisi Hüseyin Yurttaş, şair ve *Ozan Yayınları* sahibi Asım Öztürk, şair Şahin Çandır, Tiyatro Sanatçısı Bilgehan Oğuz benden önce davrandılar. Tümü de, sırayla kürsüye gelerek, iki ya da üç şiirimi okudu.

Ama ben de şiirlerimi okumadan duramazdım. Bir sürü şiirimi, onları yazarken hangi seslere, hangi tempoya uydumsa, yine aynı biçimle, aynı çalımla döktürdüm. Çok da alkış topladım. Bu ara, çocukluğumu ve ilk gençliğimi geçirdiğim Soğukkuyu Mahallesi, Soğukkuyu Tramvay Caddesi (şimdiler Übeyde Hanım Caddesi), caddenin 118 No'lu evi ile ilgili şiirlerimi de savsaklamadım.

En sonu, salonun yanındaki fuayede, imzaya da oturdum. Yazar Efdal Sevinçli toplantıya yetişememişti ama imzaya yetişti. Bir sürü kitap imzalamıştım ki sergiyi düzenleyen kitapçı Bay Nihat "100 tane şiir kitabınız olsaydı, hepsi giderdi." dedi.

Beni o gün en çok da bu söz sevindirdi. Ne yapayım, ben böyleyim. Şiirlerimi çok severim.

Karşıyaka benimdir.

Ören'e gelince Anais Nin'in 1955-1966 yıllarını kavrayan günlüğüne (VI. cilt) el attım. Bu, biraz da İstanbul'dan gelirken, yolda hep günlükleri, günlüklerdeki portreleri düşünmem yüzünden oldu.

Amerikalı yazar Anais Nin (ona İspanyol ya da Fransız da diyebiliriz) günlüğünü 11 yaşında, 1914 yılında tutmaya başlar. Başlangıçta tek düşüncesi iki yıl önce annesinden ayrılmış olan babasına bir polim atmaktır. Babası onu okuyacak olursa kendilerine döneceğini umuyordur. Nedir, günlüğü annesi okumuştur. Çocuklarının sadece maddeyle ilgili yanlarını sürdürmeye baktığı için de üstünde pek durmamıştır. Anais ne yapsın, onu kitaplığa, öbür kitapların yanına bırakır. Böylece herkesin okumasına açık tutmuştur. Evleninceye değin de – 1923'te evlenmiştir – onu kimseden kaçırmamıştır. Ama ondan sonraki yıllarda ona kimsenin yaklaşmamasına büyük bir özen gösterir.

Gerçekte Anais, o vakitler günlüğüne bir sığınak gözüyle bakıyordur. Zehir zemberek bir yaşama karşı kendisini koruyacak tek araç odur.

Gunther Stuhlmann, Anais'in günlüğünü, her şeyden önce bir "aşk yapıtı" saydığını söyler. Günlüğün kimi parçaları ancak 1930'lu yıllarda – Anais Paris'e gelip yerleştikten sonra – Henry Miller'e, Miller'in karısı June'a, Doktor Otto Rank'a ve İngiliz romancısı "delikanlı" Lawrence Durrell'e açılır.

Stuhlmann : "Günlük, Anais'in dış dünya ile alışverişidir, gerçek yaşamıdır, kendi ruh ülkesindeki yolculuğudur" da diyecektir.

Gelgelelim 1965'te işler değişir. Anais günlüğünü artık yayınlamak istiyordur. Ondan önce, 1955'te ise onu yakmayı düşünmüştür. Çünkü kendi yaşamına çok yakından karışmış kişilerin yazılardan, değerlendirmelerden alınacaklarını düşünmüştür. Ne var, günlüğü ne yakmış, ne de yazmayı durdurmuştur.

Ama artık günlüğünün aksayan yanlarını da görebiliyordur. "Benim boyun eğdiğim biricik yöntem aksesuarı, olaylara katılan perde arkalarını ortadan kaldırmamdır." diyecektir. Onu nesnel bilgiden uzak tuttuğuna da varır. Bir de olgunluk kendisine şunu öğretmiştir ki mutluluk, büyük coşku saatlerinde değil, küçük şeylerin saklı olduğu anlardadır.

1963'ün ilk aylarında kendini günlüğünün başkişisi olmaktan çıkarmayı da düşünür. Eski günlük defterlerini bir yana iter. Geri ka-

lanlarda büyük değişiklikler yapar. Günlük artık "Başkalarının Günlüğü" adıyla anılacaktır.

9 Haziran 1992 : 2

Denilebilir ki günlüğün bir yerlerden batan yanı belki de Anais'in, çocukluğundan beri düş kurmaktan, yaratmaktan, pek gıcık sayılacak olsa da, korkmasıdır. Bir de yıllarca bir sanat yapıtının, insan yaşamından bir kopukluğu, bir aykırılığı dile getirdiği inancını gütmesidir. Bir adamın fotografisini çizmek, uyduruk bir entrika düzenlemek, sanatsal bir mesaj iletmek, dengeli bir yapı oluşturmak ona yaşamı afaroz etmekle bir gelmiştir.

Anlaşılan, Anais'in çocukluğu çatapatlı ve maskeli geçmiştir. 1957 yazında günlüğüne, baygınlıklarla yatıp kalkan çocuklar için bir yorum da getirir :

– Katiller, nasıl ki sadece, toplumun kendilerine yaptıkları haksızlıkları düşünür, nasıl ki hiçbir dost elin kendisine uzanmadığına inanırsa, çocuk da, her şeyi elde etmek istediği ve ancak göreli bir şey aldığı için kafasında hep bir güceniklik besler. Kısacası, çocuklar, katiller gibi, kesinkes zorbadır.

Ne var, 1966 ilkyazında günlüğün ilk cildi (1931-1934) yayınlandığı vakit günlüğün dili ve yoğunluğu, biçeminin değişikliği herkesi büyüleyecektir. *New York Times, National Observer, The Free Press* gazetelerinin yazın eleştirmenleri Anais'i övmek için birbirleriyle yarış edecektir.

14 Haziran 1992

"Gemi Aslanı" kılık kıyafeti yerinde, oturuşu, kalkışı kantarmalı insanlara denir. Yalnız, bunların kafasının içi tıngır mı tıngırdır. Kültür duyumsamazlığı, edebiyat vurdumduymazlığı körkütüğüdürler. Ömürleri boyunca ayakyoluna ądım atmamışlardır. Zekâları da ışık yansıtmaktan uzaktır. Taa kundaktayken yoldan geri dönmüştür.

"Gemi Aslanı"nın dört dörtlük bir tanımını Ercüment Ekrem ayni adı taşıyan romanında yapmıştır :

– Karadenizden, Marmara bölgesinden odun, kömür, kereste gibi yükler taşıyan kimi yelkenli gemilerin baş tarafında, öne doğru uzanan ufak direğin altında, ağaçtan oyulmuş, göz kamaştırıcı bir

aslan kafası vardır. Çokluk, alçak-gönüllü bir sanatçının yapıtı olan bu heykel oraya, kudurmuş denizleri korkutmak, yıldırmak, yatıştırmak için konmuş gibidir. Ama ondan, ufacık tefecik martılar bile ürkmez. Yunus balıkları onun önünde umursamadan taklak atar. Gelgelelim, heykelin gösterişine karşın, içi kof olduğunu ve oyulmuş bir odun parçasından başka bir şey olmadığını dünya âlem bilir. Gemi limanda demirli iken, küçük çocuklar karşısına geçip taş atar. Bütün dünyayı bel edecekmiş gibi açık duran ağzında deniz kuşları rahatça kanat dinlendirir.

Ercüment Ekrem, romanının başkişisi Sudi'yi de bir "gemi aslanı"na benzetir. Çünkü ona göre Sudi'nin dış güzelliğiyle, gücü ve kuvvetiyle denk düşmeyen bir zekâsı vardır. İnsanı insan eden duygulardan, niceliklerden yoksundur.

Bunları, çevremizdeki "gemi aslanları"nın gün geçtikçe çoğalmasından, her düşünce alanını domuz mandırasına çevirmelerinden ötürü buraya kondurdum.

Gemi aslanları'mn, düdük makarnalarının, tabanı yassıların, tırabzan babalarının dini yoktur. Donları da yoktur. Belli olmasından çekinmeseler, derilerine saman dolduracaklardır.

Enis Batur (İblise Göre İncil) :

– Taşı yontulmuş bir sevgisizlik var şimdi. Uzun sırtımızı dönüyoruz taşa ve aramağa başlıyoruz gecenin getireceği serin açlığı.

16 Haziran 1992

Herkes başkalarına benzememeye, başkalarının mostrasına kulak asmamaya, başkalarının değirmenine başını çevirip bakmamaya çok önem veriyor.

Ama yaptıkları iş, attıkları kılçık, pat diye gelişleri, zıp diye uçuşları, zınk diye duruşları, faşal-fayrak dikilişleri başkalarının afurundan, tafurundan ve de 2 altılık oyunundan ayrılmıyor.

Bana o düşünce gelir ki, bir yaşam ille de budalaca sürgit olsun diye yaşanmaz.

17 Haziran 1992

Bizler bilgisayar çağına yetişemedik.

Yıllar boyu, çıkardığım fişleri aramak için her yeri düzayak etmiş, ciğerimin otağını delmişimdir.

Gerçi bu gözkuyruğu fotografilerinin çoğu, üstü yazılı zarflarda saklıdır ama, her zarf 30 fişin adını ya taşıyor, ya da taşımıyordur. Öbürleri ise onların yanında tas-tıs bir uttur. Laflarını tortop edip başlarının üstüne bağlamışlardır.

Şimdiler, işler ne kadar kolaya alındı. Bir, iki çatapat, istediğiniz bilgi, hapahap, takım taklavatıyla karşınızda.

Denilebilir ki, bilgisayarlar, incelemecilerin, bilginlerin, tarihçilerin sayısını oldukça kabartmıştır. Yalnız, kapaniçe kürklü yüzyıllarda da fişçilerin sayısı bugünkülerden, bilgisayarcılardan eksik sanılmamalıdır.

Oy aman aman, geçmiş yılların büyük fişçilerinden biri Mehmet Süreyya Beydir. Yaşamı boyunca binlerce fiş çıkarmıştır. Ne ki, laf aramızda, bunların çoğu tezkerecilerden yürütülmüştür. Çünkü tezkireciler de yaman fişçilerdir.

Kahvesiz duramıyan fişçilerden biri de Timur'un beşinci göbekten torunu Babür'dür. Yani Timur, Miranşah, Sultan Mehmet, Ebu Sait, Ömer Şeyh'ten sonra Babür, 12 yaşında, babasının ölmesiyle, Fergana tahtına fırlamıştır. O günden başlıyarak da, herkesi, hanları, şahları, sultanları, mirzaları, begümleri, eşik ağalarını (teşrifatçı başı) bir bir fişe dizmiştir. Sonra da anılarını yazarken, bunları teke tek şanoya çıkarmıştır.

Fişçiler arasında, en kanı bol kafalısını sorarsanız, onun da Hamamizade İhsan olduğunu söylerim. Çünkü Hazret kendini de fişlemiştir.

Ayni şeyi İbnülemin Mahmut Kemal İnal da yapmıştır. Üstelik o, *Bir Zavallı Sarı At*'ta da yazdım, başkalarının resmini çıkarırken onlara kendi tükrüğünü, kendi üfürüğünü de yapıştırır.

22 Haziran 1992

Benjamin D'İsraeli İngiliz Devlet adamıdır. Tory Partisinin yalımını parlatandır. Genellikle yardımcı, kayırıcı düşüncelerle ortalarda dolaşırsa da bu, 1878 yılında, Kıbrıs'ı İngiliz egemenliğine kayırmasına engel olamamıştır. Ne ki, bu becerikliliği yüzü suyuna Beaconsfield Lordluğunu cebine indirmiştir.

Hazret, gençliğinde *Genç Dük* adında bir roman da yazar.

Gelin görün, o zamanlar dükler üzerine hiçbir şey bilmiyordur. Öyle olduğu halde romanında, göz kamaştırıcı şölenler, gümüş ve

pembe giysilere bürünmüş uşak alayları, altın tabaklar, kadınların boyunlarındaki inci nehirleri, atadan-dededen kalma ışıl ışıl yakutlar hesaba, kitaba gelmiyordur.

Bilisizlik her şeyin temelindedir.

Dünyanın palamarını, demirini koparan da odur. Onu saza verip söze söylettirebilirsiniz. Büyüklerin ünlüleri bile bilisizlere karşı çıkmaz. Çünkü onlar da bilisiz oğlu bilisizdir.

Doğrusu, bilisizliğin berisinde de üçkağıtçılık durur. Üçkağıtçılık, dubaracılık, üfürükçülük de zamanın kutbudur. Gözünüzü onlardan ayırmayan. Onlar imaret çorbasıdır. "Ayağınıza düştük imdat" denilen takma ayaktır. Hem gündüz, hem gece öten bir kara kuştur. Folyalak ve şımarık bir pisboğazdır.

Ne var, bilisizler, üçkağıtçılarla da iş bitmez. Bir de burukkesenler, buruksatanlar vardır.

Hiç antre kaçırmayan insan sevgisi yoksulları vardır.

Bir Firavun kendisine, ülkelerinin ürünlerini armağan etmeye gelen Punt'lular için şöyle diyecektir :

– Önümde, bana sundukları ürünler ve değerli eşyalarla geçit yaptılar. Prenslerinin çocukları beni selamlayarak yeri öptüler. Ayaklarıma kapandılar.

Kısacası, dünyanın işkencecileri, kıl ucu kadar yürek taşımayanlar çıksa çıksa insanlara böyle ayaklarını öptürenlerden, onları kendilerine buyruk kölesi yapanlardan çıkar.

Şimdiler, işkenceden çokça söz ediliyorsa, kulak asmayın. Hiçbir anlamı yoktur bu laklakaların. İnsanların dımağı, dünya serüveninin ta ilk gününden beri fesattadır. İşkence, insanların uğurları bereketindendir. İşkence yapmayan, kendisine, av tutmamış aslan gözüyle bakar.

22 Haziran 1992 2

Urfa'lı Mateos da işkenceyi ta evvellerin evveline taşır. O ünlü tarih kitabında şöyle diyecektir :

– Eski insanların düşgüçleri çok kuvvetlidir. İnsanları öldürmek ya da işkenceye almak için çok alengirli çarelere başvurmuşlardır.

Mateos dünyanın kapkara bir rengi olduğuna da inanır. "İnsanlar yas tutmaya kalktıkları vakit doğanın siyah rengini anımsarlar." diyecektir.

Oldu olacak, hadi buraya bir de Fransız yazarı ve devrimcisi Jules Vallès'in babası için söylediği bir sözü indirelim :

– Babam sevilmemiş biridir. Ona köpek derlerdi.

Evet kimya ve simya bilimlerinin dünyasında işler bir hozandan, tarlada kendi kendine biten uzun bir ottan başkasına ayarlı değildir.

23 Haziran 1992

Şair Ziya Paşa, Sümbülzade Vehbi'yi (ö. 1809) dağda yetişmiş kokusuz güle benzetir.

Muallim Naci, çiçeklerin ancak kokularıyla bir işe yarayacağına inandığı için, Ziya Paşa'nın benzetmesini yerinde bulur.

Ne ki, sardunyalar gibi kokusuz çiçekler de vardır. Hele Çinliler, insanı baştan çıkaran çiçeklerin çoğunun kokusuz olduğunu ileri sürer.

Öte yandan, birçok taç yaprağı olan çiçekler de çokluk kaknemdir. Paldımsızdır, kötü giyimlidir. Gelgelelim, Lotüs çiçeği gibileri, hem miskler gibi kokar, hem de ağzı burnu yerindedir.

Çin'in yergici ozanlarından Çang-Ç'ao şöyle der :

– Yeryüzünde çiçekler ve ay olmasaydı sesimizi çıkarmayacaktık. Madem ki var, onlardan sevinç derlemeye bakmalıyız.

Eski bir Çinli yazar ise onun sözünü bütünler :

– Eğer çiçekler ve de ay, ve de güzel kadınlar olmasaydı doğmaya gerek yoktu.

Nedir, Çang-Ç'ao, kokuları olmadığı için gülbeşeker kadınları çiçeklerin bodrum katına indirir.

Bu, hemen hemen her Çinlinin ağzını çarşamba çarığı gibi açacak bir iştir. Çünkü *Yaşamanın Önemi* adlı kitabın yazarı Ling Yutang'a bakılırsa, Çinliler, evrenin süsü bir kadınla oldukları vakit odada, çiçeklerin de bulunmasını isterlermiş. Hem de çiçekler şarap tortusu rengi bir vazoya konulacaksa vazonun rengi ve biçimi çiçeğin rengi ve biçimiyle çatışmayacakmış. Vazonun boyunun da çiçeklerin boyuyla eşit olmasına dikkat edilirmiş.

Çinliler solmuş çiçeklere de hiçmihiç katlanamazlarmış.

Onların bayıldığı şeylerden biri ise wutung ve lotüs yaprakları üzerine düşen yağmur damlalarının sesiymiş. Bir de bir bambu kovasına, çatıdan düşen suyun sesine alkış tutarlarmış.

28 Haziran 1992

Ben, ilk ve ortayı İzmir'de, papaz okullarında (Saint Polycarpe ve Saint Joseph) okudum. Yıl 1926-1934. Fransız yazınına da ilk merhabayı, yine bir papazın, J. Calvet'in *Resimli Fransız Edebiyat Tarihi* kitabıyla çektim.

Calvet, Voltaire'in tarih yaratıcısı bilinmesinden yakınarak bunun doğru olmadığını söyler.

Ona göre, papazlık çabası mıdır bilmem, XVII. yüzyıl Bénédictins'leri, yani 529'da Saint Benoît'nın kurduğu tarikatın üyeleri, bilgilerin dümenini ellerinde tutarlarmış. Ayrıca dört dörtlük bir eleştiri yöntemi de geliştirmişler. *Meaux Kartalı* diye anılan Piskopos Bossuet ise (1627-1704) Romalıların ve de Protestanların çok hola hola hup, bir tarihini yazmış.

Ne var, Calvet Voltaire'in, tarihi ilk kez hem bir bilim yapıtı, hem de sanat yapıtı olarak işlediğini de kabul eder. Ve der ki :

– Voltaire, tarihin doğruları yansıtmasını isterdi. Bunun için hep birinci elden kaynaklara, belgelere başvurmuştur. O çok iyi bilir ki denetimden geçmemiş bir ayrıntının tarih için hiçbir değeri yoktur.

Voltaire tarihin, bir serüven romanı gibi, ilginç, eğlenceli olmasını da istermiş. Onun hoşuna giden gerçekler dokunaklı, güldürücü gerçeklermiş. "Deha Delisi" diye anılan XII. Charles'ın yaşamını anlatırken havaya sıçrayacak duruma gelmesi bundanmış. *XIV. Louis Yüzyılı* kitabını anekdotlarla, zıpzıp öykülerle doldurmasının nedeni de buymuş.

Calvet, en sonu, Voltaire için söyleyeceklerini şöyle bağlar :

– O, tarihin felsefeye dayanması düşüncesindeydi. Tarihin, insan zekâsının gelişmelerini ve de aklın bağnazlık karşısındaki utkularını herkesin gözüne sokmasını isterdi. Böylece dine arka çıkan tarih yerine felsefeyi dile getiren tarihi yerleştirdi. Tarih felsefesinin *a priori* (önsel) bir kavramını attı ortaya.

1 Temmuz 1992

Dostoyevski günlüğünde bir Türk atasözünü gündeme getirir :

– Bir ereğe yönelip de, ardından havlayan her köpeğe taş atmak için yolda durursan, hedefine hiçmihiç ulaşamazsın.

Sanırım, bizim seçme sözlerimiz arasında böyle bir şey yoktur. Ama "Yolcu yolunda gerek," ya da "Yolcuya sohbet haramdır", ya

da "Yolcunun atı tavlanmaz" atasözleri ayni kapıya çıkmaktadır.

Ömer Asım Aksoy "Yolcu yolunda gerek" için *Atasözleri Sözlüğü* adlı kitabında şu yorumu getirir :

– Yolculuk yapacak olan kimse şu, bu nedenle vakit geçirmemeli, bir an önce yola çıkmalıdır.

Dostoyevski ise, söz konusu atasözünü andıktan sonra sözlerine şunu da ekler :

– Bu atasözü gerçekten Türklerindir. Ben uydurmuyorum.

Daha sonra da, günlüğünde, elden geldiğince bu uyarıya bağlı kalacağını ilan eder.

3 Temmuz 1992

İki roman kişisi. Biri :

– Akar su duvar olmaz. Kendini sıkıya sokmadan bir şey elde edemezsin. Hadi hadi biraz zorlan. Kambur feleğin keleğini göster. İnsanlar un çuvalıdır. Vurdukça tozar, vurdukça tozar. Hadi, göreceksin kötülük hiç de güç değil.

Öbürü :

– Ama ben çok yufka yürekliyim.

– Nazlanmayı bırak. Sonradan bana dua edersin. Kötülük insana mutluluk verir.

– Yo, yoo, üstüme varma. Ben bir alçağım. Kötülük yapamam. Kötülüğü koklamaya sağlam yürek ister. Ben uykumda bile ayak sesleri işitirim.

5 Temmuz 1992

Yaşamlarını kitaplardan çıkardıkları doğrulara göre ayarlamak isteyen kişilerle hiç anlaşamamışımdır..

Gerçi, kitaplardaki doğruların ilginç yanları vardır ama bu doğrular yaşamın değil, kitapların fıstıklarıdır.

Kitaplar ölüm cezaları üstüne durmadan barabanlar çalar. Ne ki, yaşam nereye basacağını, nerede maşallah çekeceğini daha iyi bilir.

Fransız İhtilalinde André Chénier, kafası giyotinle iki omzu arasından alınacağı vakit, giyotin üzerine düşüncesi sorulmamıştır.

8 Temmuz 1992

Hasan Âli Yücel, İsviçre parlamentosunun sabahları saat sekizde çalışmaya başladığını ilk işittiği vakit çarpılmıştır.

Kendisi de, 1939 yılında, Milli Eğitim Bakanı iken, okulları sabah sekizle sekiz buçuk arasında derse başlatmıştır. Ne var, o zamanın aydın ya da karanlık birçok yurttaşlarından yükselen itirazlar tüm yurdu tutmuştur. Uygulamaya en çok da öğretmenler karşı çıkıyordur. Ama onlar daha çok sınıfların kapısında bekletilmelerine, itişe kakışa gelen öğrencilerin sınıfa doluşunu gözlemek zorunda bırakılmalarına sinirleniyorlardır.

Sonunda Yücel bu patırtıların doğal olduğuna, Türkiye'nin durumuna da pek uyduğuna varır.

Türkiye kuru canıyla kalmış bir ülkedir. Her laf, gününde değil aksırık falının ertesinde doğranır.

Bu konuda Yakup Kadri'nin de bir gözlemi vardır :

– Türkiye'de hiç kimsenin yaşamı, ne takvimin yapraklarına, ne saatin yelkovanına bağlıdır. Türkiye'nin havasında insanı duygusuz bir hareketsizliğe iteleyen bir şey var. Türkiye bir kanepe üzerinde hareketsiz, düşüncesiz, ve hiç kımıldamaksızın beş on saatini geçiren kimselerle doludur.

Şu da unutulmasın ki, dünyanın hemen hemen her köşesi Türkiye'nin bir gölgesidir. Gölge yastık olmaz ama onlar bunu da yapmaktadırlar.

Dünyanın yaşanabilir bir duruma gelmesi için değerlerin yeniden elden geçirilmesini isteyen Nietzsche hiç de yanılmış olmasa gerek.

13 Temmuz 1992

Politikacılar, kendilerini politikaya adamış aydınlar, allar ve balcılar görevlerinin yığınlara kötülük yapmak olduğunu sanır.

Kötülüğe bulaşmadan, uyduruk, cimbirlek yollara sapmadan görev kuşağı kuşanılamaz mı?

1984 yılının son günlerinde, 9 aralıkta, uzaydan gelen gitar seslerini kendi içlerinde duyamazlar mı?

A efendim, satranç oyununa baksalar ya, taşlar ancak belli dörtgenler içinde oynanmaktadır. Ulusun, devletin başına geçeceklerin yapacakları iş de satranç dörtgenlerinin sınırında kalmak olmalıdır.

Bu gibiler, işlerini, toplumseverliklerini – eğer varsa – kötülüğü "Yandım Şeker" havasına el atmadan sürdürmelidirler. İnsanoğlunu ağlatmayı değil, güldürmeyi denemelidirler.

Rousseau *Bir Yalnızgezerin Düşleri*'nde eğlendirici işlerle uğraşmanın bir tür erdem olduğunu söyler.

17 Temmuz 1992

Naima, tarihinde şöyle yazar :

– Kapıkulu aylığına hazine yetişmeyip, 62-63 yıllarının mirî (devlet hazinesi) vergileri de daha evvelinden toplanmıştı.

Görülen şudur ki, parasal sıkıntılar Osmanlıların ötedenberi balmumu yapıştırılmış bir hastalığıdır. Akı, sarısına karışmış bir dingalapiştosu, bir tahteravallisidir.

Ahmet Rasim de *Osmanlı Tarihi*'nde bütçenin denk gelmediğinden açar. Birileri bütçeyi dengede tutabilmek için giderlerin kısılmasını, mücevher takımlı çubuk kullanılmamasını, memurluk dairelerine gelen tanışlara çubuk, kahve ısmarlanmamasını önermiş.

Böyle ince kıyım, ince düşünceli insanlar şimdilerde aramızda yaşasaydı bize de "Bakınlıklara gelenlere otomobil bağışlamayın" öğüdünü verirdi.

Enflasyon. Yaşamın gorili.

Her ulus yıllarca onu üst tetikte tuta gelmiştir.

Gaziantep'te bir mezar taşında şu da okunabilir :

– Balın batmanı bir buçuk mangıra da çıksa sakın benim hayratımı kesmeyin.

Şu da unutulmamalı ki, Osmanlılar uslarını daha çok para işleri dışında, birtakım fıkırdaklıklarda dolaştırmışlardır.

Galata Kadısı Şeytan Emin Efendi, bir kişinin, ömrünün 10 yılını bir başkasına satabileceğine, bunun suç olmadığına fetva bile vermiştir.

21 Temmuz 1992

Edebiyatı sevmek, edebiyatçıyı sevmemek.

Olmaz böyle şey.

Edebiyatı seviyorsan ona can veren sanatçıya da kucak açacaksın. Oktay Rifat'ın, Behçet Necatigil'in, Attilâ İlhan'ın, Can Yücel'in

şiirleri, Nurer Uğurlu'nun, Enis Batur'un denemeleri, Memet Fuat'ın eleştirileri kalbini sıcak tutuyorsa Oktay Rifat'a, Behçet Necatigil'e, Attilâ İlhan'a, Can Yücel'e, Nurer Uğurlu'ya, Enis Batur'a, Memet Fuat'a yüreğinde bir yer ayıracaksın.

Ziya Osman Saba en küçük şeyleri bile severdi.

Çinli ozan Yuan-Mei (1716-1797) kitaplık odasına "Sevdiğim Yer" adını takmıştır.

O, güzel evleri, yolculuğu sever. Dostları, çiçekleri, bambu ağacını, pınarları, taşları sever. Fildişiyle eski tunçları sever. Ünlü yazılardaki resimleri sever. Ama kitapları tümünün üstünde tutar.

Ona göre kitaplar hem yaşlılık, hem soğuk, hem rüzgâr, hem de yağmur içindir. Onların bir şemsiyesidir.

Her vakit söz dinlerler.

Her vakit fiyangolu laflar ederler.

Akıllıdırlar, ağırbaşlıdırlar.

Kendisine yakın duranın elini iki eliyle öperler.

24 Temmuz 1992

– Mağrur olma Padişahım senden büyük Tanrı var.

Osmanlı sultanları genellikle cuma namazı için camiye gittiklerinde birilerini böyle bağırtırlarmış.

Gerçekte bu, Osmanlı padişahlarını yücelten bir davranıştır.

Öyle ya, durup durdukları yerde bir daltakkenin kendilerini alçakgönüllüğe çağırmasının, böbürlenmekten kaçınmayı anımsatmasının temelinde bu dünya aşının varlığı vardır.

Hoş, bu bağırmalar padişahın afra tafrasını ve de övüngenliğini ne dereceye değin etkilediği pek bilinemez.

Ama bu hoppala işler Romalılar zamanında da geçerliymiş.

Romalı bir general başkente bir savaş kahramanı olarak girişini yaptığı vakit, çiçekler ve altın yaldızlarla süse ve püse vurulmuş savaş arabasını bir *centurion* yani bir yüzbaşı izlermiş.

Onun tüm görevi utku kazanmış generali aşağılamak, katran ve zift çukuruna daldırıp çıkarmak, kısacası onu gülünç bir insan katına indirmekmiş. Romalılar böylece, generale, kendileri gibi bir insandan başka bir şey olmadığını anlatırlarmış.

Nedir, bugünkü günde hodullara, buruksatanlara, hort atanlara, kendilerini beğenmiş hacıağalara adım başında raslanıyor. Gelgelelim kimse ağzını açıp bir şey söylemiyor.

Tam tersi. Çokları onlara çeremonyalı, yaltaklanmalarla dolu sözlerle rampa ediyorlar.

27 Temmuz 1992

Rousseau *İtiraflar*'ında "Ben dalkavukluk etmek için yaratılmamışım," der.

Övgüleri de beceriksizcedir. Onlar kendisine eleştirilerinden çok kötülük etmiştir.

Gerçekte, yaşam karşısında coşkuya kapılmaz. Madam d'Houdetot'ya beslediği sevgi sonunda fıtık olduğunda bile gıkı çıkmamıştır. Hiçbir tazılık işte kendini korumadığı gibi, başkalarını savunmak gereğini de duymaz. Ama başkalarını yine de kendinden çok gözetir.

İtiraflar daha çok bir günah çıkarmadır.

Zaman zaman terazinin dengesini bozduğu da olmuştur.

Bir defasında Diderot'ya kimi yanlış adımlarından ötürü saldırmıştır. Nedir, bu konuda Saint-Lambert, yazdığı bir mektupta kendisini gaddarlıkla suçlayarak der ki :

– Diderot'nun yanlışları kendisine açık bir aşağılamada bulunmak hakkını veremez size.

Rousseau bu tetik düşürme işinde yine de kendini haklı görür. Çünkü temele sinmiş olan yanı katı ve acı gerçekler karşısında pervasızlıkla ve güçle bangır bangır bağırmaktır.

Demek isteriz ki, yazarımız haksızlıklar karşısında acımasızdır. Acıma töresi ile hiçbir alış-verişi olmamıştır. Oysa, Bertrand Russell, küçük suçlulara değil, büyük suçlulara bile acımayla yaklaşmayı öğütler. Ona göre, vebalılara nasıl davranıyorsak, öldürücülere, kıyacılara bile öyle davranmamız gerekir.

Russell, cezalandırmak için bile olsa, bir toplum azgınına acı vermenin geçerli bir yanı olmadığını savunur. O, günah denilen zıypak nesnenin de katı yürekli bir aktörenin ürünü olduğunu söyler.

30 Temmuz 1992

Henry Miller ilk kitabı *Gidiş-Dönüş NewYork*'u kendi parasıyla bastırmıştır. Yayıncıların kendine güleryüz göstermeleri için de daha 10 yıl bekleyecektir.

Anais Nin ise aynı işi ilk üç yapıtıyla yapar. Bunlardan biri İngiliz romancısı D. H. Lawrence üzerine bir denemedir. Öbürleri de *Yasak Aşk Evi* ile *Ustalıklar Kışı* adlı romanlarıdır.

Benim özel bir saygı gösterdiğim Thoreau da *Concorde ve Merrimack'ta Bir Hafta*'yı kendi cebiyle yürür duruma getirmiştir. Nedir, 1.000 adet basılan kitap 4 yılda sadece 294 satmıştır. Bunların 75'ini Thoreau'nun kendisi dağıtmıştır.

Fransızlar, nedense, satılmayan kitaplara *bülbül* adını verir. İşe bakın, külüstür yazarlar, gustolu laf etmesini bilmeyen tatariskolar yayıncılara başvurduklarında bülbül sözcüğü hiçmihiç ortaya getirilmez. Dahası, bir yayıncı bunların kitapları karşısında nazlanmaya yeltenecek olsa, geride kitabın üstüne atılacak 10 yayıncı vardır. Gerçek yazarlar, gerçek ozanlar ise yayıncı dükkanları önünde boynu bükük kalırlar.

Bizde de Rıfat Ilgaz, 1943 yılında, *Yarenlik* adlı şiir kitabını kendi parasıyla bastırmıştır. 250 adet. 1944'te biz (Salâh Birsel, Burhan Arpad ve İhsan Devrim), Cağaloğlu Yokuşunda *ABC Kitabevi*'ni açtığımız vakit Necati Cumalı, yine kendi paracıklarıyla, *Kızılçullu Yolu*'nu yayınladı. Bana kaç tane basması gerektiğini sorunca, ben yeni yeni boy atan deneylerimle "500" karşılığını verdim. Ayni yıl Sabahattin Kudret de *Şarkılı Kahve*'sini yine kendi parasıyla 500 tane, Ziya Osman Saba da *Sebil ve Güvercinler*'i 500 tane bastırdı. Tümü de ABC yayınları arasında yer almıştı. Ziya'ya 500 sayısını ben öğütlemiştim. Ne var, onun kitabımda hesabım tutmadı. *Ulus* gazetesinin sanat sayfasında – evet o zamanlar gazeteler sanat sayfaları düzenlerdi – övücü yazılar çıkınca kitap kapışıldı. Ceyhan'dan bir kitapçı ondan 90 tane istediği vakit de *Sebil ve Güvercinler*'in ilk baskısı çoktan tükenmişti.

4 Ağustos 1992

Yeni bir deneme : *Sol Ayağım.*

İrlandalı, bedensel özürlü, yazar Christy Brown'ın 1954 yılında, 22 yaşında, sol ayağının parmaklarıyla yazdığı yedi renk yaşamöyküsünün adıdır bu. Daha sonraları romana da uzanacaktır.

Christy yazılarında çokluk konunun ritmine kapılırmış. Anlatım, düzen, yüzü suyuna, dur, durak işaretlerini savsaklarmış. Daha doğrusu, nokta konulacak yerde virgüllere, ya da noktalı virgüllere el atarmış. Ama tümü de yazının şiirsel yanı içinmiş.

Ben yazımın ağırlığını tok ipeklere dayandırmak için elimden geleni yaparım. Ama ben onun gibi tümceleri iki ucundan çekerek uzatmam. Ve de virgülleri, noktalı virgülleri ya da noktaları birbirleriyle vuruşturmam. Daha çok uçarlı-koşarlı, kısacık tümceler kurarım. Virgülleri de yazıma sokmamaya bakarım. Hele noktalı virgülleri yanıma hiç yaklaştırmam.

Fransız yazarlarından C. A. Cingria da virgüllere pek yüz vermez. "Bir ayakkabı adamakıllı iyi boyanabilir ama ikisi boyanamaz," tümcesi karşısında okurlarına şunu sorar :

– Burada ama sözcüğünden önce bir virgül gerekir mi, gerekmez mi?

Yanıtını da kendi verir :

– Hayır, çünkü söylenen bir çırpıda düşünülmüştür. Yola çıkmış, gideceği yere varmıştır.

Cingria, noktalamanın daha çok yürek hoplatmasını ister. Noktalama solunuma da bağlı olacaktır. Ayrıca yazının stratejisine yön verecektir. Gizemcilik bakımından yorumlanabilecek, söylev bilimine de çengel atacaktır. Dahası var, laf ebeliğine de özenecek, mantığa, felsefeye, şiire yakın duracaktır.

Ne ki, Cingria bir yazarın bütün bu yükleri noktalamaya ayni anda boca etmesini düşünmez. İşin çözümünü yazarların kendisine bırakır ve bir gün bu açmazların aydınlığa ulaşacağını söyler.

Aralıkta, yazarlara hiçmihiç noktalama işaretlerini kullanmamasını öğütler. Sözcükler arasındaki aralıkların kaldırılmasını da önerir. Yazarların iştahını kabartmak için de Ostie'deki güneş tapınağının yıkıntılarını gündeme getirir. Orda, üstlerinde kirpilerin hırıldayıp durdukları yazıtlarda sözcükler arasında hiç ayrılık, hiç boşluk yokmuş.

9 Ağustos 1992

Modacılar, koleksiyoncular şimdiden kışa kucak açıyor.

Kumaşçılar da çeşit çeşit dokumalarını vitrinlere çıkardı. New Osaka mı istersiniz, yoksa Blue Line mı? Ya da Blue Fighter mi? Seç seç al. İndigo Jean de buyruğunuzu bekliyor.

Bu yıl, mini eteklere de elveda denilecekmiş. Onun yerini uzun, bol, yırtmaçlı ve de anvölop eteklerle van vun eden pantollar alacakmış. Ne ki, modacılar, mini etekçileri kırmamak için eklerde, özellikle gece giysilerinde uzun yırtmaçlara da yer veriyorlarmış.

Diyeceğim, bol volanlı bluzlar, panter desenli ceket ve kabanlar daha ağustos başından ufuklarda fink atmaya başladı. Yani erkek görünümlü bir moda ile burun buruna imişiz.

İtalyan modacı Gianni Versace şimdiden yerleri öpen giysileri us dışı renklerle boyamaya başlamış. Gerçekte sonbahar renklerinde değişiklik pek görünmüyormuş. Renkler çokluk kontrastlara arka dönen bir uyum içindeymişler. Çokluk, deve tüyünden pişmiş toprak rengine değin uzanıyormuş. Ama yılın en geçerli rengi koyu ve karanlık olacakmış. Paris'li Thierry Mugler de kadınları puslu endamlara, şemşempürü havalara bürümeye hazırlanmış.

Birçok modacılar da kahverengilere, kurşunilere ve de lacilere gel gel çekiyormuş. Kontrast sağlamak düşüncesiyle pantol-etek-ceket takımı altına giyilecek gömlek ve kazakların beyaz ya da açık renklerden olabileceğini de fıslamışlar.

Bu yıl gözüpek çizgiler, dişiliği ön plana çıkaran giysiler de pek modaymış. Taytlar mankenlerin, top modellerin bedenine iyisinden yapışıyormuş. Kızların tüm kıpırkıparlarım belirgin kılıyormuş.

Maşallah modacılara ki, kimileri de ipek kumaşlara "geri bas" etmişler. Pantol, ceket, bluz, etek, eşarp ve fularlarda ipek egemenmiş. Yalnız, eski ipeklilerin dallı budaklı çiçek motiflerine yasak getirilmiş.

İpek yılı modasına en yakın duran sanatçı da yine İtalyan Gianni Versace imiş. Haa, leopar desenli ipekliler de puan alıyormuş.

Kalbimizi sıcak tutan şudur ki, saf ipeklilerin yanı sıra natürel yünlere, kaşmirlere, tweed'lere flanel ve gabardinlere el atan konfeksiyoncular da vardır.

9 Ağustos 1992 : 2

Kaşmir-yün karışımı ceketler, pamuk-yün gömlekler, mondlar ve kürklü kabanlar spor şıklığı yaşamak isteyenleri de alesta bekliyormuş.

Sokaklık giysilerde robanın rengine göre boyanmış palto ve kabanların boyları-posları da oldukça uzunmuş. Boyunlarda eşarplar da eksik olmuyormuş.

Erkek koleksiyonlarında da açık tütün, kahve ve Amerikan sansarı rengi sık sık gündeme geliyormuş.

Doğrusu modacılar şairdir. Hem de usta şairler gibi her yıl yarattıkları şiirin bir yıl öncekine benzememesine pek dikkat ederler.

Aralık aralık çok gerilerde kalmış kılıklara dönseler de yine de onlara değişik çarlestonlar, değişik çalparalar katarlar.

Geçmiş yıllara göz atacak olursak orda, tahtadan yapılmış yaldızlı bileziklerin, yaz aylarında, geceleri kullanıldığını görürüz. Siyah lake üzerine yaldız çekilmiş olanları da gözdedir.

Plajlar da pantollu kızlarla kapatılmıştır. Bu pantollar kışın da giyilir. Yalnız geceleri siyah kadife ceket, siyah çorap, ve rugan iskarpin de unutulmayacaktır.

Bu 1981 yılıdır. O yılın sonbaharında Almanlar bej, sütlü kahve ve deve tüyünü yeğlemişlerdir. Yaldız, kış süveterlerinde de geçer akçedir. Gece pantolları ise yaldızlı deridir. Ekose de velinimet kumaşlardandır.

O yıl Paris modasına imzasını ünlü terzi Yves Saint Laurent atacaktır. 1981'i "Yangın Yılı" ilan etmiştir. Her şey karmakarışıktır. Her şey giyilebiliyordur. Morlar, sarılar alabildiğine yayılmıştır. Çizgiler halk danslarından ve tarihten alınmıştır. Çin, Japonya ve Kuzey Amerika'dan ve de eski Rus giyimlerinden kaldırılmış pırpırılar gece giysilerinde konuşuyordur.

Geniş kemer modası da vardır. Beli saran.

İtalyan modası da Uzak Doğunun etkisindedir. *Samuray Fırtınası* diyebiliriz buna. Renk renk örgü yelekler, saten yelekler, kısa paçalı pantollar ve de deri giysiler adım başındadır. Desenli kumaşlardan yapılmış astarsız bluzerler de pek tutuluyordur. Özellikle bez kumaşlıların bellerine kemer de takılıyordur.

Kış çizgilerinde de incelik egemen. Bellerde bol büzgüler. Kalın yün örgülerinden ceketler de pek ala ala hey. Özellikle pirinç iğne. Milano modasında mantolar dar ve oldukça uzun. Altına pantol giyiliyor. İçi duble edilmiş pantol da geçerli. Gece kıyafetlerinde de şalvar biçimi pantollar. Japon ve Çin giysilerinin etkisi altında dokunan kumaşlar da deborah kırmızısı (mavili kırmızı), Çin mavisi, fildişi, kar beyazı, siyah ve çelik mavisi cümbüşündedir.

Yves Saint Laurent tafta kadife emprimeyi kış aylarında da kokteylerde kullanmıştır. Etek boyu diz üzerinde. Beden bolluğu kalçanın aşağısında, diz kapağının üstünde büzülmüştür.

Renkli kalın çoraplar da bu kışın modası. Her şey pratik yaşama dönük. Evlerde, sokakta sıcak tutacak şeylere önem veriliyor. Renkli diz örtüleri bile hemen her yerde görünüyor.

Fransız modasını ayakta, ellerinin üstünde tutan bir ikinci modacı da o yıl Christian Dior olmuştur. Dior da gece elbiselerinde tafta-

dan yanadır. Yelek gibi giyilen askısız bluzlar ve kemer öneriyordur. Bluzlar pul işlemeli. İnciye yer verilmiş. Desenler hep simetrik. Kışlık mantolar muflonlu. Ya da yapma yürekle astarlanmıştır. Hoş gerçek kürk kullananlar da vardır. Bol olanları vücudu şişman görünmekten koruyor.

Moda budur. Yaşını bilemezsiniz. Tarihle başlar, tarihle çimenler üzerine uzanır, sonra hop, koşusunu yine sürdürür.

Ahmet Mithat Efendi, bir yazısında, XIX. yüzyılın sonlarına doğru, İstanbul'da açık yeşil renkli *Brigand* (haydut) şapkalarının pek moda olduğunu haber verir. O yıllarda fistanlar da çok açık renkli gron'danmış.

10 Ağustos 1992

1922 yılında *Peyamı Sabah* gazetesi Amerika'da feminist kadınların fistanı çıkarıp yerine pantol giyeceklerini yazar.

Pantol modasının tüm dünyayı sarması için de Amerikan feministlerinden Mis Jean Bart'ın dünya gezisine çıkacağını haber verir. Oh, hele şükür, İstanbul'a da uğrayacakmış.

Gazeteye göre pantol giyen kişi, üstüne yüzdeyüz yelek ve de ceket alırmış. Başına da, ulusuna uyarak, ya şapka, ya fes (bizde şapka devrimi daha yapılmamıştır) ya da kalpak kondururmuş. O zaman da erkekle kadının birbirinden ayırd edilmesi olanaksızlaşırmış. Çünkü sakal ve bıyık çoktan ortadan kalkmış. Hemen hemen antika türünden bir şey olmuş. Hele delikanlılar, genellikle, *matruş* bir suratla dolaşıyorlarmış.

Peyamı Sabah'ta çalışanları bu haber öylesine tedirgin etmiş ki sütunları arasına şöyle bir tümce de kaydırmışlar :

– Eğer Mis Jean Bart Cenapları gezdiği yerlerde yapacağı propoganda sonunda amacına erişirse vay halimize!

Peyamı Sabah'ın haberini gülmece-güldürmece dergisi *Aydede* de 28 ağustos 1922 günlü sayısına aktarır

Doğrusu, o yılların gazetecileri gelmeli de bugünkü kadınların giyim-kuşamına bakmalı, Moda yaratıcılarının aman-amanlarım izlemeli. Bir vaaaş daha çekerler mi, çekmezler mi?

İki aydır Ören'deyim. *Sunar*'da.

Hemen hemen bütün yaz Burhaniye'nin o ünlü poyrazı hiç göz açtırmadı. Tüm turistleri dara kıstırdı. Denize 6-7 kez ya daldım, ya dalmadım. Ama yine de, her gün 2-3 saat, açık havada oturdum, İda Dağından, Madra Dağlarından vıngıldayıp gelen doğa kokusunun usumu parlatmasını bekledim.

Bugün artık imbat.

Deniz suyu iyisinden ısındı.

Aman, amanlar... geceleyin gökkubbe yıldızlarla dolup bütünlenince doğanın keyfine hiç dokunmamak gerekiyor.

Dün akşam da, ağustos dolunayında, ilkin Ören'e, sonra İskele'ye sarktım.

Doğa, insanların parasına, çuluna bakmaz. Pampallıklarına, sıskalıklarına da kulak asmaz. Ne ki, öfkesini nereye koyacaklarını bilmeyenlerin önünde göz ve gönül, perdelerini sıkısıkıya kapar. Buna karşılık testisini kendisiyle doldurmak isteyenlere derelerle şeker şerbet taşır.

Doğa! bizim yazarlarımız çokluk ona yüz vermek istemez. Fransız yazarları arasında ise doğanın eteklerine en çok yapışan Rousseau'dur. Tan yeri ağarırken, doğa ona öylesine güzel görünür ki, güneşin doğuşunu seyretmek için acele acele giyinir. Bir kez, 1 temmuz 1730'da, Saint-Jean yortusunda bu sevinci, bu saray lokmasını bütün büyüsüyle tatmıştır. O gün en kapaniçe kürküne bürünmüş olan toprak, çimenler ve çiçeklerle örtülüdür. Bülbüller ötüşlerini daha çok artırmışlardır. İlkyaza son selamlarını postalayan kuşlar ise, bir arada, o güzel yaz gününün karşısında hazırola geçmişlerdir. Rousseau, o gün, can ve yürekten gülen gençkız sesleriyle de tortop olur. Yolun sevinci, kızların cıvıltıları neşesini de biler.

Doğa dostlarından biri de, XVIII. yüzyıl Fransız botanikçisi Pitton de Tournefort'dur. Onun bitkilere yakınlığı badi badi yaşlarından başlar. Ona, bu rozası altın değer sevgiyi aşılayanların başında da Aix-en-Provence'lı bir eczacı gelir. Adamcağız evinin küçük bahçesinde tıp bilimine yarayacak her türlü otu, bitkiyi yetiştiriyordur. Bizim yavru bilginimiz de, ta sabahın ilk vaktinden, onun bahçesine damlıyor, eczacının bütün gün bitkilere nasıl bir aşkla eğildiğini görüntülüyordur. Daha o günlerden başlıyarak besisularında, çanaklarında, mini mini damarlarında, çiçektozlarında soluk alıp soluk veren bitkilerin ufacık ruhlarına büyük bir dikkatle paraşüt açmayı

öğrenmiştir.

Tournefort'un düşüncelerinden biri de taşların, bitkiler gibi, doğdukları ve de öldükleridir. Onlar da ağaçlar gibi gelişir. Dal budak salar. Büyük şenlik eder.

Fransız bitkibilimcinin doğada yer alan tüm varlıklara duyduğu sevecenlik, gönül okşarlığı öyle bir gradoda imiş ki, onların arasında herhangi bir nesnenin cansız ve kansız olabileceğini hiçmihiç düşünmezmiş.

20 Ağustos 1992

Nietzsche "İnsanları etkileyen en büyük yıkım üstüninsanların başarısızlığıdır." der.

Üstüninsan, mayası iyi laftan anlayandır. İşin nerede kısa kesileceğini, nerede uzatılacağını bilendir. Yazlık bilimlerde usta, kışlık bilimlerde uyanıktır. Tüm yüreklere yukardan bakıp içersini okumayı çakar. Gıcığı çok, kılçığı derinde işlere yanaşmaz. Bahçenin ortasında yürür de ağaçlara toslamaz. Hem kartaldır, hem gözü bağlı doğan kuşudur. Kendi aynasına bakarak yüz fersah ötedeki kadıkaçıran yağmurunu görür. Düşünceleri küf tutmaz. Gözlemleri kötü giyimli değildir.

Ne ki, Fransız yazarı Romain Rolland'ın, günlüğünde, Nietzsche'ye bir karşılığı olacaktır :

– Üstünadam yüce bir görünümdür. Ama 10 ya da 20 üstünadam insanı sıkmaya başlar.

Anlaşılan, Romain Rolland'ın korkusu enflasyondandır.

Ona göre üstünadam fodulluktan kurtulamaz. Kibirlenmekten, üstünlük taslamaktan hoşlanır. Gurur denizlerinde kulaç atar. Çokları da afur tafurunu kendi doğal bayağılıklarına, ya da güçsüzlüklerine bağlar.

Rolland, böylelerinin sayısı yüzbinlere vardığında da tanrısal bir felaketle karşılaşılmış olacağını belirtir.

22 Ağustos 1992

Bizim ozanlarımızın, öykücülerimizin, denemecilerimizin toplum içindeki durumu vara-varası, eni-konu karışıktır. Ham gam hem'dir. Yürekler acısıdır.

Şap şap kalaba, çokluk onlara elini ve de eteğini uzatmaz. Onları deresi, tepesi, girdisi-çıktısı olmayan bir ovada dümdüz edip meydanda bırakmak isterler. Dört bir yandan kınama taşlarını başlarına üşürürler.

Eskiler bu gibi işlere *Sinimmar Cezası* (cezâ-yi Sinimmar) adını verirmiş.

Sinimmar, İran hükümdarlarından Yezdigerd çağında (V. yüzyıl ortaları) yaşamış bir mimardır. Yezdigerd ona, Irak'ta, bugün Necef'in bulunduğu yerdeki bir kentte (Hıra), dünyada eşi, benzeri bulunmayacak bir konak yapmasını buyurur.

Sinimmar istenilenin daha üstününü gerçekleştirir. Konağa da *Havernak* (doğan gün gibi parlak) adını verir.

Gelin görün, Yezdigerd, daha güzelini yapmasın diye, Sinimmar'ı konağın damından aşağı attırarak öldürtür.

Ne ki, bizim sanatçılarımız arasında kim Sinimmar'dır, kim değildir, pek bilinmiyor.

Çokları, pisbıyık akıllıları, yem yemez, su içmez cavalacivozları baştacı ediyor.

Belki bundan başkasını beklemek de doğru değil.

Halikarnas Balıkçısı'nın *Ötelerin Çocuğu* adlı romanındaki Tiycan, fok balığına şöyle diyecektir :

– Ne yapalım? Alemlerimiz başka.

24 Ağustos 1992

Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt* kitabını Lou Salome'ye olan aşkı karşılıksız kalınca yazmıştır.

O, XIX. yüzyıl Almanlarını, sevgilisi gibi, hasta kafalı bulur. Bu yüzden Zerdüşt'e bir üstüninsan gözüyle bakar. Ne ki, onu üstüninsan ilân ederken okurların da kendisini üstüninsan sayacaklarını kurmuştur.

Yine de alçakgönüllülüğü elden bırakmaz. Kitabın bir yerinde şöyle diyecektir :

– Biz üstüninsanın ancak öncüleri olabiliriz. Üstüninsan daha dünyaya ayak basmadı.

Şu da unutulmamalıdır ki Nietzsche üstüninsan düşüncesini 1872 sonrasında işlemeye başlamıştır. *Çağdışı Düşünceler*'de. *Schopenhauer Eğitimci*'de :

– Yaşamın amacı mostralık tiplerden meydana gelen kalabalığın

durumunu düzeltmek değil, ökeleri, dâhileri yaratmak ve üstün nitelikli insanların boy atmasını sağlamaktır.

Eyvah, her yazarın alınyazısı onun peşini de bırakmaz. *Böyle Buyurdu Zerdüşt* sadece 40 tane satmıştır. Üstelik kitabı kimsecikler övmemiştir.

Lou Salome'ye olan kırıklığı onu kadın düşmanlığına da sürükler. Ne var, bunu Schopenhauer'de de görürüz.

O da kadınların birtakım yetenekleri olduğuna evetini basar. Ama öke olamayacaklarını da söyler. Bunun başlıca nedeni de her zaman öznel davranmalarıdır. Duygularına göre iş çevirmeleridir.

27 Ağustos 1992

Günlükler geliyor bir yerde anılara dayanıyor.

Eski dost Mehmed Kemal *Cumhuriyet*'teki köşesinde Beyoğlu Caddesinin bundan 40-50 yıl öncesi kahvelerini, meyhanelerini anlatırken : "Salâh Birsel de onları iyi bilir." diyor.

Vüüyyy, gerçekten 1940-1960 yılları arasında Beyoğlu kahvelerinden pek çıkmadım. 60'ta Türk Dil Kurumu'nun Yönetim Kurulu üyeliğine ve de Yayın Kolu Başkanlığı'na seçilip de Ankara'ya göç etmeseydim kulluğumu yine de sürdürürdüm.

Benim, daha doğrusu bizim zamanımızda ünlenmiş kahvelerden biri Nisuaz ise öbürü de Petrograd'tı (Ankara Pastanesi). Nisuaz'a ben *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* adlı kitabımı yazarken "Edebiyat Fakültesi" adını takmıştım. Dekanlığına da cumartesileri ordan hiç eksik olmayan Mustafa Şekip Tunç'u atamıştım. Sonradan benim kitabıma arak geçenlerden biri bu atamayı gerçek sanmış ve Mustafa Şekip Tunç'u "Edebiyat Fakültesi Dekanı" adıyla şanoya çıkarmıştı.

Evet Nisuaz'a edebiyatçılar ve de Edebiyat Fakültesi profesörleri gelirdi. En çok da cumartesileri. Öbür günlerde orada Sait Faik, Cavit Yamaç, Sabahattin Kudret, Samim Kocagöz ve ben görünürdük. Sait Osmanbey'deki evinde kalırdı. Sabahattin Beşiktaş'ta, Cavit, Samim, Salâh Birsel de Beyoğlu pansiyonlarında ferman ferma olurlardı. Hiç değilse 40'lı yılların başlarında.

Petrograd'a daha çok akşamları uğranırdı. Meyhaneden önce, ya da sonra.

Ben Cahit Sıtkı Tarancı'yı da orda tanıdım. 40'ta ya da 41'de. Yaşamını Fransa'da sergilerken II. Dünya Savaşının patlak vermesiyle kendisini İstanbul'a zar zor atmıştı. O da Beşiktaş'ta babasının evinde otururdu.

Cahit'le tanışmamın bende unutulmaz bir anısı vardır. Cahit o gece, tanışmamızdan 2-3 dakika sonra, bir süre önce *Servetifünun* dergisinde yayınlanmış olan *İflas* adlı şiirimi [1] çok beğendiğini söylemiş ve de şiirden ezberine aldığı bir dörtlük okumuştu. Böylece anılarımın başköşesine kurulan bir anının doğmasına da yol açmıştı.

Başköşe anılarımdan biri de yıllarca sonra Ankara'da oluşacaktır. Bu da sözlü bir övgüdür. Ama bu kez, ünlü bir şairden değil, bir lise öğrencisinden gelmiştir. Remzi İnanç'ın Zafer Meydanı Geçitindeki kitabevinde karşılaştığım bir okurdan.

1960'lı yıllardayız. *Dört Köşeli Üçgen* adlı romanım yeni yayınlanmıştır. Kitabımı bekletmeden alıp okuyan sevgili okur beni övmek için yerde ve gökte hiçbir söz bırakmadı. Sonunda da konuşmasını şu tümceyle bağladı :

– En çok romanın ikinci bölümünü, "Silindir Şapka İçindeki Sinek" bölümüne vuruldum. Bu, kolay kolay yazılacak bir şey değildir. Her şeyin göreli olduğunu, ayrı açılara göre beliren iki gerçeği insan usunun kavrayamıyacağı konusunu işlemişsiniz. Hele silindir şapka içindeki sineğin, yolun başında mı, sonunda mı olduğunun bilinemiyeceğini belirtmenize çok bağlandım.

Okurumun bu sözlü övgüsünün beni dağıtmasının nedeni benim de o bölümü ötekilerden üstün tutmamdandı. Daha doğrusu, ben *Dört Köşeli Üçgen*'i o bölüm için yazmıştım. O bölüm romanın bir önsözü niteliğindeydi. Bunu da bir lise öğrencisi seziyordu.

Ne ki, *Dört Köşeli Üçgen* için Güven Turan'la Oğuz Demiralp'ın yaklaşımları da beni çok mutlu kılmıştır.

Hem bunlar sözlü değil, yazılıdır.

Oğuz Demiralp *Yeni İnsan*'ın nisan 1980, Güven Turan da yine ayni derginin ocak 1981 sayısında *Dört Köşeli Üçgen*'i "En iyi 10 Türk romanı" arasında saymışlardır.

1 Eylül 1992

Bugünkü *Cumhuriyet*'te Tan Oral'ın bir karikatürü.

Firavunluğu 40 arşın alevli, kendi işine Müslüman, burnu ise tilki burnu bir eleştirmen elindeki aile boyu kalemi yani bıçağı, kamayı, mızrağı, afyon ve tiryak yutmuş gözlerle çevresine saplıyor.

(1) Bkz. *Hacivat Günlüğü,* s. 167 - 10 Ocak 1973

Karikatürün peşrevi (legandı) şöyle :
– Ben eleştirmek için yaratılmışım, eleştirilmeye hiç gelemem.

2 Eylül 1992

"Dünya Barış Günü" dün İstanbul'da, İzmir'de, Ankara'da çeşitli etkinliklerle kutlanmış.

Tünel'den Taksim'e uzanacak olan "Barış Yürüyüşü" 72 saat öncesinden izin alınmadığı için Galatasaray'da durdurulmuş ama SHP.'liler, ellerinde taşıdıkları, yaklaşık 5 bin kırmızı gülü yol üstündeki yurttaşlara fırlatmışlar.

Kafkas Abaza Gençleri de Beşiktaş, Karaköy, Üsküdar, Taksim ve Sultanahmet'te, yine yaklaşık 20 bin karanfili İstanbul'lulara dağıtmış.

Barış Günü dolayısıyla birçok etkili konuşmalar, bildiriler de yayınlandı. Ne var beni en çok işin bu çiçekli yanı tuttu. Yeşiller Partisi İzmir İl Örgütü de "Dünya Barış Günü"nü "Doğayla Kucaklaşma Günü" ilan etmiş. Yeşiller, savaşların anası olan "Doğa ile Savaş"a son verilmedikçe öbür savaşların rafa kaldırılabileceğine pek umut beslemiyormuş.

Doğrusu, bugünkü günde yalnız memleketimizi değil tüm dünyayı siyasal çıkmazlar kaplamıştır. Paul Goodman'a göre, istenilerek katılmış olunan demokrasinin yerini, istenilerek katılmış olunan faşizm almaktadır. Buna da birtakım çıkar oyunları ile süse ve püse vurulan "Merkezcilik" yöntemi destek vermektedir.

A Deli Pirî sen neredesin? Merkezcilik caddelerden, salonlardan, toplantı masalarından yelpir yelpir geçmektedir.

Gerçi herkes yaşamak istiyor, büyük, küçük tüm kalabalığın yaşamaya da hakkı var ama buna kim kulak asmaktadır?

Yaşamaya yapışanlar patküt gelenler, patküt gidenlerdir. Kafaları elektrik ışığı değil, lamba ışığı, şinanay ışığı alanlardır. Korkularından feleğin gönlünü ikiye bölenler, kültür ve sanatı içlerine sindiremiyenler, gemileri bir yerlerden su alanlardır.

Paul Goodman "Merkezcilik"in gezegenleri bile kendi avucunun içine aldığına inanır. O, bunun topluca büyüme inancından ve de bireysel büyümeye çokça tapmaktan doğduğunu da söyleyecektir.

Gelin görün, bir gün toplumun bu uyuzdan kurtulacağı umudunu da gönlünde yaşatır. Ve de toptancı düşünceden ayrılmakla, beynimizin tüm damarlarını şişirerek özgür düşünceye oturmakla buna erişilebileceğini ileri sürer.

Saat 17.10.

İstanbul'dan telefon : Avukat Mehmet Çobaş.

Tanımadığım bir kişi. Ama dört dörtlük bir okur.

Bir dost, bir canberaberi.

Cumhuriyet'te dündenberi yayınlanmaya başlayan *Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde* adlı dizi-yazımdan ötürü bana sevgilerini sundu.

Telefonumu gazeteden almış. Doğrusu, böyle yorgunluk verici bir kutlamaya katlanmayı göze aldığından içim titredi. Kendisine nasıl teşekkür edeceğimi bilemedim.

"Yazarlar bir şeyler yarattıkları vakit bir hoş olurlar. Ama okurlar onların yazdıkları üzerine eğildiklerinde mutlulukları bütün bütüne artar." dedim.

Bugün benim telefon günümdü galiba.

Sabah da, 10'a doğru yine bir telefon geldi.

İstanbul'dandır diye koştum. Berlin çıktı.

Karşımda da ipek gibi Adnan Binyazar.

Onu bütün yaz burada, Sunar'da beklemiştim.

– Yahu nerdesin, Türkiye'yi bulamadın mı?

– Ancak İstanbul'a geldim. O da iki günlüğüne. İşler beni, apar topar Berlin'e dönmek zorunda bıraktı.

– İyi misin bari?

– İyiyim. Sana da bir telefon sarkıtayım, sesini duyayım dedim.

– Dikkat et. Ben de senin sesini duydum.

Binyazar bunun ardından, bir sürü can kaldıran laflar etti. Şimdiler *Yalnızlık Günlüğü*'nü yeniden okuyormuş. Sanırım bir yazısında ondan açacakmış.

5 Eylül 1992

Politika yazıları artık beni açmıyor.

Varsa şiir, yoksa deneme, yoksa günlük.

Ama politika yazarlarını da kötülemiyorum. İçlerinde gülmeşeker olanlar da var. Uğur Mumcu var, İlhan Selçuk var.

Yalnız her işte, her atılımda, her köşe başında politika, daha doğrusu kötü politika önde yürüyor. Partiler birbirlerini karmanyolaya sokmaya çalıştıkları gibi, ayni partinin kişileri de, yüreğim burkularak yazıyorum, birbirlerinin kurdelasını kesiyorlar. Memleket

kimsenin umurunda değil. Üstelik bu kamburluklar, düşünce ayrılığından da gelmiyor. Sadece sadece çıkar uyuşmazlığından doğuyor.

Ressam Ömer Uluç, dört yıl Afrika'da, dokuz yıl da Paris'te davulunu öttürdükten sonra, 1988'de İstanbul'a ayak basınca, bir dosta, Sabahattin Kudret'e şöyle demiş :

– Bu Türkiye nasıl bir memleket? Herkes, her gün, paradan, puldan açıyor. Politikayı ise dilinden düşürmüyor. Fransa hiç böyle değil. Kimse bu konulara değinmiyor. Bizim burda tüm kalabalık Özal'ı konuşurken, Fransa'da kimseler Mitterand'ın adını anmıyor.

Uluç'un demesine göre Fransa'da değer yargıları, geçmiş yılların değer estepetası karşısında iyisinden değişmiş. Picasso ile Matisse'in adları yine doruktaymış ama Braque'ın yıldızı çoktan sönmüş. Raoul Dufy ise vızvız türünden bir ressam sayılıyormuş.

Edebiyat alanında da işler arap saçıymış...

Proust, ille de Proust. Herkes onu yüceltiyormuş. Camus, azbiraz, kucaklara alınıyorsa da Sartre adamakıllı kapı dışarı edilmiş. Onun adını saraka etmek için kullanıyorlarmış. "Sartre, şimdi yaşasaydı, bu konuda şöyle gravlardı. diyorlarmış. Ardından da çıngıraklı bir kahkaha atıyorlarmış. Aragon'a gelince, ona da yüzveren pek yokmuş.

Hani, Goethe'yi de Fransa'daki Temmuz İhtilalinden çok, Cuvier ile Geoffroy Saint-Hilaire arasında çıkan çatışma ilgilendirmiştir. Hilaire'in doğa karşısında bireşimli (sentetik) düşünme yöntemini Fransa'da kabul ettirmesine çok sevinmiştir.

6 Eylül 1992

Cumhuriyet'teki *Gandhi* adlı yazım çok tuttu.

Sunar'ın içinden, dışından boyuna aferinbad'lar alıyorum.

Dün kooperatifimizin başkanı Kâmil Karavelioğlu, bugün de Avukat Hilmi Güldoğan beni balkonda yakaladı.

Bay Hilmi'ye 2 gün önce İstanbul'dan, avukat Mehmet Çobaş'tan aldığım telefonu anlattım.

O da, bir süre önce Emekli Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar'a böyle bir telefon açmış. Çünkü onu da, Coşar'ın, yine *Cumhuriyet*'te çıkan, bir yazısı coşturmuş. Atatürk ve laiklik üzerine.

– O, hep böyle sağlam yazılar yazar diyor. Yargıtay Başkanı Konya'da oturduğundan da ilkin telefonunu araştırmış sonra da kutlamalarını iletmiş.

Coşar da benim gibi çok duygulanmış. Ankara'ya gelirse kendisini arayacağını söylemiş.

Güldoğan, giderayak, yazı Burhaniye'de geçiren İzmir avukatlarından Ali Babaoğlu'nun da (Yaşasın avukatlar) yazımı çok beğendiğini fısladı.

Bu yaz, burada daha bir sürü dost okurla da karşılaştım. Temmuz başlarında (9 temmuz) karikatürist Behzat Taş da beni yoklamaya geldi. Kitaplarıma olan bağlılığını, şekerimin artmasını umurlamadan, önüme fırlatıverdi.

7 Eylül 1992

Yeniden Rousseau.

Bu kez *Bir Yalnızgezerin Düşleri.*

Rousseau'nun memleketinde, İsviçre'de, ispirtoya bandırılmış zambak çiçekleri yaraları iyileştirmekte kullanılırmış.

Doğa karşısında pek dikkatlidir bizimkisi. Kitabın bir yerinde "Odamı, o boş kâğıt ve kitaplarla dolduracağıma çiçek ve otlarla dolduruyordum." diyecektir.

Onu Bienne gölündeki Saint-Pierre adası da pek büyülemiştir. Orada kendi yalnızlığı ve doğayla içiçe yaşamıştır.

Türkçe çevirinin 61. sayfasında şunlar okunabilir :

– Bu ada, yalnız kalmaktan hoşlanan her adamın mutluluğunu sağlayacak bir yerdir. Yalnızlığa, alınyazısının bir sonucu olarak uğramış belki tek kişi olduğum halde, başkalarında görmemekle birlikte, yalnızlıktan hoşlanan birileri bulunduğunu sanırım.

Rousseau bu adada duymak istediği hazların başlıcası olan o şakak lalesi *farniente*'ye (İtalyancası hiçbir şey yapmamak) kaşık çaldığını da söyler.

Peter Handke de *Yorgunluk Üzerine Deneme* (Türkçesi : Cemal Ener) adlı kitabında bir yalnız yorgunluğundan açar.

Kentin kıyısında, yalnız bir odadaki yorgunluk.

Handke'ye göre, bu tür yorgunluk, insanın parmağını oynatmasına, dahası, gözlerini kırpıştırmasına olanak tanımaz. Kişioğlunu inmeli kılar. Solumasını keser.

Bu yalnız yorgunluğunun bir özelliği daha vardır.

Bir odada yalnız başına iseniz, yorgunluk hep öğle üzerinin geç saatlerinde, ya da akşamın ilk saatlerinde bastıran karanlıkla birlikte çıkagelir.

10 Eylül 1992

Aydınlar tütün yaprakları gibi kurutuluyor.

Nedir, kendileri de bundan memnun.

Çünkü birey kişiliğine bürünmek, bireyselleşmek kendilerine güç geliyor.

Nesnelleştikçe, birey-dışı oldukça, nesne-adam adına ulaştıkça, toplumun içinde toplu iğne batağına belendikçe yüceleceklerine inanıyorlar.

Bireylikten kurtuldukları an toplumun en saygıdeğer katma erişeceklerini sanıyorlar.

İçlerinde "Bireyleri Nesnelleştirme Derneği" kurulmamış olmasına tutulanlar bile var.

Şap, şap, şap.

Binbir ayak bir ayak üstünde.

Nesne adam, nesne-adamın göğsü üstüne çökerse soluklanır.

Ama dünya dediğimiz dudukuşu, parlak yeşil tahtarevalli de çok yapmacık, çok gaygaylı. Mira Congo yanardağının vıcık vıcık lav gölü sanki.

Tanrının günü yanınızdan, önünüzden, ardınızdan, içinizden yüzlerce, binlerce insan geçer.

Konuşmalarına, el-yüz kıpırtılarına dikkat edin. Topu da size yabancıdır.

Onlar bu dünyada değil, Merih'te, Zuhal'de ya da başka bir gezegende yaşayan yaratıklardır.

Ören, 13 Eylül 1992

Mustafa Aygölü, eşi Nesrin Aygölü telefonda.

Yine İstanbul. Yine *Gandhi* için bravolar.

Son aylarda *Varlık*'ta çıkan yazılarımı da okumuşlar. Çok sevmişler. "İyi bombardıman ediyorsun" dediler.

– Evet, kızınca tüm toplarımı ateş üzerine bindiririm.

Sunar, 15 Eylül 1992

Saat 19.15.

Güneş battı.

Yalnızlık ufkunun ötesine gizlenmeye gitti.

İlkin altın bir sal üstünde Ören'e doğru ilerlemek istediyse de, sonradan vazgeçti. Yüzünün allığını yenileyip denizin karanlıklarına daldı.

Kıpır kıpır denizi, seraserli kapaniçe kürk giyinmiş dalgaları, remi yapan, elindeki tüm kâğıtları açan gökyüzünü kucaklamak için, ömrü günü evin içinde geçmeye başlamış son yazlıkçılar da, yüreklerinde bir koşturma, kıyıya seyirttiler.

Bir an doğanın buyruk köleliğine evetlik gösterdiler ve de Terence Young'ın *Bir Noel Ağacı* filmindeki İtalyan yıldızı breh-breh Virna Lisi gibi çevrelerine üzgün, süzgün ve büzgün bakışlar fırlattılar.

Bunlar kışın, kara oklar gökkubbeyi kapladığında, evlerindeki pencerede oturup dışarsını gözlemleyecek ve gördükleri şeyler üzerine küçük felsefeler yumurtlayacak olan alavandalı, kibirli kişilerdir.

Gün saltanatıyla gitti mi bir defa
Yalnızlığımızla doldurup her yeri
Bir renk çığlığı içinde bahçemizden
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği kokan kederleri

(Ahmet Muhip Dıranas : *Olvido*)

17 Eylül 1992

1889 yılında, Fransız ozanlarından Apollinaire, 19 yaşında iken, Monaco'da, Saint-Charles Kolejinde iki arkadaş edinir. Bunlar, ölümüne değin, kendisine bağlı kalır. Ne ki, ikisi de şiire soyunmamıştır.

Lafın içinde kalmak gerekirse, şairler kendi katlarında, çokluk, dost olabilecek birilerini bulamazlar. Çünkü kimisi sürekli bip-bip sesi verirse de, kimisi karanlığın sığıntısındadır. Topu da yetenekli şairler arasında bile sevgiden çok düşmanlık filizleri yeşerir.

XVI. yüzyılda yaşamış olan şair İbni Kemal bir şiirinde şöyle diyecektir :

– Yeteneklilerin önünü yeteneksizler keser. Her aklı erenin karşısında bir Ebu Cehl, bir bilisizler bilisizi vardır.

Nedir, Ernst Fisher de *Gerçeğin Peşinde* adlı kitabında yazarların yazarlardan ayrılamadığını söyleyecektir.

Bir şair şiirini, her vakit, yenilemeye bakmalıdır.

Kendini eski şiirlerinin havasına kaptırıp onların, ikinci, üçüncü vb. kopyalarını, çıkartmalarını yinelerse gittikçe küçülür, yavanlaşır. Dişini tavşan yaptırmış şiirler yazmak alışkanlığından kurtulamaz.

Ulusal Teyzelerimizden biri bile birkaç yıl önce şöyle bir cevahir yumurtluyordu :

– Bence her kadın, tipini yenilemek için, yılda birkaç kez Avrupa'ya gitmeli.

Polonyalı romancı Witold Gombrowicz ise, kulak memesi gibi yumuşamış yapıtlar karşısında, 1954 yılında, günlüğüne şunları döktürür :

– Bir gün, neden bunca büyük sanatçının, XX. yüzyıl boyunca, bu kadar okunmaz yapıt yazdığı öğrenilecektir. Ve bu okunmaz kitapların – okunmadıkları bir gerçektir – hangi tansığın elçabukluğuyla yüzyılımızı etkilediği ve de ünlerini sürdürdükleri anlaşılacaktır.

28 Eylül 1992

MERHABA

Türkiye'deki bir avuç okur-yazar için aydan aya çıkarılan edebiyat ve düşünce dergisi. Tümü 4 sayfa. Her sayısı 60 tane çoğaltılıyor.

Dergiyi benimseyen herkesin imtiyaz sahibi olduğu belirtilmiş. Dergiye gönül veren herkes de "Yazı İşleri Müdürü"

MERHABA Türkiye için bedavadır. Yabancı ülkeler için de sadece pul parası alınıyor.

Gelgelelim derginin adresi belli değil. Yönetim yeri sıradan bir evin sıradan bir odasıymış.

MERHABA'nın bir "Yönetim Kurulu" yok mu diyeceksiniz. Var. Yayınlanan sayıda imzası bulunan herkes kurul üyesi. Dördüncü sayının (Temmuz 1992) üyeliğine Hulki Aktunç getirilmiş. Ben de başyazarım. Hulki sağolsun, beni pohpohtan pohpoha uçuruyor. Dergi de giriş yazısında bu boynu bükük Salâh Birsel'i göklere çıkarmak için ne diyeceğini şaşırmış.

İlk sayıda benim yerimde Oktay Akbal, ikinci sayıda Vedat Günyol, üçüncüsünde de Aziz Nesin püfür püfür esmiş.

Giriş yazısında dergi bir de şu sözlerle tanıtılıyor :

MERHABA bir başkaldırı dergisidir.

MERHABA tekelciliğe karşıdır. Bu nedenle hiçbir imza dergide iki kez yer almaz.

MERHABA sahibinden izin alınmamış çalıntı yazı ve şiirlerden oluşur.

MERHABA'da yayımlanan, yazı ve şiirler için "zırnık" ödenmez.

MERHABA beni okul günlerime götürdü.

Ben de ortaokul ve lisede, çoğaltma yoluyla iki kez dergi çıkarmıştım. Ama benim dergimin tek bir yazarı vardı. Yine boynu bükük Salâh Birsel.

29 Ekim 1992

YORUM

Avustralya'da, Summer Hill'de yayınlanan bir gazete. Büyük boy 12 sayfa. Kurucusu : Ümran Baran.

O da MERHABA dergisi gibi parasız dağıtılıyor. Yalnız, Avustralya'da ve Avustralya dışında gazetelerini posta ile almak ve de onun yayınına katkıda bulunmak isteyenler 25 sayı için 25 dolar gönderiyormuş.

Gazetede açıklandığına göre *YORUM* hiçbir siyasal veya toplumsal örgütün yayın aracı değilmiş. Savaşa karşı barışı, ölüme karşı yaşamı, bireyciliğe karşı toplumculuğu, diktaya karşı demokrasiyi ve her çeşit gericiliğe karşı ilericiliği savunuyormuş.

Gazete, 21 eylül 1992 günlü sayısında, sanat-kültür sayfasında, yedi yıl önce dünyamızdan sessiz sadasız ayrılan Ruhi Su'nun anısı önünde saygı ve sevgiyle eğilirken sütunlarına onun *Sahne Kapısı* dergisinin 6 ağustos 1965 günlü sayısında çıkan "Batılı Olmak" başlıklı yazısına da yer vermiş.

Ruhi Su o eskimez yazısında diyor ki :

– Ne yapıp yapıp Batılı olmalı. Bu kaş, bu göz, bu deri, Batılı olmalı. Batılı, canavar ise canavar olmalı.

Sanat-kültür sayfasında benim de dört şiirim var "Köçekçe", "Köşekçe III", "Hacivat'ın Evi", "Köpek Okşaması. Dördü de benim sevdiğim şiirlerimden, daha doğrusu, yergilerimden. Onları birden karşımda görünce içim titredi.

Ne var, "Köçekçe" oldukça yanlış dizilmiş. Bu şiir, geçen yıl ya-

yınlanan Muzaffer Uyguner'in monografisinde de kambur ve zamburdu. Gerçi *SALÂH BİRSEL / BÜTÜN ŞİİRLERİ* adını taşıyan kitapta onun yanlışsız biçimi vardır ama ben burada onu bir kez daha anmadan geçemiyeceğim.

Bay Dümbürdeyli ünlü bir şair
Bay Bümbürbeyli'yi yermektedir
Bay Bümbürbeyli başka bir şair
Bay Dümbürdeyli'ye burun kıvırmaktadır

Bay Lümbürleyli şairlerden bir oturaklısı
Bay Dümbürdeyli'yi bay Bümbürbeyli'yi küçümsemektedir
Bay Cümbürceyli bir diğer oturaklı şair
Bay Lümbürleyli'den iğrenmektedir

Bay Dümbürdeyli bay Bümbürbeyli
Bay Lümbürleyli'ye de bay Cümbürceyli'ye sövmektedir

İstanbul 4 Ekim 1992

Belleğim son aylarda kendi kitaplarımın adlarına da saldırıyor.

1980 yılında, tüm şiirlerimi bir araya getiren *Köçekçeler*'in adı son iki ayda beş kez belleğimden kaydı.

Her defasında onu, kitaplığımda yakalayıp belleğimin ayaklarına fırlatıyorum ama 3 gün, 5 gün, yine utanç verici kertelerden kurtulamıyorum.

Tek avuntum güçlü bellek taşıyanların çokluk büyük saygınlık toplamamalarıdır.

Eski Yunanlılar Keşmir derisi gibi belleği olan, belleklerine kurdelalı şapkalar geçiren konuklara pek yüz vermezmiş.

Erasmus da *Deliliğe Övgü*'de şöyle der :

– Her şeyi usunda tutan bir dinleyiciden iğrenirim.

Ne ki, Voltaire gibi kimileri de belleklerinin zingirdekliği, fingirdekliği ile üne kavuşmuştur.

Troçki de belleğinin dört kaşlı ve de aslan polimli olmasıyla övünür.

Bizim yazarlarımızdan Ataç'ın belleği de çekmece gibi kilitlidir. Hiçbir anının, hiçbir bilginin paltır paltır yere düşmesine meydan vermez.

Şu da bir gerçektir ki, belleğin bir de seçme hakkı vardır. İstediğine "Oh oh efendim" diyerek yer açar, istemediğini de güzel bir topuk pasıyla kapıya iteler.

Paul Valéry Goethe'nin şanı için çektiği bir söylevde şu konuya da değinir :

– Bizim topumuzun belleği çok başka, çok değişik anılardan oluşabilirdi.

6 Ekim 1992

Gülün anısı, gül çiçeğinden, karanfilin anısı karanfil çiçeğinden, sokakların anısı sokakların manzara löpünden, sevgilinin anısı, sevgilinin kendinden üstündür.

Sütbeyaz atlarla gelirler, sütbeyaz atlarla giderler.

8 Ekim 1992

Çokları, tek bir kitabın sayfalarını bile karıştırmadıkları halde, kitapları yola yatırmaktan çekinmezler.

Bunlar edebiyat bozuğu, kültür düşmanıdırlar.

Her yanı açık odadan başka bir şey değillerdir.

Horhopurdak, gelişigüzel görünümlere yakın dururlar.

Ağızları, yürek ve ciğerlerini yakan nesneler değil, meyvesiz ağaçlar karşısında çarşamba çarığı gibi açılır. Sadece yalan dünyanın malına, yani *dep dep rule derule*'ye aleyk sallarlar.

Henry Miller'in babası, oğlunu Balzac'ın *Tılsımlı Deri*'sini okurken yakaladığı vakit küplere binmiştir. Oysa Balzac'tan tek satır okumamıştır. Gelgelelim Balzac'ın adı onun sözlüğünde "Ahlak dışı" anlamına gelir.

Yüan-Mei, bir Çin düşünürü, bir yazısında şöyle diyecektir :

– Kadınlar, gençlik için; yemek, açlığı gidermek içindir. Dostlar, toplum için; yolculuklar bilgi edinmek için; ev, çiçek, yüzük, antika şeyler, satınalmak içindir. Ne ki, bunlar insanları çokça oyalamaz. Kitaplarsa hem gençlik, hem yaşlılık, hem hastalık, hem açlık, hem soğuk, hem rüzgâr, hem yağmur içindir. Her vakit destek verirler. Hiçmihiç de tükenmezler.

10 Ekim 1992

Bir denememde de yazdım, Tibetliler ölüme adanmış kişilerin uyanık durmalarına ve ölümün bilincini taşımalarına pek dikkat ederlermiş. Ölümcül kişiyi uyku bastırdığı vakit de onu hemen kovalarlarmış.

Rebelais'in anlatmasına göre (*Gargantua* çevirisi, s. 63) Galienus, yaşama gücünü açıkça dağıtmamak için insanın, yüreğinde aşırı sevinç barındırmamasını öğütlermiş. Çünkü sevincin küldürkümesi, yaşamı söndürebilirmiş. Rodoslu Diagoras, Sophokles, Sicilya zorbası Dionisius, Yunanlı güldürü yazarı Philemon, İsa'dan 522 yıl önce çarmıha gerilen gözü yaşlı zorba Polykrates ve daha başkaları çokça sevinçten ölüm köprüsüne el atmak zorunda kalmışlar.

Doğrusu, ölüm işleri az-biraz karışıktır.

Francis Carco da *Paris Özlemi* adlı kitabında, Ressam Forain'in ölüm döşeğinde kendisini yoklamaya gelen doktorların kalbini sağlam, ciğerini işler bulması, hırıltıların da kesildiğini belirtmesi üzerine şöyle dediğini yazar :

– Kısacası, iyileşmiş olarak ölüyorum.

Ne ki, ölüme yakamızı kaptırmamak için başka bir şey de yapılabilir.

Elden geldiğince içi-geçmişlerden, hayali-fenerlerden, ipi-kapalı-yüreklerden, març-murç yemek atıştıranlardan ve de hebennekalardan uzak durulmalıdır. Hele hebennekalara yüzdeyüz yaklaşılmamalıdır. Çünkü topu da kansere yol açar.

Rabelais'nin fısıldadıklarına da önem vermeli.

Aşırı sevinçten ömür eteğinizi kısaltmak istemiyorsanız, boyuna kendi kendinizle diyalog atmalısınız.

Yaygın bir bilgi değilse de, kendine kendine diyalog üretmek insanın içindeki sevinçle ilgili tüm zırtapozlukları kökünden söker.

Ölüm sevdirmek ister gibi kendini bize
Sevdiğimizin gözüyle bakıyor yüzümüze.

(Mehmet Zaman Saçlıoğlu)

11 Ekim 1992

(Dün gece, ikiden sonra yazılmıştır.)

Bencesi abullabutlar, inat hayvanları, hebennekalar, sokaktan geçerken, yoo evlerinde tek başlarına otururken de, ceketlerinin ya

da urbalarının yakasında siyah ya da kırmızı kokart taşımalı.

Yani, bunun yasası çıkmalı.

Tarihçi Naima, geçmiş yıllarda bu mehtabiyenin kefereye uygulandığını yazar :

– Kefere ve Yehudi, gök ve sarı tülbent sararlardı. Aşağılama düşüncesiyle, siyah ve kırmızı çuhadan takkeler giymek ferman olundu.

12 Ekim 1992

Bizim Çatalçeşme'deki sokak (Yapı-Kredi Bankasının yanı) sonunda kendi adıyla buluştu Ahmet Cevdet Paşa Sokağı.

Yıllarca girişteki duvarda kırmızı boya ile yaşatılan sokağın adı, geçen yıl bir levhanın üzerine taşındı. Ne ki, bir yanlışı da beraberinde getirmişti. Yani iki ay, üç ay, biz Ahmet Cevdet Paşa yerine, Ahmet Cevat Paşa sokağında turna katarı olduk.

Bereket, bir iki kültür düşkünü Belediyeyi uyardı da sokak gerçek adına kavuştu.

Yazlıktan gelince gözlerim hemen levhayı aradı. Çok şükür yine Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın yolcuları sayılabilirdik.

İnsanlar ve sokaklar.

Gençleri de, yaşlıları da yeryüzüne bağlayan sokaklardır.

1930 yıllarının Aslan Kuvvet Şurubu'dur.

Ölüme durmuş birine bile sokaktan gelen otomobil ve kamyon sesleri canlılık verir. Unutmayın, yaşama gücü bizden uzaklaştığında sokaktaki yaşantılar kendilerini daha iyi duyurmaya başlar.

Evet, sokaklar insanları daha duygulu kılar. Karamsar insanların kapağını açar. Fransız şairi Clézio gibi ayrıntılara âşık kişileri fırıl fırıl döndürür.

Clézio, her yerde, dünyanın dört bir bucağında yumuşak ve ipek gibi ışık donanmalarını, ay-aydınlıklarını sunmayı bekleyen sokaklar bulunduğunu söyler.

Onun demesine göre, Pekin'de, Madrit'te, Brazaville'de, Dublin'de, Bombay'da, Moskova'da Santa-fe'de, Bükreş'te ve daha bir sürü kentte, karanlık, tozlu ve de toprak ya da çimento kaldırımlı sokaklar gırladır. Bunlarda lağım ağızlarına, boş veya dolu çöp kutularına sık sık raslanır. Ama çınarlar, palmiyeler de boy satmaktan geri kalmaz. Kadınlar, çocuklar, erkekler, arabalar, köpekler, kediler ve sıçanlar ise günün çeşitli saatlerinde onları arşınlarlar.

Kentlerin tüm sokakları, yazın ya da kışın, güneşli ya da puslu havalarda, yağmurlara, çölden gelen kum bulutlarına, karlara ve doluya göğüs gererler.

Clézio onları soğuk, çatıkkaşlı, parlak kırmızı renkli, donuk ve kaygılı cengellere de benzetir. Zaman, onlara boyuna süprüntülerini, döküntülerini yığmaktadır.

Fransız sanatçısı, her köşebaşının, kullanılmış ve kirletilmiş her toprak parçasının, kendisine, kendisi olmadığını, ama yine de kendisinden başka bir şeye benzemediğini fısladığını da söyler.

Ortada görünen her şey bin yüzlü, bin güçlü bir yabancının yaratmasıdır. Clézio, yani tüm insanlar onun ancak açığa vurulan biçimini, görüntüsünü kavrayabilirler.

Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa Sokağından, şair Mehmet Akif Ersoy Sokağına atladım. Onun adı da geçen yıl çıktı ortaya. Eskiden sanırım Çeşme Sokak'tı. Ordan da kapağı Bağdat Caddesine attım. Bostancı yolundaki köprüyü geçtim. "Kanaryam Kuş Galerisi"ni solda bıraktım. "Bursa İpek Çeyiz", "Keskin İlaçlama" ilanlarının önünden, Cami sokağına girişimi yaptım.

İstasyon Kahvesi

Kaygusuz Abdal'a göre, bedenlerinde 366 damar, 777 sinir ve 444 tane kemik taşıyan insanları seyre koyuldum.

13 Ekim 1992

Sokak !

Bacaklarla sarmaş dolaş bir pantol. Üstü, yine sütle şeker gibi kaynaşmış erguvani bir bluz. Bir afet-i devran, bir kabuksuz yumurta geçiyor.

İki delikanlı yanyana. Ağızlarını bıçak açmıyor. Lakırdılarını bir yere kilitledikten sonra sokağa fırlamışlar.

Boğazında zinciri eksik bir kızıl deli, yelkendest bir atın sırtında.

Seksi bakışlı üç kız. Gülerek, zıplayarak seyirdekilerin ciğerlerini doğradı. Üçü de ayaklarına kotlarını çekmiş. Üçü de Scarlett O'Hara yarışmasında finale kalmış güzellerden.

Bu kez mika gibi bir kadın. Yaş 40-45. 50 de diyebilirsiniz. Cart renkli urba. Kimyoni yün ceket. Biri kız, üç kopil beraberinde.

Ardında, geceden kalma bir tik-tikloz.

Kolları küçük, bedene oturmamış abanoz bir hırka. Altında yürüdükçe bir o yana, bir bu yana, şallak şullak sallanan, arkası sarkık

mavi ve bol bir etek. Anlaşılan topu da çalıştığı evin bayanından edinilmiş. Bir elinde çarşı çantası. Öbür elinde eski gazete dolu bir naylon. Gerçek bir işçi kadın.

Kasket, yelek ve şalvar. Üç sakallı, bakışlarıyla önlerine ok ve yay dökerek aheste beste sokağı adımlıyor.

Balıkçı yaka, saman sarısı bir örme bluz. Saçlar afro. Boyunda inci gerdanlık. Yüksek ökçeli iskarpinler üzerinde yel-yepelek, yelken kürek bir kadın.

Saksafoncu Charlie Parker gibi kaynayıp buhar olmuş iki kız daha. Birinde turuncu sarısı ceket, böcek kabuğu etek. Öbüründe yeşil, mavi, pembe arasında dalgalanan yelek. Kızıl şap pantol.

Pamuk saçlı, gözlüklü, yaşını başını almış bir kadın. Ördek agagası bir dökar.

Boyu posu meydanda yaşlı bir kadın daha. Gepgenç bir blucinliyle elele.

14 gözü çıldır çıldır yanar, döner eşofmanlı bir bıçkın. Çevresinde amanına erişecek bir kız aramakta.

Klink, klink..

Ey sokak, sen de ayağa kalk ve yürü!

Sevdasını yüze vermeyen kızlar, gark-gurk eden yeni yetmeler, düğün kadınları ve erkekleri, aslan yürüyüşüyle yelbeyinler, sevimsiz tavşandişler, kanıkaralar, abullabutlar, sahibine göre kişneyen yosmalar, kendi avında kendi postunda şairler, ton ve makam temelini çiğnemiş zemheri zürefaları langa lunga ilerliyor.

13 Ekim 1992 : 2

Kervanda kimileri de, 23 şubat 1991 günü, Beşiktaş-Boluspor maçında, topu yatarak çeviren Beşiktaş'lı Walsh gibi yerde cincombalak yuvarlanıyor. Takla atıyor.

Haa, başlarında kaşbastılarla yüzlerini kıpırdatmadan törene katılan yeldirmeliler de var.

Katı kışta, Boğaz'da görünen Bahri Kuşları da eksik değil. Onlar da alayda doğa süsü görevi almış.

Sokak!

Kum ve yel gibi ansızdan saldıran kalabalık.

Topu da, durakta saatlerdir gelmiyen otobüsü bekliyor sanki. Çoğu da asık suratlı. Bakışlar : gece mavisi.

Bir turna katarı.

Ciğerinin otağını delenler ordusu.

Kimi altına vuruyor davulun, kimi üstüne. Ne ki, davulu kimin tuttuğu, tokmağı kimin savurduğu belli değil.

Yani, indir bindir dünyasına doğru bir koşu. Bir insanlık tarihi. Südremiş, yarı sarhoş bir tarih.

Fransız İhtilalinin evlatlık edindiği Howard Fast *Yurttaş Thomas Paine* adlı kitabında şöyle diyecektir :

– Tarih, bir saymanın defterinden, gelişigüzel kopya edilmiş bir yemek listesine benzer.

Evet insanlar, uykusu kaçmış yaratıklardır. Topunu yazmak, anlatmak uzun sürer.

Yunanlı romancı Niko Kazancakis de, 1935 ilkyazında, Tokyo'ya gittiği vakit hep maskeli yüzlerle karşılaştığını yazacaktır.

Japonların tümü, dişlerini, pişmiş kelle örneği, kendilerine bakanların gözlerine sokuyorlardır.

Kazancakis, yıllardan beri Japonya'da yaşayan bir arkadaşına "Bu maskelerden bıktım artık," dediği vakit arkadaşı şapalaklaşır, tana kalır :

– Hangi maskelerden açıyorsun?

– Japon suratlarından. Erkekler de, kadınlar da hep, yüzlerinde sırıtkan bir maskeyle dolaşıyor. O maskenin gerisinde ne olduğunu da çakamıyorsun. Gerçek bir yüz, kanı sıcak bir insan, gülen, kızan, beni aşağılayan birini görmek için can atıyorum. Kısacası, hiçmihiç maske görmek istemiyorum.

Kazancakis'in dostu, bu kez gülerek, kendisine şu karşılığı verir :

– Kimsede maske diye bir şey yok. Senin deyişine uyarak söyleyeyim, kimsede surat diye bir şey yok. Maske adını verdiğin şeyi kaldıracak olursan, tıpıtıp, ona benzeyen bir başka maskeye raslarsın. Onu kaldırırsan, bir üçüncü maskeyle karşılaşırsın. Sonuna değin, sürer gider bu. Tıpkı, bir kutuya, birbiri içine yerleştirilmiş matriyoşkalar, Japon bebekleri gibi. Başka şey arama. Japon suratı budur. Yalansız, dolansız bir yüz.

16 Ekim 1992

Her sözün, her yargının bir dalga alanı vardır.

Her yazıyı, her şiiri, her yaratıyı ona göre değerlendirmeli, ona göre zıp diye uçmalı, hatır hatır kaşınmalıdır.

Kaldı ki, her konuya, her nesneye, her güzelliğe yavaş yavaş yaklaşmak, uzun süre onlardan gelecek sesi beklemek gerekir.

Sonra da onlara, Sultan Murat'ın şairlere ve bilginlere yönelttiği şahane yakınlıklarla el uzatmalıdır.

17 Ekim 1992

Kimi, dişini tavşan yaptırmış kızlar, bıcır bıcır konuşmayı seven kimi delikanlılar "Adam sen de" yerine "Adam siz de" diyor.

Böylece daha bir kibar, daha bir ince, daha bir aynalı olacaklarını düşünüyorlar.

Ne var, "Adam siz de"ye Servetifünun'cu Cenap Şahabattin'in yazılarında da (İstanbul'u Temaşa) raslayabilirsiniz.

Anlaşılan, o çağda Türkler daha bir kibarmış, daha bir şarap-keyifmiş.

20 Ekim 1992

İki pinpirik arasında :

– Artık hiçbir şey beni şur eylemiyor, coşturmuyor. Yarımyamalak, yalapşap yaşıyorum. Yüzüm toprak sarısı. Bağırbaşım tıkanık.

– Ben de, ben de... Dilsiz, dudaksız geziniyorum. Mıngılaklı dünyanın sınırına geldim, dayandım. Ama ihtiyarlık insanı güzellik uzmanı, güzellik çeşnicisi yapıyor. Her güzelliğin ardındaki çirkinliği şipşak seziyorum. Yaşlı kadınlarla ya da pinpon erkeklerle karşılaştığımda topunu, giysilerinin içinde, cıpcıbıldak görüyorum. Pörsümüş etlerini derisi kemiğine yapışmış kollarını gözlerimden uzak tutmak için de, hemen başımı bir başka yana çeviriyorum.

22 Ekim 1992

Gandhi'nin üç kitabını, bugün kitaplığımda, hiç ummadığım, yani hemen görülebilecek, bir yerde buldum

– *Tous Les Hommes Sont Frères* (Tüm İnsanlar Kardeştir).

– *Hakikat Yolundaki Tecrübelerimin Hikâyesi* (Vedat Günyol çevirisi).

– *La Jeune Inde* (Genç Hindistan).

Yanlarında Lanza Del Vasto'nun, Louis Fischer'in, Jeannette Eaton'un Gandhi'yle ilgili kitapları da vardı. Bir de *Historia* dergisi-

nin ekim 1969 sayısı : Marivic Charpentier'nin yazısı.

Beş ay önce "Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde" adlı denememi yazmadan önce bütün kitaplığımı altüst etmiş onları iki gün boyunca aramıştım. Bulamayınca da "Yine birileri yürütmüştür" diye düşünmüştüm.

Denememden önce onlara bir göz atabilseydim, sözlerime bi-raz daha ışık tutabilir miydim, tutamaz mıydım bilmiyorum. Çünkü George Orwell, Giovanni Papini'nin kitapları başta olmak üzere benim de güvenilir kaynaklarım vardı.

Genç Hindistan Gandhi'nin 1919-1922 yıllarında aynı adı taşıyan gazetede yazdığı bir sürü makaleden derlenmiş.

Girişte, yine Gandhi yaşamöykücülerinden biri olan Romain Rolland'ın bir önsüzü de var :

– Bu yazılarda sanat ya da anlatım güzelliği hiçmihiç aranmamalıdır. Gandhi bunun ederini bilir. Diyeceğim burada sanat diye bir şey yoktur. Hiç değilse sınırlı anlamda yoktur. Bu bir aksiyondur, eylemdir. Hem de eylemlerin en yenisi gibi güçlüdür. Ne var, bu eylem, fırtınaya tutulmuş bir gemi gibi, en zorlu, en şerefli amaçlara doğru yönlendirilmişse bir sanattır. Kısacası, biz bu yazıların, bu anlamda en büyük sanatlardan biri olduğunu söylemek isteriz.

Kitapta Gandhi'nin 10 mart 1920'de kaleme aldığı *Şiddete Karşı* yazısı da var :

– Bir insan şiddete karşı olduğunu ileri sürdüğü vakit kendisini horlayan, aşağılayan kişiye hiçmihiç kızmamak zorundadır. Ona iyi günler dileyecek, kargılamıyacaktır. Bedensel acı verecek hiçbir şeye de neden olmayacaktır. Saldırganın kendisine yönelteceği tüm aşağılamalara eyvallah çekecektir. *Şiddetsizlik* kavramına bu türlü yaklaşıldığında o, kesinkes günahsızlığa dönüşür. *Kesin Şiddetsizlik,* yaşayan her şeye karşı kötü niyet beslemeye de yüzdeyüz arka çevirir. Dahası, insan türünün aşağılarındaki varlıklara, yani böceklere, dokuncalı hayvanlara bile kötü gözle bakamaz.

Gandhi 23 haziran 1919'da da yine *Genç Hindistan* gazetesinde şöyle bağırıyordur :

– Hükümetlerin çark düzeni başka ulusların gönlünün kendi uluslarınca bilinmesini maskeleyecek yolda kurulmuştur. Bununla birlikte, öze değgin şeyin ne olduğunu göz önünde tutarak, sadece Avrupa ve dünyada Ortaasya'daki son uluslararası olayları incelersek, dünyanın, başka insanlar gibi başka uluslar bulunduğunu da yavaş yavaş çaktığını görebiliriz. Ayrıca güç denilen şeyin, sorunları tek başına çözmeye yeterli olmadığını ve de *Ortaklaşa Çalışma*'nın

yokluğunda, ekonomik onay'ın, ekonomik evet'in ordulardan ve donanmadan çok daha etkili olduğu anlaşılabilir. Savaş utkuları, savaştan utkuyla çıkmış gibi görünen uluslara yeni yükler eklemekten başka işe yaramaz.

27 Ekim 1992

Buraya daha önce de kıstırdım. Behzat Ay tam bir kedi uzmanıdır, kediseverdir. Onların gülmelerini, kahkahalarını bile çakar.

Son öykü kitabı *Kuşku ve Korku*'da bu kez zifiri bir kedinin, Karaoğlan'ın, serüvenini önümüze getiriyor.

Gerçekte Karaoğlan, Behzat'tan daha duyguludur. Sevindiği vakitler havaya sıçrar, ya da Behzat'ın pantol paçasına asılır. Bacaklarından tırmanarak omuzlarında otağ kurar. Dahası, kulaklarını yalamaya koyulur.

Behzat bahçeye inerse o da çığlıklar atarak onu izler. Elma ağacının altında durmuşsa o da elma ağacına tırmanır. Bizimkinin başına elleriyle kopardığı elmaları atar.

"Dolunay Duyarlığıyla Martıları İzlerken" öyküsü de Behzat'ın bir martısever olduğunu duyuruyor. Öykü boyunca, ekim ayları ve dolunaylı geceler gündemdedir. Öyle bir dolunay ki uçan daire gibi yükselir ve Behzat'a gülücükler savurur. Behzat ona "Büyülü tekerlek" adını da takacaktır.

Martılar, çevredeki apartmanların kiremitlerinde şükür uykularına sarılmıştır. Ezan vaktinde hâlâ başlarını sağ kanatlarının altına sokup pineklemektedirler. Ama sabahın yedisinde topu da ayaklanır.

Uzaklara, çok uzaklara bakarlar bir süre. Ağlamaklı. Sonra birbirlerini süzüp kanatlanırlar. Görünmez olurlar. Bu kez de bizim Behzat, hüngür de hüngür, ağlamaya geçer.

Behzat'ın hayvan sevgisi. Dahası var. Kurbağalar da ona çok ilginç gelir. Hele hele renklerine, özellikle de yavrularının rengine bayılır. Ayrıca, ekmek kırıntısı yiyen fındık farelerine de düşkündür. Kitap okurken bile birden, aklına gelmişse, kitabı bırakarak onları doyurmaya koşar.

Kurbağaların senfonisinden başka cırcır böceklerinin türküsünü de sık sık dinler. Ne ki bunlar, onun yalnızlığını artırır ve de kendisine yolculuk özlemi verir.

Doğrusu, *Kuşku ve Korku* öykü kitabı olmaktan çok günlüktür. Anı kitabıdır. Bizimkisi, yaşamını, tüm ayrıntılarıyla bu öykülere

boca etmiştir. İyi de etmiştir. "Terkedilmiş Koca"nın bir yerinde çok içtiğini açıklamaktan da çekinmez :

– Gerçekten bu yanım, ama yalnız bu yanım kötü benim. Kendimi iyi biliyorum. Bu yanım iyi değil.

Ne var, içmesi, içkiye sığınması için çevresindeki kimi kişilerin ellerinden geleni yaptıkları oluyordur.

Bu öykülerin bir başka yanı daha var. Behzat onlarla, öğretmenlere geceleri halkı eğitmesini, okutmasını aşılamak ister. Bu düşünceyi biraz daha ileri götürerek de "Tarımcılar hayvanların, doktorlar da insanların nasıl sağlıklı yaşayacağını öğretmeli insanlara." der.

31 Ekim 1992

Sıcaklık : 25 derece.

Türap Sokak'tan (Çatalçeşme) geçerek kıyıya indim.

Güneş, göğsünde altın kösteğiyle, dört bir yandan bastırıyor.

Sevgililer, parekende erkekler, perakende kadınlar, kopiller bu mutlu günü yaşamlarının tarihine yazmaya çalışıyorlar. İkisi çocuk, dört delikanlı denizde. Yüz bre ha, yüz bre ha. Kumlar üstünde, piknik yapmaya gelmiş bir aile de var.

Eski günlerde, lağımların içeriğini uzaklara, denizin ortasına taşımak için, Belediye'nin döktürdüğü beton künkler kıyı boyunca uzanıyor. Dört kulak yükseklikte ise, dört kulak da enlilikte.

İlk lağım anıtının üstüne, sarı boyayla : "Sana hastayım" yazmışlar. İmza Bülent. Yanında aynı boya ile "BB" var. Aşağılarda bir isim daha İsmail Karabela. Bu, anlaşılan başka bir gün kondurulmuş. Sarı boyanın yerinde siyah tebeşir.

Öteki künklerden birinde ise : "Sana hastayım yazısı" açıklık kazanıyor. Meğer bu kız Serpil'miş. Sevgilisi de Cenk.

Kıyıda, bir boydan bir boya gittim geldim.

Her defasında yeni bir yazı enseledim : Murat/Havva. Bu da, bir iki künkün üstünde ışıldıyor.

Bir tanesinde de "Nevin" yazılı. Yanında Metin'in bir iç dökmesi : "O güzel daha doğmadı"

Hüseyin ise sevgilisine iyisinden vurgun : "Tek aşkım Filiz" Söz çerçeve içine alınmış. Altına da bir "Deli" sıkıştırılmış. Daha altında "Gülcan" Daha altında "Fuck" Fuck'un yanında yusyuvarlak bir yüz. İki nokta : gözler. Sol göz ayrıca bir çember içinde. Bir çizgi de ağzın yerini işaret ediyor.

Bir başkasında da "I love you" okunuyor. Altında "Bülent-Demet" Ve de bir yürek resmi. Bir ok yüreği delip geçmiş. Solda "B", sağda "D" yeralmış.

Maltepeli Murat, Mahir, Ferudun'un (Feridun değil) adları da dizdize. Murat'ın adı başka bir yerde de var. Bu kez altında Koray Başak.

Birinde de kızlara muştu gönderiliyor. Çünkü Psikopat başka bir kente gitmiş.

Bir künkte de Tarık ile Turan'ın çiftdikiş olduğu ilan ediliyor.

Kubalı Çetin, Yusuf Çapkın ise duvar yazılarına Aydın Baba ile katılmış. Ne ki, yazıların en yürek kaldıranı Eski Tamirhanelilerden geliyor :

– Alem buysa biz yokuz.

Kısacası, anıt-künklerdeki yazıların çoğunda ağlatı ile güldürü elele. Bunu yadırgamamalı. Şarlo, tüm filmlerinin temelinde ağlatı ile güldürünün yattığına inanmıştır.

Kıyıdan ayrılırken V. yüzyılda yaşamış Hintli şair Kalidasa'nın 19 şiirlik *Güneş Işınlarının Soyu Sopu* (Raghuvamşa) adlı kitabında, hemen hemen ilk satırlarda, raslanan bir sözü de akıl tasıma düştü :

– Söz ve Anlam gibi, topunuz birbirinize karışmışsınız. Hiç yeri yokken SÖZ'ü ANLAM'ı da kendine edinmiş olan ben, yani Kalidasa, sizi selamlıyorum. Ey dünyanın ataları, ey verimli olanı ayakta tutan, ey Himalaya'nın kızı, ey Siva'nın eşi Parvati, ey ulular ulusu senin önünde eğiliyorum.

3 Kasım 1992

Kasım ayı girince, bin yüz flori altını değerindeki yazın, artık bizden sine sine kaçtığını sezerim.

Sonbahar, koyun ve sığır sürülerinin yürürken geride bıraktığı izdir.

Sonbahar. Kimileri ona güz der. Kimileri de güzbeyi.

Günekesenlerin, gündüz açıp akşam büzülen sarmaşıkların bir başka yüzüdür o.

Güzerti yani sonbahar soğuğu handiyse boy gösterecek.

Güzleklerin, "yaz indi" yağmurlarının da eli kulağında.

Ben sonbahara "sonyaz" derim. Bahara, ilkbahara "ilkyaz" denildiği gibi.

Ercüment Uçarı da, *Adam/Sanat*'ta yayınladığı bir şiirinde, "eskilerde kalmış" bir sözcüğe elatıyor. Yani şiirin ilk dizesi "hazan" sözcüğüyle başlıyor. Ama şiiri güzel. Açık alınlı. Saba rüzgârı gidişli :

hazan yapraklarının algılarında
anne deniz üşüyor
udi su tankerleri gül seviyor
bağırlarına şiir banıp
eski elbise satan dükkânlar
a benim canımın canından üzgünleşip
anne kanarya ritimlerini dikiyorlar
tımarlı çifte su geyikleri
takvimlerin aerobik bölümüne
gözlerim kömür mavisi işliyor
uludağın kumullarının el dikişlerine
(Ercüment Uçarı : *Teşrifat, Adam/Sanat,* Kasım 1992)

7 Kasım 1992

Dün TÜYAP'ın 11. Kitap Sergisinin açılışına gittim.

Salonu gezerken bir denizci emeklisiyle (Yurdun Güvenen) tanıştım. Yani o beni tanıdı. Fotografilerimden. Yanıma sokulunca tatlı tatlı konuşmaya başladık.

Son günlerde Anatole France'ın *Edebiyat Hayatı*'nı okuyormuş. Ondan açtı. France'ın, Gustave Flaubert'i yoklamaya gidişini anlatan parçayı çok sevdiğini söyledi.

Eve gelince Flaubert aklıma takıldı. Kitaplıktan *Edebiyat Hayatı*'nı çekerek okumaya koyuldum. Flaubert için şöyle demiş :

– Bütün yaşamı boyunca çağrıldığı yolda yürüdü. Bir öküz gibi çalıştı. Sabrı, yürekliliği, iyi niyeti, doğruluğu örnek gibi sonsuz olarak kalacaktır. Mektupları içtenliğe, çabalarındaki direnmeye tanıktır.

Doğrusu ben, *Madam Bovary*'lerden çok, onun mektuplarını tutarım.

Flaubert genellikle dışa dönük bir gözlemcidir. İnsanları en küçük ayrıntılarıyla yakalamak ister. Hele kadınlar karşısında harlıca dikkat kesilir.

Üç Öykü adlı kitabında (*Merodias* öyküsü) Vaftizci Yahya'nın kellesini düşürtmek için (annesinin intikamını alacaktır) amcası An-

tipas'ın önünde dans eden Yahudi Prensesi Salome'yi şöyle dile getirir :

– Başını ve göğsünü örten mavimsi bir tülün altından gözlerinin kavisleri, kulaklarındaki alaca akikler ve tenin beyazlığı seçiliyordu. Güvercin göğsü rengindeki bir ipek kare omuzlarını örterek kuyumcu işi bir kemerle böğürlerine bağlanıyordu. (...) Ayakları flavtanın ve çalparanın ahengine uyarak birbirinin önüne geçiyordu. Kolları sanki durmadan kaçan birini çağırıyordu. Bir kelebekten daha hafif, meraklı bir Paykhe gibi, gezgin bir ruh gibi onu kovalıyor, sanki uçmaya hazırlanıyordu.

Giderek, betimlemeler daha da yoğunlaşır :

– Hint rahibeleri gibi, Nübiye'nin çağlayanları gibi, Lidya'nın aşifteleri gibi dansediyordu. Fırtınanın kımıldattığı bir çiçek gibi her yanı sarsılıyordu. Kulaklarındaki pırlantalar sıçrıyor, sırtındaki ku-maş parıldıyor, koliarından, ayaklarından, giysilerinden erkekleri yakıp kavuran kıvılcımlar fışkırıyordu (...). Salome elleri üzerine dikildi. Ökçeleri havada büyük bir domuzlan böceği gibi seddi geçti. Ensesiyle omurgası bir dik açı oluşturuyordu. Bacaklarını örten renkli tüller, ebemkuşağı gibi omzunun üstünden geçerek yüzünü çevreliyor ve yerden bir ayak boyuna değin iniyordu. Dudakları boyalıydı. Kaşları alabildiğine siyah, gözleri korkunçtu. Alnındaki ter damlacıkları beyaz mermer üstündeki bir buğuyu andırıyordu.

Flaubert, fırsat elverdikçe, araştırıcılığını kadınların göğüslerine, 60 megavatlık titreşimlerle yüklü yaylalarına değin uzatır.

10 şubat 1851'de Louis Bouilhet'ye yazdığı mektup bunun berceste, yere yıkılmaz bir örneğidir :

– Çeşit çeşit kadın memesi vardır. Armut meme, elma meme. Ne bileyim, kösnü uyandıran meme, utangaç meme. Yolcu arabaları sürücüsü için yaratılmış kocaman, yuvarlak ve açık yürekli göğüsler. Bunlar kurşuni bir kazak altında dipdiri, kaskatı bir sıcaklık içinde bekleşirler. Bulvar kadınlarının göğüsleri ise yumuşacıktır. Ipılıktır. Ve de yorgun argındır. Kıl kumaşların içinde sağa sola giderler. Bunları mum ışığında birilerine gösterebilirsiniz. Siyah saten üzerinde hemen meydana çıkarlar. Ellerinizle tutabilirsiniz ama o anda ortadan silinirler. Tiyatro localarının kenarından, avizelerin ışığında üçte ikisi görünen melekler de vardır. Beyaz mı beyaz. Size postaladıkları istekler gibi sınırsızdır. Mis amber kokusundadırlar. (...) Eldokunmamış gençkız memeleri de vardır. Armut ya da elmaya benzemezler. Ne ki terbiyelidirler, uysaldırlar. Memelerin varlık

nedenine uygun olarak istek uyandıran bir yapıdadırlar. (...) En son, balkabağı biçiminde göğüsler de vardır. Kocaman mı kocaman, pis mi pis. "Surata bak, süngüye davran" dedirtir insana. Erkekler Çaça'ya "Bana kocaman göğüslü bir kadın ver." dedikleri zaman bunları geçirirler akıllarından. Yani benim gibi yüzsüzlerin, hadi lafımı gevelemeyeyim, bizim gibi yüzsüzlerin hoşuna giden kadınlar bunlardır.

Gustave Flaubert arkadaşına bu mektubu Yunanistan'dan, Patras'tan yazmıştır. Bir iki gün önce Atina'yı dolaşmıştır. Aralıkta, Aiskhylos'un oyunlarını da okumuştur. Ve her zamanki gibi onlardan en çok *Agamennon*'u beğenmiştir.

8 Kasım 1992

Gustave Flaubert dokuz yaşında iken kafasında dokuz roman yazmayı tasarlamış :

– Endülüs Güzeli, Maskeli Balo, Cardenio. Dorothée, Mağripli Kadın, Tuhaf Bir Yüzsüz ve de İhtiyatlı Koca.

Gerçi, bunların hiçbirini uygulama alanına taşımamıştır ama, hiç değilse, topunu teker teker akıl tasında çalkalamıştır.

Doğrusu, Flaubert benden ileri papazdır.

Ben 12-13 yaşlarımda sadece üç romanı raya koymuştum. Bunlardan 436 sayfa tutanını bitirmiş, öbür ikisini de 100. sayfalarında yüzüstü bırakmıştım.

Ama ne oldu? On sekizime ayak basınca üçünü de yok ettim.

Flaubert bu bakımdan da benden ilerdedir. O, yazdıklarını, benim gibi sobaya atarak yakmak zorunda kalmamıştır.

Anatole France, onun için bir de şu övgüyü uzatıyor :

– Eğer bir gün dikilebilecekse, heykelinin altına, Auguste Barbier'nin Mikelanj'a söylediği şu dize yazılmalıdır :

Sanat tüm aşkındı ve tüm yaşamını aldı

Ne demeli, şimdilerde bizim ülkede çokluk, sıradan kişilerin heykelleri dikiliyor. Yüz yıldan artık ömür sürecek olanlar : "Bizi de görün" dediklerinde, onlara da "Sizi Mezarcı Mahmut görsün, biz ne görelim" karşılığını oturtuyorlar.

Yeniden Kitap Sergisi.

Yolda, bir ilaç sormak için girdiğim Karaköy Eczanesinde bir Salâh Birsel dostuna da rasladım.

Gerçek bir dost. Tüm kitaplarımı okumuş. Beni öve öve bitiremedi. Adını sordum.

– Adımın önemi yok.

Üsteledim. Yine göğüse şifa verici bir karşılık alamadım.

Aman bre, yaman bre. Dağdan dağa, yoldan yola.

Sonunda "Hakkı Şinasi Çoruh" olduğunu öğrendim.

Eskilerde, birçok dergilerde adını dolaştırdığını anımsadım. Ama sesimi çıkarmadım. Bir yazarın pohpohunu kazanmak beni iyisinden allak bullak etmişti. Bin teşekkürle ve de önünde eğilerek eczaneden çıktım.

Saat : 14. –

Yazarlar Sendikası standında imza.

Oktay Akbal, Tarık Dursun K. ve Osman Şahin'le bir aradaydık.

Osman'ın yeni bir kitabı çıkmış : *Son Yörük.* Onu verdi. Ben de ona, Oktay'a ve Tarık'a Remzi Kitabevince bir gün önce yayımlanan günlüğümü sundum : *Yalnızlığın Fırınlanmış Kokuku.*

Oktay yanımda oturuyordu. İmzacılar en çok onun kitaplarına saldırıyordu. Bir ara kulağıma eğildi :

– Kitaplarının adlarına "aşk" sözcüğü kondurursan böyle olur. Okurlar yakanı bırakmaz.

Ne ki, beni de mutlu kılan bir olay gelişti. Az-biraz sonra, iki gençkız yanıma geldi :

– Sizin "Kikirikname" adında bir şiiriniz varmış. Bir arkadaşımız onu sizin ağzınızdan dinlemiş. Çok sevmiş. Ne olur, bize de okur musunuz?

– Okurdum ama burada olmaz. İnanın, çok okumak isterdim. Ama burada yakışık almaz. Beni bağışlayın.

11 Kasım 1992

Tüyap'a Arif Damar'la geldik.

Son yıllarda yazdıkları Varlık Yayınları'nda çıkmıştı : *Onarırken Kendini.* Mayıs 1988'den bir şiir

Tuhaf bir yazgı bizimkisi
Anna Ahmatova başka ozanlar
Biri ötekinden habersiz
Yan yana nasıl dikilmişiz
Duvarların dibinde
Biz uzun yollarında bir yolculuğun
O varılan yerinde

Varılan yerinde onlar

Arif'le Giriş'te ayrıldık. Ben *Nisan Yayınları* standına koştum. Şenlikli bir gündü.

İnci Aral'la ilk kez karşılaştım. Selçuk Baran'la birlikte gelmişlerdi. Döndüler, dolaştılar yine geldiler.

Daha sonra Ayşe Kilimci göründü. Şimdiye değin altı kitabı çıkmış olan Buket Uzuner'le de tanıştım. O, daha çok bir günlükçüymüş. 17 cilt yayınlanmamış günlüğü varmış.

Dost Alp Kuran, dost Biltin Toker de gönlümü aldı. Toker eşiyle birlikte *Dört Köşeli Üçgen*'i İngilizceye çevirecek.

Eleştirmenlerimiz (Doğan Hızlan, Füsun Akatlı, Konur Ertop, Feridun Andaç) de Fuarı denetimden geçirdiler. Doğan ayni işi iki gün önce de yapmıştı.

İzmir'de *Yeni Asır* gazetesinde çalışmaya başlayan genç yazar Bekir Yurdakul da İzmir'e gitmeden uğramak istemiş.

Yaşar Kemal de *Nisan Yayınları*'nın önünden geçerken beni gördü. Koşarak geldi. Ayağa kalktım. Sarmaş dolaş olduk. Tam o sırada çevremizde bir fotografçı peydahlandı. Yaşar :

– Oğlum ne duruyorsun, gelip şöyle ikimizi birden çeksene.

12 Kasım 1992

Kitap Sergisinde bugün de İnci Asena ile tanıştım.

O da, geçen hafta *Aşk Şiirleri* adında bir şiir güldestesi yayınlamıştı. *Adam Yayınları*'nda.

Kitabına benden de altı şiir almış.

"Salâh Birsel'in Son Maceraları" da vardı. Daha önce de yazdım, ben o şiirimi çok severim. Onun Türk yazınına "Salâh Birsel'in Aşkı" şiiriyle birlikte ilk kez gizli alayı (*Humour*) taşıdığına inanırım.

Adam Yayınları güldestelerde yer alan şiirlere öteden beri yazı ücreti öder. Bu kez de şiir başına 30 bin verdiler. Şöyle bir hesapladım. Şairlere en azdan 5 milyon ödemiş olmalılar. Belki daha da çok. Aferinbad.

Bugün de okurlarımdan Metin Öztürk beni *Nisan Yayınları*'nda yakaladı.

9 aralıkta, Atatürk Kitaplığında Faruk Şüyun *Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu*'nu "ayın kitabı" ilan edeceğini haber vermişti. Ve de : "Ama o gün bir okurunu da toplantıda konuşturmak isterim" demişti.

Metin'e bu özgün girişimi anlattım sonunda da "Böyle bir şeye var mısın?" diye sordum.

Hiç duraksamadan : "Evet" dedi.

14 Kasım 1992

Yine Kitap Fuarında *Nisan Yayınları.*

İŞ dergisinden Nevin Ünalan geldi.

Sergiyle ilgili bir yazı yazacakmış. Bana Kitap Fuarını neden yeğlediğimi sordu.

– Ben sanırım, dedim, okurlarımla yaşıyorum. Bir yerlere gittiğim yok. Ama burada ilk günden beri kitaplar arasında boy satıyorum. Okurlarımla buluşuyor, gençleşiyorum. Bir eleştirmende bile raslamadığım sıcak eleştirileri onlardan alıyorum. Onların bizi yüreklendirmesi çok başka. Bencesi, en sağlam eleştirmen okurlardır. Standın önünden bir şey almadan geçen kimi okurlar, köşeye varmadan, aladı şappak geri dönüyor "Salâh Bey, yanlış anlamayın, sizden kitap almadık, çünkü tüm kitaplarınız var bizde" diyorlar.

– Peki son kitabımı da aldınız mı?

– *Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu* değil mi? Aldık, aldık. Remzi Kitabevi yayını.

Nevin Ünalan'a şunları da söyledim :

– Bunları duymak çok hoş. Her gün yüzü aşkın kitap imzalıyorum. En güzel yorgunluk budur. İmzaya gelmeseler, kuşkusuz, daha çok yorulurdum. Geliyorlar, dinleniyorum.

18 Kasım 1992

Ben yergicileri severim.

Bunlar bir elleriyle kalemlerini tutarsa, öbür ellerini de miralay indirmekte kullanırlar.

Nezihi Gülcüoğlu da bunlardan biridir.

Taşlamalarında hemen hemen her konuya el atar. Ama daha çok, önüne çıkanı ve çıkmayanı hapır hupur yutan büyüklerimizi ve de çakşırını sıkı tutan boynubükükleri şanoya çeker. Çağ atlamayı dillerine pelesenk etmiş politikacıları da savsaklamaz

Halk kesimi dönüşürken
Bir kemik ve bir deriye
Çağ atladı hem de sağdan
Çark ederek tam geriye

Gülcüoğlu, pazarcıların da işlerinin zor olduğuna parmak basar. Bunların kendilerini "Çağ atlayan bir dinazor" sandıklarını belirtir :

Malatyalı pazarcının
Bugünlerde işleri zor
Ne yazık ki sanır kendin
Çağ atlayan bir dinazor

25 Kasım 1992

Vasfi Rıza Zobu'nun ölümünü, *Cumhuriyet* dün "Ünlü usta son perdeyi de indirdi" başlığıyla haber verdi. Bugün de "büyük bir çınar devrildi" diyor.

Zihni Küçümen de Zobu ile ilgili olarak yazdığı bir yazıda onun tiyatro serüvenini Muhsin Ertuğrul'la, hemen hemen aynı dönemlerde, yaşadığı halde M. Ertuğrul'dan hiç etkilenmediğini yazıyor.

Ben, Zobu'yu ilk kez, sanırım 1937'de, İzmir Fuar Tiyatrosunda *Lüküs Hayat*'ta görmüş ve de büyük bir sanatçı olduğuna varmıştım. Hazım Körmükçü ve Muammer Karaca ile birlikte oynuyordu. Üçü de kişiliğini bulmuş birer güldürü ustasıydı.

Onu, son yıllarda Dr. Kâmuran İzmirli'nin Gümüşsuyu'ndaki evinde, 15 günde bir yapılan toplantılarda yakından tanıdım. Konukların en yaşlısı oydu. Başköşeye kurulur, konuşmalara yön verirdi.

Gelenlerin topu da kendisine büyük bir sevgi ve saygı gösterirdi. Bir gün oraya Şener Şen de geldi. 10 mayıs 1989 günü.

Dönüşte Bostancı'ya Şener Şen'le geldim. Şen 1966'da İstanbul Şehir Tiyatrosuna girmiş, 1980'de sinema dünyasının en önde gelen yıldızlarından biri oluncaya dek orada kalmıştı.

Tiyatro'da iken Vasfi Rıza'nın oyunculuğu yanı sıra yönetmenliğiyle de senli benli olmuştu. *Ceza Kanunu*'nda sersemsepet bir avukat rolünü canlandırırken oyunu Vasfi Rıza yönetiyormuş.

Zobu'nun verdiği açmazlar arasında hebenneka avukatın mahkeme sahnesinde, salona girince, bir eliyle savcıya, öbür eliyle de öteki oyunculara verdiği selam varmış. Vasfi Rıza, nedense o selam üzerinde çok durmuş. Şen, ustasının söylediklerini ve gösterdiklerini harfi harfine yerine getirmiş. Gelin görün, Vasfi Rıza, Şen'in kendisini maytaba mı aldığı, yoksa rolünü ciddi bir biçimde de oynadığı üzerinde kuşkuya kapılmış.

Zobu :

– Sen çok beleşçisin. Şu selam işini ben öğrettim sana. Sense onu kendin bulmuş gibi oynuyorsun.

Şen :

– Haklısınız hocam. Ama ben, oyun gecesi, selamdan sonra seyircilere dönecek ve "Bu oyunu bana Hocam Vasfi Rıza öğretti." diyeceğim.

– Hadi ordan geveze.

27 Kasım 1992

PASTIRMA YAZI.

Kasım sonundaki sıcak günlerin adıdır bu.

Ayın ilk üç haftası fırtınalar, boğa gözü gibi iri yağmurlarla geçse bile 20 kasımdan sonra, hava birden yön değiştirir. Pastırma yapımına elverişli sıcak günlere ön verir.

Bu yıl tam tersi oldu. Kasım, pık pık gülerek kendini gösterdi. İlk üç hafta da bu güleryüzlülüğünü sürdürdü.

İyi vallahi, ben İstanbul'a 2 kasımda kar yağdığını görmüşümdür.

Kasım sonu gelip çatınca da havalar kış aylarına uygun bir biçimde soğumaya, şırlamaya başladı.

Dün biraz daha ılındı. Ama bakalım tüm yurttaki pastırmacılar bu yıl, çemen tohumu, sarmısak ve kırmızı biberle sıvanmış pastır-

malarını güneşte kurutabilecek günlere kavuşabilecekler mi.

Saat : 14. –

"Vergi iadesi"ni almak üzere minibüsle Küçükyalı'ya gittim.

Dönüşte Çatalçeşme'ye ayak ayak yürüdüm.

Yolda ressam ve şair Aliekber Ataş'a rasladım. Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa Sokağı'nın oralarda da tanımadığım birinden selam aldım, selam verdim.

Soğuk ve puslu bir öğle sonrası. Fartasız, furtasız bir gün.

Hayır, bu havada pastırma değil, tülbent bile kurumaz.

Anlaşılan, pastırmacılar pastırmalarını yine iste kurutacaklar.

1 Aralık 1992

Filler Mezarlığı. Zühtü Bayar'ın romanı.

Zühtü 20 yaşlarında (1963) edebiyat alanına adımını atmıştır. Güçlü bir eleştirmendir. Nâzım için yazdığı kitap (*Nâzım Hikmet Üzerine*) üç baskı görmüştür. *Zaman Aynası* 1980 yılındadır. Romanı ise 1991 ekiminde gün ışığına çıkar.

Zühtü'ye bakılırsa "Filler Mezarlığı" Sultanahmet Meydanından yani o "yaşam nehri"nden başkası değildir.

Hindistan'a giderken İstanbul'da istasyon çeviren hippiler, eroin düşkünleri, güvenilir arkadaşlar, kıyak insanlar ve Türk kızları gibi kendilerini kasmıyan ay-yenisi ve filinta güzeller, Avrupalı kızlar, her yandan fışkırıyordur.

Zühtü Bayar dünyayı parmağına takmış ve oynatmış bir kadının yaşamöyküsünü yansıtmak için yola çıkmıştır. Ne ki, yazdıklarını okuyup bitirince, bir başkasını öne sürerek, kendini anlatmış olduğunu görmüştür.

Zühtü, sözcükleri seven bir yazar. Diyeceklerini gelişigüzel değil, uzun boylu tartarak düzer. Romanının bir yerinde, alçakgönüllülüğünü ortaya koyan şu tümceye de raslanır :

– Yazdıklarım kıldan, tüyden şeylerdi. Ama yine de hatasız bir dille ve azıcık da üslup dümenleri çevirerek yazılması gerekiyordu.

Zühtü Bayar'ın bir yaşam filozofu olduğu da düşünülebilir.

Ona göre çirkin kadınlar, kaknemler iki türe ayrılır. Ya saldırgan ve huysuzdurlar ya da, tam tersi, kıyakçı olurlar.

Güzeller ise kendi güzelliklerinin, afur-tafurlarının fırtınalı denizlerinde boğulan zavallılardır. Ya da güzelliklerini, bencil istekler uğrunda harcayan acınası âşıklardır. Ne var, kimi güzeller de, yürek-

lerinden yükselerek yüzlerine vuran güzelliklerini, sevdiklerine bütünüyle aktarmaktan geri kalmazlar.

2 Aralık 1992

Uyyy!

Rüştü Onur öleli elli yıl olmuş.

Devrek'liler, başta ilçebayları Bay Kayhan Kavas olmak üzere, Devrek'te bir "Rüştü Onur Günü" düzenlediler.

Beni de arabayla alacaklardı ama sağlığım izin vermedi.

1956 yılında Yeditepe Yayınları arasında yeralan *Rüştü Onur* kitabımın ikinci baskısını da, kimi eklerle yaptılar. Burhan Günel'in (Karşı Yayınlar) desteğiyle.

Yeni baskıda Rüştü'ye yine bir merhaba uzattım.

"50 yıl geçti. Ama yine gönüllerdesin." dedim.

Daha sonra da :

– Şiir adamı olarak yaşadın.
Şiir adamı olarak aramızdasın.
Bakışlarının sıcaklığı hâlâ dünyamızın üstünde.
Güneşli gündüzlerde.
Ay-aydınlık gecelerde.
Sokaklardan boyuna insanlar geçiyor.
Sen de görüyorsun. Şapkalar, potinler.
Ama biz seni anımsıyoruz.
Seni anımsıyoruz.
Yok yok 50 yıl geçmedi.
Dün akşam seninle yine Beşiktaş'ta değil miydik?

3 Aralık 1992

Ziya Osman Saba da genç yaşta, 47 yaşında, ölüm köprüsünden geçmiş bir ozanımızdır. 29 ocakta 36 yıl olacak.

Ziya bir sevgi cümbüşüdür. İnsan kavramından çok, insanların kendilerini severdi. Tek tek insanı. Kafasına ters düşen bir söz işittiği vakit gülümser "Sahi?" diyerek geçiştirirdi. Karşısındakini yok yere yokuşa sürmek istemezdi.

41 yılında, 42 yılında ona, aralık aralık, Beyoğlu Caddesinde raslardım. Pazar günleri. Daha çok kuşlukta. Teyzesine öğle yemeğine

giderdi. Elinde de Hacıbekir'den alınmış tahin helvası paketi. Ortalarda görünmüyorsa, o hafta da delilerevindeki sevgili eşini yoklamaya gitmiş demekti.

Onunla dostluğum 1943'te daha da perçinleşti. Ben iki arkadaşımla (Burhan Arpad, İhsan Devrim) Cağaloğlu Yokuşunun hemen başında ABC Kitabevini açmıştım. Ziya da Bahçekapı'da, Emlak Bankasında çalışırdı. Kimi öğle dinlencelerinde bizim kitapçı dükkanına gelirdi. Şiir, şiir, şiir. Gırla giderdi.

O yıllar, *Varlık* dergisinin İstanbul'daki tüm işlerini o yüklenmişti. Öyle ya, *Varlık*'ı çıkaran Yaşar Nabi Nayır'la, ta *Yedi Meşale*'den, dosttular. Baskı, düzelti hepsi onun üstündeydi. Basıldıktan sonra bütün *Varlık*'ları postaya verip Ankara'ya Yaşar Nabi'ye yollama ıvır zıvırı da ona düşerdi.

Bir gün *Varlık*'ın İstanbul'da ne kadar sattığını sordum.

– Hemen hemen hiç, dedi. Galatasaray Lisesinin karşı köşesindeki gişeye her sayıdan beş tane bırakıyorum. Parasını da almıyorum.

– Almıyor musun?

– Evet. Sadece "Sen yalnız bir tanesini hergün öbür dergilerin yanı sıra askıda tutacaksın." diyorum.

– İyi doğrusu. Aynı koşullarla bize de 5 tane getirebilirsin. Burada da satılabilir.

Gerçekten o ay, onu izleyen aylar Ziya bize de dergiden beşer tane getirmeye başladı. ABC'de de her sayıdan iki ya da üç tane satılırdı. En sağlam okur da Kemal Uluser'di. O da birkaç yıl sonra yoksulluktan, sobasız odalarda yatmaktan üşetecek ve bir iki hafta içinde ömür defterini dürecekti.

Edebiyat Fakültesinde, Felsefe'de okurdu. Boş zamanlarında kendini dışarının soğuğundan korumak için, bizim dükkâna sığınırdı. Gelir gelmez de elini dergilere atardı.

Bu sözlerimle *Varlık* dergisine gölge düşürmek istemem. *Varlık* 1933 sonrasında Türk yazınında kendine haklı bir yer yapmıştır. Ama sanırım 40'lı yıllara doğru, yani 39'dan, belki de 38'den başlayarak 1945'e ya da 1946 yılına değin kış uykusuna yatmıştır. 1946 yılında ise yeniden eski kükremiş aslan yaşamına döner. O yıl Yaşar Nabi Nayır Ankara'dan gelip İstanbul'a yerleşecektir. *Varlık*'ı yine eskisi gibi büyük boyda çıkarmaya başlar. *Varlık Yayınları*'nı da raya koyar. O yayınlar da, bilirsiniz, ondan sonraki yılların best-seller'i olur. Ben Sirkeci İstasyonunun büfesinde bile *Varlık*'a ve yayınlarına raslamışımdır.

Yeniden 1943'e dönelim.

O tarihlerde kış uykusuna yatmış birkaç dergi daha vardı. Bunlar sadece Milli Eğitim Bakanlığının abonesini karşılamayı düşünürlerdi. Dergiyi dışarda (Ankara'da, İstanbul'da) satmayı pek umursamazlardı. Sadece görünüşü kurtarmak isterlerdi. Çünkü Bakanlık'tan abone karşılığında aldıkları ödenek, dergilerini yaşatmaya yeterdi.

Kış uykusuna yatmış dergilerden biri de Hıfzı Oğuz Bekata'nın *Çığır*'ı idi. Bir ikincisi de *İnkılapçı Gençlik*. Onun sahibini çıkaramadım ama sorumlu yönetmen Ziya Umur'du.

Varlık'ın İstanbul satışı üzerine Ziya Osman'ın verdiği bilgi, benim de izlediğim durum 1943-1945 yıllarını kapsar. Daha öncesini bilmiyorum. Yalnız ben, 1939 güzü ile 1940 yılının ilk sekiz ayını Ankara'da geçirdim. İş Bankası görevlisiydim. Ankara'ya yerleşir yerleşmez *Varlık*'ın ardına düştüm. Gelin görün, bütün aramalarıma karşın kimi ay bulur, kimi ay bulamazdım. Birkaç sayısı elime geçmişse geçmiştir. Onlarda da Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Bir de baktım ki ölmüşüm" şiirini, bir de "Robenson"unu enselemiştim.

Mehmet H. Doğan bu yaz *Varlık*'ta yayımladığı benim kafasızlığımı, kendisinin de inceliğini belirten yürek kaldırıcı bir yazıda Orhan Veli'nin 1941 yılında İstanbul'da gün ışığına çıkarılan *Garip* adlı kitabında yeralan "Şiir Hakkında Düşünceler"inin, daha önce *Varlık* dergisinin 1.12.939, 1.1.940, 15.1.940, 1.2.940 sayılarında yayınlandığını söylüyor. Doğrudur elbet.

Mehmet H. Doğan'ın yazısı *Yalnızlığın Fırınlanmış Kokusu*'nda (Günlük 8 eylül 1991) yazdıklarıma karşılıktı. Gerçek konuya el attı mı, atmadı mı bilmiyorum. Yalnız *Varlık*'ın o aylarda ne kadar sattığına hiç değinmiyor. Yani orada yayınlanan bir yazı kalabalıklara ulaşmış sayılabilir mi, yoksa sadece temize mi çekilmiş olur? Bunun üzerinde de durmak gerekmez mi?

4 Aralık 1992

Ben Ziya Osman'ın *Yedi Meşale* şairlerinin en yeteneklisi olduğuna inanırım. Çok okumadım ama, Sabri Esat Siyavuşgil'in (O da Yedi Meşale'cilerdendir) şiirlerini de severim. Bir gün Cemal Süreya ile görüşüyorduk. O da bana ayni şeyi söyledi.

Nedir, Siyavuşgil şiirden çok çabuk kopmuştur. Kendini *Yeni Sabah* gazetesinde köşe yazarlığına vermiştir. Bana sorarsanız, o ya-

zılar da, dil bakımından, İstanbul Türkçesi bakımından dikkati çekecek güçtedir.

Bunlar bir yana onun Edmond Rostand'dan çevirdiği *Cyrano de Bergerac* da bir şiir anıtıdır. Ben, 67'de, Paris'te *Komedi Fransez*'de *Cyrano*'yu seyrederken her Fransızca dizenin ardından Siyavuşgil'in çevirisini anımsardım. Sabri Esat'ın Türkçe'deki karşılıkları bir bir beynime vururdu.

Siyavuşgil, Sait Faik'in 41 öyküsünü de güzel bir söyleyişle ve de *Un Point Sur La Carte* (Haritada Bir Nokta) adıyla, Unesco hesabına, Fransızcaya çevirmiştir.

7 Aralık 1992

Kerim Korcan, 1974 yılında, eleştirmen Yaşar Yörük'e şöyle yazıyordur :

– Vatanı batırırken, "vatan" diye bağırıyor adam. Ulusun ensesinde boza pişirirken "Sevgili ulus" demekten utanmıyor. Eline kalemi alanların (madem kendilerine en aşağıdan toplumcu süsü veriyorlar) görevi, bu modern haydutlarla uğraşmak değil midir? Ama burada ince bir hesap var. Yiğitlik isteyen bir iştir benim söylediğim. Ola ki hesap da sorarlar adama. Ama böyle yapmayıp da dost dediklerine saldırırsan, hem ucuzundan kahramanlık var, hem de hasmın (düşmanın) zehirli oklarından uzak durmak var. (*KIYI* dergisi, aralık 1992)

Bencesi, bu gibilerin yanına "beş para etmez" yapıtları göklere çıkaran yazarları da getirmeli.

Ne ki, bunlar bu işi, iyi yazı ile kötü yazıyı birbirinden ayıramadıkları için yaparlar.

Kimi açıkgözler, kimi ökeliğe (dâhiliğe) soyunanlar, kimi pörtlemiş cam gözlüler, boş bulunup da bir kitabı kötülemişlerse, yazıları dergide çıkar çıkmaz, şipinişi, kitabın yayıncısına telefon açar, bir yanlışlık olduğunu söyliyerek ondan özür dilerler.

8 Aralık 1992

Rüştü Ergun'la geçen gün Bostancı'da karşılaştım. Ona sık sık orada, İstasyon meydanında ya da postanede raslarım.

Dün de bizim eve geldi.

Ergun yıllar yılı dostumdur. Türk Dil Kurumu'ndan. En ateşli üyelerinden biridir. Şimdiler o ateşi yine, yere düşürmeden ellerinin üstünde taşıyor.

Atatürk'ün, 1930 yılında söylediği "Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil, bilinçle işlensin." sözlerini konuşmalarından hiçmihiç uzak tutmaz.

Denilebilir ki, Ergun'un başlıca yaşam kaygısı Türkçenin iyisinden arılaştığını görmektir. Boyuna sağa, sola kılıç üşürüp Türkçemizin özleşmesine engel olanları kalabalıkların önüne çıkarır. Usanmak nedir bilmez.

60 yıl geçmiş olmasına karşın, özleşmenin bitmemiş olduğunu görürse de, insanların ayrı ayrı görüş ve düşünce taşıdıklarını göz önüne alıp bu konudaki tartışmaları doğal saymak gerektiğini söyler.

Ergun, tıp dilinin arılaşması için de elinden geleni ardına koymaz. Ne ki o, Arapça-Farsça sözcükleri atıp yerine Batı dillerinden sızdırılmış sözcükler alınmasını isteyenlerden yana değildir.

Dostumuz, Cumhuriyetimizin 2590 sayılı yasasıyla devlet dilinden kaldırılan *Bey-Hanım* sözcükleri yerine *Bay-Bayan*'ı kullanmayanların da her fırsatta yürüyüşlerini çeler.

Bir yazısında belirttiği gibi (25 ocak 1991) Göztepe dolaylarındaki bir gömütlükte, mezar taşlarının üstünde Bay ya da Bayan sözcüğü ile burun buruna geldiği vakit de mutluluğunun gradosu artar.

Ergun, bir yüksekokulda, pazertesi günleri verilen konferansları hiç kaçırmıyorsa bu yine Türkçe sevgisindendir. Orada her hafta yılmadan kendilerine hâlâ öğretmen dururken *hoca* dedirten öğretim üyelerini nışan tahtası olarak seçer. Parmak kaldırarak söz alınca – şimdiler kendisini tanıdıkları için söz almakta güçlük çekiyordur – onları iyice köşeye sıkıştırır.

Rüştü Ergun'la dün yine Türkçemizin çıtçıtını bozmaya çalışan dalkıranlar üstüne de konuştuk.

Ayrılırken o, Condorcet'nin bir sözü de andı :

– Alışkanlıklarından kurtulamıyan uluslar ilerde, çok kötülükle karşılaştıklarında bunun dokuncasını anlayacaklardır.

12 Aralık 1992

Müslim Çelik'le 3 saat Bostancı'da. *Derya*'da.

Sevdiğimiz ozanları, saba rüzgârı gidişli yazarları birer birer andık.

12 aralık Orhon M. Arıburnu'nun doğum günüydü. Onu da uzun uzun konuştuk. Müslim, Arıburnu'nun "Şemsiyeler Yağmuru Durduramaz" şiirini sevdiğini de söyledi. O şiirden yola çıkarak, bir zamanlar, 15-16 yıl öncesi, Orhon'la birlikte bir senaryo da yazmışlar.

Film, Türk-Yunan ortak yapımı olacakmış. Yönetmen elbet Arıburnu. Onunla Müslim, yırtıcı ve kağan aslan birer rolde de görüneceklermiş. Arıburnu Mafya Babası, Müslim, ülkesindeki korkuyu yenmeye çalışan bir öğretmen olacakmış.

İkisi de senaryoyu şiire bandırıp çıkarma işinde, dünyayı yapıp onarmış ünlü usta marangozlar gibi çalışmış. Gelin görün, bir süre sonra, Türk yapımcı ortaklıktan caymış. Arıburnu ise, bir Almanya gezisinde senaryoyu yitirmiş.

İki dost, senaryo üzerinde çalışmadığı vakitler şiire ve de şiir sanatına çengel atarmış. Bir gün konu gelip Aristoteles'in *Poetika*'sına dayanır. O yıl *Poetika*'nın Türkçesi de çıkmıştır. İsmail Tunalı çevirisi. Müslüm, oradan Aristoteles'in şu sözlerini aktarır bizim sinema yıldızına :

– Ozanlar kendi yapılarına, kendi karakterlerine uygun bir yönde ilerler. Ağırbaşlı ve soylular aktöre alanındaki dört dörtlük kişilerin, özgür davranışlı ozanlarsa, sıradan insanların davranışlarına öykünürler. İkinci türden olanlar zamanla alaysamaya, alaylı şiirlere yönelirler.

Orhon sorar :

– Peki ben hangi türden şairim?

Müslim bir süre duraklar :

– Alaycı şairlerdensiniz siz.

– Yaa!

Aralıkta Orhon, o her zamanki derin ve anlamlı gülüşünü de kullanır. Sonra birden ayağa fırlayarak :

– Ben iyi başbar oynarım. Bizim aile Kafkaslardan. Ordan Artvin'e, ordan da İstanbul'a, Üsküdar'a gelip yerleşmiş. Bize Koperoğulları derler. Babam, Kurtuluş Savaşında, Uşak Cephesi Komutanı Albay Mustafa Murat Arıburnu'dur.

Sevgili Orhon, giderek, bir bar ezgisi mırıldanmaya başlar. Müslim de ayağa kalkmıştır. İkisi, o gün, ikilik bir bar çevirirler.

12 Aralık 1992 : 2

Bitmedi. Oyundan sonra Orhon, duvardan *Anter* filminde kullandığı ucu çatallı bir kılıç alır. Havada iyisinden meyanesini verir.

Durunca da Müslim'in "Matara" şiirini döktürür. Bariton sesiyle :

Mataramızda su
bitti

Kurşun sizin
Su bizim

Masaya dönerlerken Müslim de onun "Şemsiyeler Yağmuru Durduramaz" şiirini okuyordur :

Şemsiyeler yağmuru durduramaz
Yağ yağmurum, yağ!
Karanlıklar gökyüzüne yapışmaz
Doğ güneşim, doğ!

Miskin yürek
Devrimciye yaraşmaz
Vur yüreğim, vur!
Doğmak bir kez olur.
Ölmek bir kez olur.

Yerlerine oturduklarında Orhon :
– Ya, alaycı ozanlar işte böyle olur.

13 Aralık 1992

İlkçağda Aristoteles'in *Poetika*'sından başka Latin şairi Horatius'ün de bir poetikası vardır.

Bilindiği gibi Yunan filozofu İ.Ö. 384'te dünyaya gelmiştir. Horatius ise ondan 376 yıl sonra İtalya'da, Venosa'da varlık denilen beşiğin süsü olmuştur.

Latin şairi kendi poetikasına şöyle başlar :

– Eğer bir ressam bir erkek kafası yerine bir at boynu oturtmaya, ve de bedenin geri kalan parçasını ayrışık, binbir renk tüylerle donatmaya kalkışırsa, dostlarım, bu görünüm karşısında gülmekten kırılmaz mısınız?

Horatius, aynalı bir kadın bedeninin diskotek çocuğu bir balık kuyruğu ile birleştirilmiş olmasının da seyredenlere pirzola yedirece-

ği görüşündedir.

Ona göre böylesine bir tablo hastaların düşlerine yer veren, gerçekle ilgisi olmayan kişileri betimleyen, üstüne üstlük, sonu başını tutmayan bir kitapla eşdeğerdedir. Yazarlara ayazda kalmamaları için şu öğüdü verir :

– İstediğini yaz, ama işlediğin konu arı ve yalın olsun. Belli bir birliğin de dışına kaçmasın.

Horatius'ün kitabını Fransızca'ya çeviren François Richard onun bilimselliğe yüz veren bir yapıt olmadığını söyler. Tersine, sıcak bir dille yazılmıştır. Düşünceler ise mektuplara uygun biçimde, özgürce sergilenmiştir. Oysa, Horatius'ten esinlenen birçok poetikalar (şiir sanatı), başta Boileau'nun *L'Art Poétique*'i olmak üzere, bilimselliğe yapışmışlar, didaktikliğe kucak açmışlardır.

Horatius'ün şiir sanatı kitabı *Poetika* adını yıllarca sonra almıştır. Başlangıçtaki özgün adı şudur *Pison Kardeşlere Mektup* ya da sadece *Pison'lara Mektup.*

Tarih bize üç Pison getiriyor.

Küçük adı Cneius olan Pison, Tiberius çağında Roma generali olarak görünür. Germanicus'ü öldürmekle suçlanınca Tiberius ilkin onu savunursa da sonraları bundan vazgeçer. Cneius da İ.S. 20'de evinde ölü bulunur. Horatius o yıl 12 yaşındadır. Caius Pison ise şanoya, daha sonraki yıllarda çıkacaktır. İ.S. 67'de konsüldür. Sezar onu görevini kötüye kullanmakla suçlar. Ciceron ise koruması altına alır.

Yine Cneius adını taşıyan üçüncü bir Pison da politika alanında at oynatmıştır. Roma İmparatoru Neron'u öldürmeye yeltenir.

13 Aralık 1992 : 2

Onun yerine göz dikmiştir. Ne ki, kararsızlığı yüzünden başarıya ulaşamaz. 65 yılında, iş meydana çıkınca, damarlarını keserek kendini öldürür.

Horatius bu son ikisini yaşarken tanımış olmalıdır.

Pison'lara Mektup Latin şairinin son yapıtlarından biridir. Ona, yazınsal vasiyeti gözüyle bakılır. *İkinci Kitap* adı altında toplanmış yapıtları arasında yer alan iki mektuba bağlıdır.

Şiir olarak yazılmıştır. Üç bölümden oluşur. Başlangıçta (1-72. dizeler) edebiyatın genel ilkeleri üzerinde duruluyordur. Son bölümde (295. dize ve sonrası) ozanlara, yollarıyla ilgili, kimi öğütler veril-

mektedir. Bu iki bölümün arasında ise (73-275. dizeler) edebiyatın çeşitli türleri, özellikle şiir kılıklı tiyatro oyunları ele alınıyordur :

– Oyunlar beş perde olmalıdır. Ne eksik, ne artık. Yeniden, yeniden oynanması için bu, yüzdeyüz gereklidir. Sahnede de en çok üç oyuncu görülmelidir.

Horatius koro'ların işini ise şöyle saptar :

– Koro, rolünü aksatmadan yürütecektir. Böylece o da oyunun kişilerinden biri olabilecektir. Perde aralarında, konuyla ilgisi olmayan, onunla sıkı sıkıya bağlı bulunmayan hiçbir söz söylemiyecektir. Koronun rolü dürüst kişilere dostça öğütler vermek, destek olmaktır. Öfkeleri yatıştırmak, kuruntulu kişilere yakınlık göstermek, ılımlı davranışlara alkış tutmak, yasayı, barışı, koruyucu türeyi yüceltmektir. Sırları, gizleri kendinde saklayacaktır. Dua ederken de, tanrılardan yoksullara mutluluk vermesini, kendini beğenmişlerden de mutluluğu almasını isteyecektir.

14 Aralık 1992

Uğur Kökden'in yeni bir kitabı : *Anı Kentler.*

Kökden soylu bir denemeci. Anlattıklarının içeriği üzerinde iyisinden durur. Ama en basit tümceleri yazarken bile "Ne yapsam, nasıl anlatsam" kaygılarının kapağını kaldırır.

Anı Kentler daha çok bir gezi günlüğü.

Asya gecesinin fısıltılarını, kadife yüzlü Afrika'nın gizlerini açıyor bize.

Ne var, sözcükleri seven bir yazar olduğunu belli etmekten yine de bir an geri kalmıyor.

19 Aralık 1992

Son günlerde yine Horatius.

O, tüm büyük yazarlar gibi, sanat yapıtının, herşeyden önce nasıla, nasıl anlatmalı sorununa bağlı olduğuna inanır.

Sözcükler, tümce içine yerleştirilirken çok özen gösterilmesini ister. Anlatıma yenilik kazandırmak için sözcükler birbirleri yanma ustaca dizilecektir. Yeni düşünceler, gıcır gıcır nitelikler gerektirir. Ayırıcı özelliklere çengel atar.

Latin şairi, giderek, yeni sözcükler de yaratılabileceğini açıklar.

Ne var, bu, sağ ve sol göz önünde tutularak yapılacaktır.

Bir nokta daha Yeni sözcükler, Yunanca'dan gizlice esinlenerek yaratılmışsa, herkeslerce kabul kabul edilir. Öte yandan, sözcükler, zaman içinde canlılıklarını yitirir. Yıl sonlarında ormanlar yapraklarını nasıl değiştirirse, eski yapraklarını yenileriyle nasıl takas ederse, yeni sözcükler de, genç delikanlılar örneği, edebiyata güç kazandırırlar.

Kısacası, sözcükler, parlaklıklarını, ay-yenisi soluklarını sonuna değin sürdüremezler. Bugün eller üstünde tutulan sözcükler yarın ortadan silinebilir. Ama zamanla yeniden yaşamaya dönebilirler de.

Bütün bunlara yön verecek olan o düzenli, o yasal, ustalar ustası dilin at oynattığı ortamdan başkası değildir.

20 Aralık 1992

Bir şiiri beğeniyorum.

Çok beğeniyorum.

Yeniden okumak üzere bir yana ayırıyorum.

Birkaç gün sonra şiiri yeniden ele aldığım zaman ise, onu daha önce, nasıl olup da canım parçası saydığıma şaşıyorum.

Bu bendeki bengisu, yaşam özü ne mene şey?

Bitki yanım, hayvan yanımı mı etkiliyor. İnsan yanım kimi zaman gözünü vıcır vıcır açıyor da, kimi zaman açmıyor mu?

Kaygusuz Abdal *Vücutname* adlı yazısında şöyle der :

– İnsan büyük bir kenttir ki nice bin evren onda yokolur. O büyük kentin 12 kapısı vardır. Evrenin 12 burcuna karşılıktır. O kapıların kimisi açılır, kimisi kapanır. Kimisi zaman zaman açılır, zaman zaman kapanır. İnsanın başı devlettir, alnı doğruluk ışığıdır, kaşı evrenin gücüdür, gözü Birliğe götüren ışıktır, gönlü sevgi güneşidir.

23 Aralık 1992

Genç, kimseye ağırlık vermeyen, yepyeni bir şarkıcı Fatih Erkoç.

Bu yıl TV'de sık sık görünüyor. Bol bol da alkış topluyor. Geçenlerde yine beyazperdeden doyumluk alıyordu ki bir ara lafı getirdi şuna bağladı

– Bizim halkımızın, dinleyicilerimizin yüzde doksanı romantik şarkılardan hoşlanıyor.

Ha şunu bileydin. Yalnız dinleyiciler mi, okurlarımız da romantik salçaya batırılmış, gelin alma boyanmış ve de üstünden gözyaşı özü geçirilmiş konulara tutkundur. Aklı başında, dört dörtlük bir şiir, romantizmle, aşırı duygululukla elele tutuşmamışsa ona *zinhar* yüz vermezler.

Eleştirmenlerimizin çoğu da böyledir.

Onlar da yürek kaldırıcı, salkım-saçak şiirlere biter. Gelin görün, onları labalubacılıkla suçladığınız vakit de küplere binerler. Size kombine bir yumruk savurmak için başbaşa verirler. Yeşil bayrak ağası toplantılarına çökerler.

26 Aralık 1992

Selim İleri, *Milliyet*'teki haftalık yazısında, Cemal Süreya'nın "Folklor Şiire Düşman" yazısı üzerinde duruyor.

Yazı, aynı adı taşıyan bir kitapta yeralmış.

İleri diyor ki :

– Deneme, hepi topu üç yıl sonra kırk yaşma basacak. 1956'da kaleme alınmış yazı, öyle sanıyorum ki, bir iki kuşağı adamakıllı etkiledi. 1968'de ilk hikâye kitabım yayımlandı. Genç bir yazar adayı olarak, bu yazıyı nerdeyse ezbere biliyorum.

İleri, denemeye "folklorik öğelerin şiirde ve düzyazıda erdem sanılışına cesur bir manifesto" gözüyle bakıyor.

Doğrudur bu.

Cemal'den önce birçok yazarlar, halk şiirinin şairleri coşumculuğa (romantizme) sürüklediğini düşünmüş ve yazmışlardır. Ama hiçbiri Cemal kadar pervasız ve gözü pek olamamıştır. Bunlardan biri de Nurullah Ataç'tır.

Eleştirmenler eleştirmeni, Cemal'in yazısı *A* dergisinde yayınlanır yayınlanmaz ilkin Frenkçe sözcüklere sinirlenir (*Günce* II. Cilt, s. 648). Çünkü Cemal "entellektüel, blok, anekdotik, poetik" gibi sözcüklere çengel atmıştır. Ne ki, Ataç o sözcüklere içerlerse de yazıyı yine okur. Beğendiğini, Cemal'in doğru sözler söylediğini açığa vurur.

Ataç, daha önceleri de *halk şiiri* konusuna el atmıştır. 1954 yılında Varlık Yayınları arasında yeralan *Ararken* adlı kitabında, "İşin Kolayı" denemesinde şöyle sızlanacaktır :

– Bir *halk şiiri* sevdasıdır gidiyor edebiyatımızda. Yıllardan beri. Bıkmadılar bir türlü. Bâki demez, bütün divan şairlerine, Tanzimatçılara, Edebiyat-ı Cedidecilere, onlardan sonra gelenlere, büğünkülere, hepsine dudak bükebilirsiniz, sizi azarlayacak bir iki kişi çıkar, gene de pek büyük değildir suçunuz, bağışlanır, unutulur. Gelgelelim âşıklara dil uzatmıyacaksmız. Yunus bir, âşıklar iki. Dokunmayacaksınız onlara. Beğeneceksiniz, seveceksiniz. Hani "Yüzünde göz izi var / Sana kim baktı yârim?" soğukluğu yok mu, ona bile hayran olacaksınız. Neden? "Samimî" şiirmiş âşıklarınki. Onlar şiiri bezeksiz, donaksız, gönülden koptuğu gibi söylerlermiş. Şiirin kaynağı varmış onların sazında. Teline ilişiverin, bir ırmak köpüre köpüre akıyor. Siz de âşıklar gibi şiir söylemeye özenin, büyük şair oldunuz gitti.

Ataç, Rıza Tevfik'in, Bay Kutsi Tecer'in yıllarca salt bu yüzden beğenilip övüldüğünü, onların artık beğenilmediğini ama halk şiiri sevdasının bir türlü geçmediğini, sönecek gibi oldukça da yeniden diriliverdiğini de belirtir. Sonra da sözü Orhan Veli'ye getirir :

– Orhan Veli'ye bile allem ettiler, kallem ettiler halk şiirini sevdirip "İstanbul Türküsü"nü yazdırttılar. Kimseye taş atmıyorum. Hepimiz tutulduk o sevdaya. İlk taşı hiç tutulmamış olan atsın.

Anlaşılan Ataç, Cemal'in denemesini, halk şiirine hiç toslamadan, hiç kapılmadan yazdığı, "Folklor Şiire Düşman" bayrak sözünü duraklamadan, korkmadan ortaya fırlatıverdiği için sevmiştir.

27 Aralık 1992

Ataç, 22 Ocak 1953'te günlüğüne şunları yazıyordur :

– Halk şiirinde, halk sanatında "samimilik" olduğunu söyleyenler "samimilik"in ne olduğunu bilmiyorlar. "Samimilik" bir kimsenin kendi benliğini, gerçek düşüncelerini, gerçek duygularını anlatması demektir. Bu da zor bir iştir. Öyle herkesin elinden gelmez, ancak büyük, pek büyük sanat adamlarına vergidir. Halk, şuradan buradan öğrendiği düşüncelerle, kendine aşılanan duygularla yetinir. Bunun içindir ki, halk şairleri hep birbirlerinin söylediklerini söylerler, hep o düşünceler, hep o duygular... Bunu "samimilik" sananlar, yalnız "yavanlık" arayanlardır.

Ataç 22 aralık 1953'te de, yine günlüğünde "Halka inmek" konusuna yönelir.

Muzaffer Erdost, *Son Havadis*'te "Ataç'a Sevgi, Saygı Borcu" adıyla bir yazı yazmış ve : "Siz halka inmediniz şimdiye kadar, halka

inmenin bayağı bir iş, eşkin (âdi) bir iş olduğunu söylediniz. Halkın ardından gitmeye özenmediniz." demiştir.

Ataç da ona şu karşılığı verir :

– Kendini beğenmektir halka "inmeye" kalkmak. "Ben şöyle yükseğim, böyle yükseğim, benim düşündüklerimi çevremdekiler anlayamaz, beri ben o ince, büyük düşünceleri bırakayım da halkın anlayacağı şeyler söyleyeyim" demektir. Hani radyoda "Köylü Dayı! Köylü Amca!" diye birtakım soğukluklar yapılıyor, onun gibi. Kişinin kendi kendine de, çevresine de borcu, yükselmeye çalışmaktır, gözü aşağıda değil, yukarıda olacaktır. Kendini yükselttiği ölçüde çevresini de, bütün toplumu da yükseltir.

Muzaffer Erdost, yazısında, Ataç'a önderlik yapmaya yanaşmadığını da söylemiştir. Ataç'ın buna yanıtı da şöyle olur :

– Önderliğe, önütlüğe yeltenmedim hiçbir zaman. Düşündüğümü, inandığımı söylerim, daha doğru, daha toplu düşünüp, daha açık söylemeye özenirim, işte o kadar. Halktanım ben, halkın içinde bir kişi. Halkın ne arkasına düşerim, ne de önüne geçerim. Halkta yükselme özeni vardır, bende de. Bugüne dek halktan üstün görmedim, halktan ayrı saymadım kendimi. Bunun içindir ki, halka küçük, bayağı, sudan şeyleri yeter bulanlara kızarım.

28 Aralık 1992

Hasan Pulur, bugünkü *Milliyet*'te Gol Kralı Tanju Çolak'ın bir Mercedes yüzünden 9 yıl içeri alınacak olmasının, 5 milyar da para cezasına çarptırılmasının, toplum içindeki vaveylaları üzerinde duruyor :

– Tanju'nun mahkûmiyeti öyle garip tepkilere neden oldu ki, toplum adına şaşmamak olası değil. Bir kitap çevirdi diye 7,5 yıla mahkûm edilenlere tepkisiz kalan toplumun bir kesimi, Tanju için seferber oldu.

Hasan Pulur'un bu olay üzerine, kültür adamlarımızı anımsamış olması beni çok duygulandırdı.

Hasan Pulur kültüre, sanata, edebiyata eğilen, onlara değer gösteren iki üç köşe yazarından, aydınımızdan biridir.

Gönül ister ki, yalnız o değil, öbür köşe yazarları, yaz-boz tahtası çiziştirenler de, zaman zaman, fırsat düştükçe, kültür ve edebiyat karşısında vurdumduymaz olmasınlar.

Bizcesi, birinci iklimde bir toplum, ancak temeline sağlam ve son derecede can uçuran bir kültür, bir sanat sevgisi oturttuğu vakit

güç kazanır.

Sanatçıların, şairlerin yüzüne kara çalmak, onları en aşağılardaki basamaklara itelemek, toplumun dibine dinamit yerleştirmekle birdir.

Gerçekte, gazetelerimizin çoğu, bir Amerikan şarkıcısının yaşamının filme alınacağını, ya da Alain Delon'un toy-tay oğlunun sinemaya başlayacağını söylemekle kültür görevlerini yerine getirdiklerini sanırlar.

Bir yöne doğru yola çıkıp, yürüyüp yürüyüp,
yolun bittiğini, tükendiğini ; örneğin
bir uçuruma, bir duvara, bir deniz kıyısına
dayandığını gören kişi – ne yapar ?
Düşmez, kırılmaz, boğulmazsa,
yeni bir yol arar, herhalde...
– "Bizi durduran, yürütür"

(Oruç Aruoba / *yürüme*)

29 Aralık 1992

Selim İleri, Cemal Süreya'nın "Folklor Şiire Düşman" yazısında Oktay Rifat ile Bedri Rahmi'yi halk şiirine çokça abanmış olmaları yüzünden karalamasına da değiniyor.

Bedri Rahmi konusunda Selim de Cemal gibi düşünmektedir. O da, Bedri Rahmi üzerinde çok bir şey söylenebileceğini sanmamaktadır.

Bu ikili yargıya ben de katılırım. Bedri Rahmi, birkaç şiiri bir yana, şair adına erişememiştir. Belki iyi bir ressamdır ama, şair değildir. Selim'in onun için : "Bir dönemin Anadolu tutkusunu yansıtıyor, bir dönemin sosyolojisine ışık tutuyor." demesi bile çokça iyimser bir değerlendirmeden başkası değildir.

Benim bildiğim, şiir olmayan yerde sosyoloji de yoktur, folklor da yoktur.

Oktay Rifat konusunda ise Selim, Cemal'i yalnız bırakıyor. Onun Oktay'ı "Sanat endüstrisi pazarlarına bol sayıda çürük mal sürmekle" suçlamasını haksız buluyor. Oktay'ın halk deyişlerine yer veren şiirlerinde (*Karga ile Tilki*) bilinçli bir arayış bulunduğu ve "şiirleri bir arada gözden geçirilirse, tekrara düşmemeyi başarmış bir şair olduğunun anlaşılacağı üzerine basıyor.

Burda bir nokta var : Cemal bu "Folklor Şiire Düşman" yazısını 1956 yılında yazmıştır. Oktay'ın o yıllardaki şiirlerine bakarak onun bütün yaşamı boyunca : "Halk şiiri de halk şiiri" diye vaveyla koparacağını sanmış olabilir.

Ama bu neyi anlatır? Bir şiiri değerlendirmek için sadece konusuna mı bakılır? Gerçekte Oktay, öbür yıllarda halk şiirine pek göz kırpmamıştır ama düşünceleri hep halk şiirinden yana olmuştur. "Alain ve Halk Şairlerimiz" yazısı buna bir örnektir. O denemede (Adam Yayınları / *Şiir Konuşması*) halk şairlerinde bir gerçek duygusu bulunduğuna işaret eder :

– Bizim halk şairlerinde üzerinde durulacak değerler, güzellikler var. Halbuki halk şairlerinde şuurlu bir güzellik telakkisi olduğundan bile bazen şüpheleniyoruz. Güzelin şuursuzca yaratılamıyacağına, böylelerine sanatçı bile denemiyeceğine inananlar ise türlü türlü tevil yollarına sapıyorlar.

Kısacası Oktay, halk şiirinin gerçek bir yanı olduğuna inansın, ya da inanmasın güçlü bir şairdir. 1940 Kuşağı'nın da en soluklu bir yaratıcısıdır. Selim'in "Oktay içeriksel ve biçimsel görüngelerini sürekli yenilemiştir." sözü çok yerindedir.

Cemal ne düşünürse düşünmüş olsun, Oktay Rifat karşısında yüreğini kilitlemesi kendini hiçbir zaman bağışlatmaz. Cemal de usta bir şair olduğu için bağışlatmaz.

30 Aralık 1992

Hürriyet'teki yazısında, köşe yazarlarından Halit Çapın İspanya'da şato kurmaya yeltenen düş gezginlerine değiniyor.

Halit Çapın'ı *Bay Alkolü Takdimimdir* kitabından beri severim. Yıllarca önce herkesi büyülemiş içten bir yapıttı o.

Düşçüler, ööff adım başındadır.

Çulsuzlar, adembabalar, üzünçlü kalbi İskender Aynasına dönenler, bitliler, yalandan coşkunluk gösterenler, burnu-havadalar herkesi anlattıklarıyla, bilgileriyle utandırırlar. Kendi düşlerine en çok da kendileri inanırlar.

Televizyon, buz dolabı armağanları, Alo Alo'lar, milyarlık piyangolar ardından koşanlar da bunlardandır.

Halit Çapın piyango için şöyle yazmış :

– Daha bir hafta öncesinden biletlerin yüzde yetmişi üf oldu. Dile kolay, 31 milyon bilet. Ve hayrettir en çok rağbeti görenler tam

biletler.

Çapın, yazısının sonuna da benim "Koltukname" adlı şiirimi kondurmuş. Hem de 24 dizesinin tümünü birden. Üstüne üstlük bu işi yaparken beni ozan değil, "büyük ozan" katına çıkarmak inceliğini de göstermiş.

Doğrusu, buna çok sevindim.

Bugünkü günde, çokluk udiler, arabesk öttürenler, ayak topçular ve de çiğ-köfteciler el üstünde tutuluyor. Sadece onlar kovalanıyor. Bir ozanın adını anmak, bir şiirini okumak kimsenin içinde yeşermiyor.

Ben "Koltukname"yi 1955'lerde yazmıştım. Bugün, aşağı yukarı 40 yıl sonra, ayni şiiri yazacak olsam hiçbir sözcüğünü değiştirmem. Virgülünü demiyorum. Çünkü ben virgülleri, noktaları, noktalı virgülleri şiirlerimin semtine hiçmihiç yaklaştırmamışımdır.

Çıplaklar çıplaklar breh
Utanmayın halinizden
Donmuş gömlekmiş
Gelin koltuklara kurulun

Bre hırsızlar bre çingenler
Çul üstüne çul giyenler
Bre çöplüklerde büyüyenler
Buyurun koltuklara buyurun

31 Aralık 1992

Yanlış parmak!

Biz, çokluk olmayacak işlerde ömür koşturuyor, pampır düşüncelere, dilimizi kıran, belimizi büken, akıl bir karış yukarda girişimlere, kılçığı çok sevdalara yelken açıyoruz.

Çevremizdeki ulu kalabalık, fasa-fiso mentereler de bugünkü güne yanlış yollarda at sürerek gelmişlerdir. Her yanlışı doğru bellemişler, düşedönük atılımları gerçek sanmışlardır. "Aktöreye bağlı kalıyorum." dedikleri an, aktörenin dışına fırlamışlardır.

Evet, kimse, uzatılan parmağın yanlış olduğunu, içinde yüzdükleri yaşam denizinin gözünde kara-tavuk karası bulunduğunu sezememiştir.

Yanlış parmak!

Amerika yerlilerini öldürenler hep dini bütün katoliklerdir.

Vasko Dö Gama ile James Cook önlerine çıkan insanları bu yanlış parmak yüzünden yoketmişlerdir.

Bakın, Kristof Kolomb daha az Hıristiyandır. Eline geçirdiği insanları o, sadece kendine tutsak kılmıştır. Magellan'a gelince, o da yerli halkı Hıristiyanlaştırmaya çalışmakla yetinmiştir.

Yanlış parmak! Yanlış yaşam!

İnsanoğlunda kaç grado zekâ, kaç grado yürek, kaç grado sağduyu depreştiği belli değildir. Fransız düşünürü Alain "Sağduyuya bağlı kalmak çok zor şeydir. İnsan, her sözü, her davranışıyla ondan uzaklaştığını gösterir," diyecektir.

Geçmişteki insanlar arasında belki Thomas Paine, İngiltere'ye başkaldıran kolonlardan yana çıkan, Fransız İhtilalinde Fransız yurttaşlığına atlayan, Konvansiyon üyesi olduktan sonra da Jakoben'lerin karşısına dikilen o İngiliz kaynaklı Amerikan yazarı, kendini bu yanlış yaşamların uzağında tutabilmiş biridir.

Paine, Roma kilisesinden, Grek kilisesinden, Protestan kilisesinden yükselen ilkelere, amentülere inanmadığını korkmadan söyleyecektir. Onun bağlandığı tek kilise uzaklarda değil, kendi içindedir. Şu söz onundur :

– Benim kilisem zekâmdır.

SALÂH BİRSEL
YANLIŞ PARMAK

Kimileri gönüllerini dünya sevgisinden kurtarmaya, bir köşede kuru başlarıyla yaşamaya bakarlar.
Bunlar, çokluk, daha körpe yaşlarda, pilleri bitmiş kişilerdir.
Denizlere, ormanlara, dağlara, ırmaklara, çiçeklere, hayvanlara, gülmeşeker insanlara başlarını döndürüp bakmazlar.
Onlara "Hudey, hudey dostlar, hudey" diye seslenmek istemezler.
Oysa, doğanın kütüğünü eşelemekte, sevgi odaklarının haritasını çıkarmakta büyük bilim, büyük mutluluk vardır.
Çünkü kuşlar, çünkü ağaçlar, çünkü ırmaklar, çünkü çiçekler, Tanrının günü, bize beş bin altınla selamlarını yollar.
Eskiler, peşkirlerin adlarına bile gül kokuları, narlı bahçeler, gelin başları, bülbül çiçekleri, "Sev beni" çığlıkları ve de menevişler boca etmişlerdir.
Nerdesiniz? Ne yapıyorsunuz?
Bahçelere dalıp, ya da yolunuz üstündeki bir yeşilliğe yaslanıp karanfilleri, leylakları, gülleri, sümbülleri, mustafaçiçeklerini, tilkişenleri, yaseminleri, hanımellerini seyre durursanız içinizi koyu erguvaniler, kanarya sarıları, tirşeler, al ebruliler, vanilya morları, sütbeyazı, tarçın kırmızıları, hünnabiler, açık allar, nohutiler, havai maviler, cam göbekleri ile boşaltır ve doldurursunuz.

– Salâh Birsel

ADAM

adam 577

ISBN 975-418-386-4